

Проект „Фантастично читалище“

Сборник от научно-фантастични произведения

Списание „Наука и техника за младежта“

1965 г.

София, 2014

Библиография

[В бурята](#)

Научно-фантастичен разказ. Автор Н. Михова. Списание „Наука и техника за младежта“, брой 1 от 1965 г.

[Отмъщение](#)

Научно-фантастична пародия. Автор Еди Шварц. Списание „Наука и техника за младежта“, брой 2 от 1965 г.

[Бунтът на лодката](#)

Научно-фантастичен разказ. Автор Роберт Шекли. Списание „Наука и техника за младежта“, брой 3 от 1965 г.

[Човечност](#)

Фантастичен разказ. Автор Ст. Стоилов. Списание „Наука и техника за младежта“, брой 4 от 1965 г.

[Детето чудо](#)

Хумористичен разказ. Автор В. Григориев. Списание „Наука и техника за младежта“, брой 4 от 1965 г.

[Погребаният град](#)

Научно-фантастичен разказ. Автор Ц. Христов. Списание „Наука и техника за младежта“, брой 5 от 1965 г.

[Погребаният град](#)

Научно-фантастичен разказ. Автор Ц. Христов. Списание „Наука и техника за младежта“, брой 6 от 1965 г.

[Погребаният град](#)

Научно-фантастичен разказ. Автор Ц. Христов. Списание „Наука и техника за младежта“, брой 7-8 от 1965 г.

[Лъжец](#)

Научно-фантастичен разказ. Автор Айзек Азимов. Списание „Наука и техника за младежта“, брой 9 от 1965 г.

[Нивото на шума](#)

Научно-фантастичен разказ. Автор Реймонд Джоунс. Списание „Наука и техника за младежта“, брой 10 от 1965 г.

[Нивото на шума](#)

Научно-фантастичен разказ. Автор Реймонд Джоунс. Списание „Наука и техника за младежта“, брой 11-12 от 1965 г.

В бурята

Научно-фантастичен разказ

Н. Михова

– Ще се постарая да бъда точен. Знам, че вашата цел, докторе, е да прецените по-скоро психическото ми състояние, отколкото самото събитие. Впрочем вие дори се съмнявате в неговата достоверност. Добре, задавайте вашите въпроси.

Антон стисна здраво устни и погледна своя събеседник. Разговорът едва ли щеше да бъде приятен.

– Опишете накратко начина ви на живот тук, на Аква.

– Според мен вие получихте бегла представа за планетата...

– Да, но бих желал да чуя всичко от вас.

„Проверки...” – помисли си Антон с неприязън.

– Аква е била открита преди около сто години, но стана обект на планомерни изследвания неотдавна. Повърхността ѝ е покрита с воден пласт със средна дълбочина 20000 метра. Съставът на водата и твърдото ядро...

– Не е необходимо да бъдете толкова точен и сух. Ще се радвам, ако ми разкажете по-подробно просто как живеете вие и вашите другари, с какво се занимавате.

– С плаващата станция се запознахте. С какво се занимаваме? Половината от състава на експедицията извършва биологически издирвания. Има и втора станция – подводна. Ако желаете, бих могъл да ви заведа там.

В очите на Антон се мярна лукаво пламъче. „Ако само се осмелиш – добави той в себе си, – да се спуснеш под водата с човек, когото смяташ за луд.“

– Благодаря. Ще дойда непременно, чух, че гледката оттам е необикновено красива. Опишете ми накратко местните живи същества и нивото на тяхното развитие.

– Трудно е да се отговори на втората част от вашия въпрос. Преобладава мнението, че величината на получаваната от тях информация е нищожна. Що се отнася до външния изглед на линовете, достатъчно е да видите един екземпляр, за да познавате всички останали. Объркани кълба от кухи влакна с различна дебелина и цвят, може би това е най-точното описание. През стените на влакната проникват елементи от обикалящата ги среда. Водните линове се въртят бавно и непрекъснато, въздушните са леки и постоянните ветрове ги увличат... Ето един от тях!

Антон протегна ръка нагоре. Те стояха върху откритата тераса на Станцията и сега над главите им прелетя огромна пухкава топка. Лекарят я проследи с очи и отново се обърна към своя събеседник:

– А втората половина?

– Имате пред вид втората половина от състава на експедицията? Физици, планетолози, метеоролози... Няколко инженери монтират дълбоководен кораб, с който искаме да стигнем дъното. До днес това още не е осъществено, налягането там е огромно. Първоначално аз се грижех само за автоматичните устройства на Станцията, от известно време участвам и в подготовката на кораба.

– Откога? От бурята насам ли?

– Точно така.

– Как прекарвате свободното си време?

Антон въздъхва леко. „Защо ли не пристъпва веднага към същността на въпроса?“

– Чета, играя шах, спортувам, разработвам проблем, несвързан с пряката ми работа.

– С какъв спорт се занимавате?

– С бокс. И с ветроходство – това вече знаете. Излях в работилницата пластмасова яхта, от Земята ми изпратиха с продоволствената ракета платното и такелажа. Излизам от Станцията сам или с някой другар.

– Не е ли опасно?

– Мислех, че не е. Винаги поглеждам барометъра. Освен това яхтата е доста сигурна, под палубата има балони, които я държат над водата в случай на обръщане.

– И въпреки това бурята ви изненада?

– Тя изненада дори и метеоролозите. Имайте пред вид, че на Аква бурите са изключително рядко явление. Тази, в която попаднах, е втората за времето от построяването на Станцията. И двете настъпиха внезапно.

– Разкажете подробно за плаването преди бурята, за самата буря и за това, което твърдите, че сте наблюдавали.

– Бях сам. Гриша искаше да дойде с мене, но Богдан го помоли за нещо и той остана. Тръгнах малко потиснат – не обичам самотата. Вятърът едва полъхваше от кърмата. Разположих се удобно, полулегнал. Беше чудесен ден. Златисто бялото слънце покриваше с отблясъци ябълково-зелената вода, линовете се рееха

във въздуха, понякога някой от тях докосваше платното... Дълго стоях така, унесен. Постепенно вятърът започна да става по-свеж. Когато се озърнах, Станцията беше останала далече назад. Реших да се върна, направих поворот и тръгнах в курс бейдевинд...

„Обзалагам се, че не знаеш дори какво е бейдевинд – помисли си Антон злорадо. – Толкова по-зле за теб!“

– И така... вятърът непрестанно се усилваше. Яхтата зарови борда си във водата, наложи се да откренявам. Такива дни на Аква са редки, наслаждавах се от скоростта, от устрема на яхтата, която летеше, пенейки водата. И в този миг за първи път чух гласа на надигащата се буря, един дълбок, басов тон, който сякаш се пораждаше във въздуха наоколо, в мене самия... Разбрах, че приближава нещо необичайно.

– И какво направихте тогава?

– Какво можех да направя? Надявах се да се добера до Станцията и затова не свалих платното. А след минута беше вече късно – не можех да пусна от ръцете си румпела и шкота дори за секунда. Вятърът вече виеше. Дрейфът се увеличи, разбрах, че се отдалечавам от целта си. Стана ми ясно, че няма да мога да се завърна. Реших просто да се крепя над водата, докато е възможно. Спуснах се на халфвинд, вятърът почти изтръгваше шкота от ръката ми. Яхтата изскочи над повърхността и започна да глисира с огромна скорост. Изнесох цялото си тяло навън, над водата.

– Изпитвахте ли страх?

– Не мислите ли, че е трудно да се отговори на така зададен въпрос. Откровено казано – не много. Изпаднал в паника човек

изобщо не е в състояние да управлява ветроходен съд. Освен това случвало ми се е да преживея – и не само с яхта – различни неща.

– Разбирам, вие сте космонавт.

– Най-важното е, че бях зает. Покритият с пяна океан, нарастващите вълни бяха наистина страшни – но аз нямах време да се вирам в тях. Трябваше да внимавам за всяко изменение на силата и посоката на вятъра. А когато връхлетя най-последният истинският ураган, той беше така внезапен, че аз се намерих във водата до обърнатата яхта, преди да разбере какво става. Още стисках шкота в ръката си. Добрах се някак до корпуса и се вкопчих в него. И тогава започна такава игра... Не, обещах да бъда точен: тогава започнах борба за всяка секунда живот.

Антон замълча за момент. Споменът беше толкова реален, че почти го накара да изтръпне. Мускулите му още помнеха напрежението, дробовете – мъката на задушаването. Той направи усилие, за да продължи.

– В ушите ми удряше непрекъсващият рев на водата и вятъра. Не знаех къде свършва водата и къде започва повърхността, въздухът беше адска смес от пяна и воден прах. А небето беше ясно, всичко наоколо блестеше под ярките лъчи на слънцето и ме заслепяваше... Вече ви казах, че яхтата беше снабдена с балони. Чудесно – но те издигаха корпуса над повърхността и вълните го превъртаха, както си искат; издигаха го високо нагоре, за да го захвърлят под себе си. Ту попадах под яхтата, ту се измъквах полуудавен. Мислех, че поривите на вятъра ще разкъсат дробовете ми. Нямам представа колко време продължи всичко това. Вероятно не много. Отпаднах, чувствавах, че не мога да се боря повече.

Разбрах, че няма да издържа до края на бурята. В съзнанието ми вече се промъкваше мисълта да се отпусна, да си почина.

– Не очаквахте ли помощ от станцията?

– Не. Ако бяхте тук през време на урагана, не бихте задавали този въпрос. После научих, че силата на вятъра е била несъизмерима със земните балове и ако вълните са били не високи от двадесетина метра, това е било само защото вятърът просто ги е смазвал. Казвам ви, всичко беше невъобразима смес от въздух и вода. Никакъв самолет, никакъв кораб не би могъл да се движи, никаква подводница не би могла да доближи повърхността. А и как биха ме намерили в онзи хаос...

– Продължавайте!

Ето, сега щяха да стигнат до същността на разговора, а Антон знаеше, че няма да намери думи, които да накарат човека срещу него да повярва.

– Изгубил съм съзнание. Когато се спомних, лежах над повърхността на водата. Яхтата беше до мен – също над повърхността. Озърнах се, без да разбирам нищо. Още бях зашеметен. Долавях в обстановката нещо нереално, но не можех да разбера какво е то. Оглушителният рев продължаваше да раздира въздуха, но аз не усещах дори и най-лек полъх. Наоколо, съвсем близко, вълните продължаваха да се мятат към ясното прозрачно небе и въздухът беше пълен със святкащ воден прах. Надигнах се, опрях на длани, погледнах под себе си – и изтръпнах. Лежах над прозрачната бездна на океана. Водата беше плътна и податлива като... докосвали ли сте медуза? Да, като камбаната на медуза. Тогава за първи път истински се изплаших, причерня ми от ужас.

Хвърлих се задъхан към яхтата – плъзгайки се, падайки – седнах върху нея и прибрах крака под себе си. Известно време не бях в състояние да съобразявам. Струваше ми се, че съм обзет от странен кошмар. Мислех, че ще полудея. държах се за яхтата и мълчах.

– Но водата почти не се поддава на-налягане, не може да се свива, не може да бъде втвърдявана.

– Отлично знам това. Не твърдя, че под мене имаше само вода, нямах възможност да проверя, но това, което ме поддържаше, имаше същия бледозелен цвят, същата прозрачност...

– Какво направихте след това?

– Постепенно се опомних. Най-после всички ние тук сме изследователи. Но казвам ви, направих огромно усилие, за да се реша да стъпя отново долу. „Дори и моят експеримент, който те доведе тук, не беше така труден“ – допълни негласно неговата мисъл.

– Изправих се все пак, направих няколко крачки. Краката ми бяха несигурни, залитнах. Казах, че бурята наоколо продължаваше. Моето островче обаче беше така спокойно, сякаш някой ме беше захлупил със стъклен капак. Но нямаше никаква преграда.

– Откъде знаете?

– Проверих. Отидох до края и протегнах ръка навън. Вятърът я удари като камшик и аз я дръпнах обратно. Същото беше и с водата – моят сап завършваше без никакъв преход, като отрязан. Ако исках, бих могъл да се върна в бурята. Коленичих и се опитах да отделя с ножа си късче от „твърдата вода“. Това се оказа невъзможно.

– Каква площ покриваше тя?

– Кръг с диаметър около десетина метра. Когато се опомних, лежах точно в центъра.

– Колко време прекарахте там?

– Седем часа и няколко минути. Часовникът ми работеше, погледнах го още в началото. Между другото искам да обърна вниманието ви на факта, че не бих могъл да прекарам толкова дълго време в борба с урагана. Никой не би могъл. Аз бях вече полумъртъв, когато това се случи, и дори е странно, че съм се съпротивлявал толкова дълго.

„Трябва да ти го кажа – мислеше Антон, – защото ти си убеден, че всичко това не е било. А то беше. През средните векове бих заложил живота си на изпитание, за да го докажа.”

– Имате ли някакво предположение за характера на явлението?

– А, това вече е свързано с онази моя постъпка, която предизвика съмнение в здравия ми разум, Помислете сам, докторе, би ли могло това да бъде игра на случая? Случай, който ме спасява в последния момент, случай, който ме изважда над водата точно в центъра на нещо непроницаемо, случай, който спира вълните и вятъра и трае точно колкото бурята? Не вярвам.

– Тогава?

– Планетата е пълна с еднообразен живот. Водни и въздушни линове – и нищо друго. Или поне нищо друго не сме открили. А ако то съществува? Не бих желал да строя хипотези, но това, което се случи с мен, е факт, който се нуждае от обяснение. Ние, хората, допуснахме, че можем да се натъкнем на съзнание, близко до нашето – поне по тип, ако не по степен на развитие. Предполагахме

също, че то може да бъде принципно различно, така че контактът с него да се окаже невъзможен. Досега не сме откривали нито едното, нито другото. А ако разликата е толкова голяма, че тези, които се надяваме да срещнем, изобщо не могат да бъдат доловени с нашите сетива и дори е съмнително дали могат да бъдат открити по резултатите от тяхната дейност? Допуснете, че сложните структури, които лежат в основата на тяхното съзнание, се отнасят не към веществената, а към полевата форма на материята.

– Но не виждате ли, че във вашето допускане се крие противоречие. Ако ние не сме в състояние да ги възприемаме, защо това се е оказало възможно за тях? И после, ако са толкова различни, вероятно ли е да очакваме от тях хуманни постъпки от типа на вашето спасяване? А, още нещо – ако те ценят и закрилят хората, защо не се стремят към контакт с тях?

Антон наведе глава.

– Въпросите са основателни. Не знам. Мога да кажа само това, че опитът да търсим в техните постъпки човешка логика може би е порочен в основата си. Що се отнася до нашето пряко възприемане – допускаме, че обхватът на техните усещания е по-голям от този на нашите. Може би точно затова възможността за контакт зависи само от тяхното желание.

Освен това... да ви кажа ли? Когато бях „там“, ме изпълваше странно очакване, знаех, че срещата би могла да бъде осъществена всяка секунда... Не, не това! Имах чувството за нечие присъствие – това е по-вярно. Вижте – има две възможности и съответно два начина на проверка: или те са около нас, но ние не ги възприемаме с нашите сетива – това именно исках да проверя с моя

„експеримент“, – или те са жители на дъното и ние просто още не сме се добрали до тях. Заради тази втора възможност отказах да се върна на Земята след несполуката с „експеримента“ и станах неволна причина за вашето пътуване. Искях да се спусна на дъното. Ако те са там, всичко ще бъде много по-просто.

– Добре. Да продължим. Когато бурята утихна, „твърдата вода“ изчезна, така ли?

Антон отново изпита раздразнение. Какво значение имат тези странични подробности – начинът на спасяването и всичко останало.

– Да. Изчезна внезапно, така че в първия момент пропаднах под водата. Доплувах отново до яхтата и се опитах да я изправам. Имах щастие, че не беше стара, дървена яхта – вълните биха я направили на трески. Скоро се справих с всичко, пуснах помпата, поставих в ред такелажа и заплувах в посоката, където мислех, че се намира Станцията. По пътя срещнах моторницата, изпратена да ме търси. В нея бяха Гриша и Кнут. Разказах им всичко и те ми повярваха; за всички, които бяха наблюдавали урагана, моето спасение без чужда помощ би било още по-невероятно. Вечерта всички в Станцията обсъждахме случката до късно. Когато си легнах, дълго не можах да заспя. И още тогава се опитах да намеря начин, който би предизвикал повторното осъществяване на явлението.

Антон си спомни тази вечер. В тъмнината той отново виждаше вълните да се стоварват върху него, задъхваше се под водата – и пак се надигаше, опрян на длани над непонятната опора, обзет от внезапен ужас. Все пак още тогава той знаеше, че би се съгласил

да преживее всичко това още веднъж – за да намери път към тези, които бяха спасили живота му.

– Намерихте ли?

Той погледна лекаря въпросително. А, да, начина...

– Тогава не – на другия ден. Много бих искал да разберете моите мотиви. До днес на Аква не е имало нещастен случай. Първият, който ме заплаши, беше осуетен. Ако причината за това е била намесата на съзнателни същества, може да се предположи, че те биха постъпили аналогично при сходно положение. Значи експериментът би трябвало да се сведе до инсцениране на гибелта на човек – и то по възможност при подобни условия. Отначало мислех да посветя в проекта си своите другари, но се отказах. Техният контрол и защита биха променили условията на експеримента.

– Пак не би било същото. Не би имало борба. Допуснете, че те просто уважават желанието на един човек да загине.

– Разбира се, съществуваше риск, но аз реших да го приема. Дълго обмислях начина на проверката. Очевидно само една обърната яхта и човек до нея за тях още не е условие за сериозно бедствие, през време на урагана трябваше да започна да се давя, за да предизвикам действие. Да започна да се давя, това за мене не е толкова лесно, аз съм отличен плувец и преди това би трябвало да плувам с часове. Не исках, спомените ми бяха прекалено свежи. Тогава се сетих за един друг начин. Трябваше да се намеря под водата – толкова дълбоко, че да не мога да изляза сам над повърхността, и не толкова дълбоко, че да ме изведат горе вече удавен. Виждате – не забравях, че бях спасен едва в

последната секунда. Реших да скоча във водата с тежест и да я пусна след – да кажем, 20-25 метра. Изчаках момент, когато терасата на Станцията беше безлюдна, и застанах над водата с гирата на Гриша в ръце. Трябваше да бъда точен, за да не пусна тежестта много рано или много късно...

Антон погледна лекаря – той слушаше напрегнато, леко наведен напред, по лицето му се четеше разбиране. Испита плаха радост – може би най-после ще му повярват? Внимателното държане на другарите му напоследък беше просто обидно.

– Поех си дъх, после още един път... В същност не ми се искаше да скоча, но не виждах друг начин за проверка. Гибелта на човек – само това можеше да ги подмами. Мина ми глупавата мисъл, че гирата ще стане зян. Не биваше да се бавя – всеки момент някой можеше да се появи. Направих усилие над себе си, принудих се да пристъпя напред – и потънах в прозрачната бездна.

Водата се издигаше нагоре невероятно бързо, един воден лин се мярна пред лицето ми. Броях бавно на ум и когато дойде предварително определеното число, разтворих ръце, гирата се изплъзна от тях. Все пак не знаех със сигурност колко дълбоко се намирам. Почувствувах болка в ушите. Известно време се борих, за да задържа въздуха, после се предадох и той отлетя нагоре. Болката в гърдите, задушаването – няма смисъл да ви описвам това, нали? Не издържах и заплувах нагоре със силни, но безредни тласъци. В последния момент забелязах до себе си нещо тъмно и огромно, което ме пое.

– Беше подводницата, нали?

– Точно така. Това провали експеримента. В последния момент Джек видял моя скок, хвърлил се веднага в двуместната подводница за лов на образци и ме последвал. Опомних се вътре, при него. Би трябвало да съм му благодарен, но...

– Разбирам. Имате ли намерение да предприемате и други подобни опити?

– Не желая да създавам повече грижи на другарите си.

– Имате право. Добре, въпросът е изчерпан. Не мисля, че някой ще настоява да се завърнете на Земята. Но не забравяйте обещанието си да ме заведете в подводната станция.

Антон въздъхна дълбоко. Чудесно е, че ще останете тук. Този лекар е чудесен човек, помисли той, и му се поиска да сподели всичко, докрай.

– Нямаме представа колко съм нетърпелив... Просто не мога да дочакам слизането на дъното.

Докторът му се усмихна весело.

– А ако дъното се окаже пусто, а из въздуха и водата се реят само бавните, неразбираеми линове? Ако се окаже вярно първото допускане?

Антон сви рамене и стана. Колко трудно е всичко, неизмеримо по-трудно от предвижданията. Трудно беше да стигнат дотук, трудна, дори проблематична е и връзката с другите – дори и на тяхната собствена планета...

Отмъщение

Научно-фантастична пародия

Еди Шварц

Владо и Том тъпо гледаха. На Оранжевата Полянка, на десетина метра от мястото на бившия склад, сред грамада от издънени консервни кутии и изпотрошена апаратура се търкаляха и сито се прозяваха цяла шайка от тези... тези тукашни същества. Те думкаха по издутите си търбуси, гледаха към двамата приятели и се зъбеха доброжелателно.

– Как можахте да направите това, как? – изстена Владо.

– Кхак? К-к-кха-ак! – се опитаха да повторят звукосъчетанието онези на полянката. После изригна клокочещ кикот.

– Пък им е и весело! – изръмжа Том.

Думите му бяха посрещнати от нов взрив смях. На двамата астронавти не им оставаше нищо друго освен да мълчат величествено и глупаво. Още един удар. Експедицията завършваше като фарс.

Преди четири светлинни години Владо и Том още бяха в топлата компания на другарите си от междугалактическата експедиция, която пътуваше към съзвездието „Саламандър“. В огромната ракета имаше осигурен пълен космически комфорт. И може би и досега Том и Владо щяха тайно от командира да играят в каютата си древната игра „белот на две ръце“, която беше им показал

археологът Бек, ако ракетата не бе минала на няколко милиона парсека от тази противна планета.

В оня фатален ден приборите установиха поразителната прилика на условията на тази планета със земните. Ура, там има живот! Абсорбционно-гравитационният спектър недвусмислено показваше това. А може би най-сетне ще срещнем братя по разум? Съветът на експедицията реши Том и Владо да отскочат с транспортно-реверсивната субракета до новооткритото небесно тяло и да го проучат. На връщане щяха да ги приберат.

Двамата ужасно се вълнуваха. Представяха си срещата с колосалната цивилизация на местните мислещи същества и умираха от нетърпение. Докато траеше подготовката за тяхното стартиране, те се опитваха да си представят как ли ще изглеждат тези разумни туземци. Сънуваха диви, антинаучни сънища. Владо се разхождаше с очарователна осмокрака дама по терасата на стоетажна наклонена кула, а Том спореше на философски теми с очилат пъпчив кактус.

Разбира се, и двамата трескаво се ровеха в богатата стереофонобиблиотека, за да си припомнят основните видове космическа флора и фауна. Това охлаждаше техните фантазии.

– Запомни какво ни каза Стареца – казваше Том. – Там ще трябва да събираме треволяци за Междугалактичния Хербарий и да правим кулинарни експерименти с Местните Зарзавати!

Това беше профилактика срещу евентуални разочарования. Но и Владо, и приятелят му инстинктивно се надяваха, че планетата няма да ги излъже. Те дори я нарекоха галено „Лилияна“ – на името на Владовата приятелка, изпратена като космичен метеоролог на

далечния астероид АБВГД-ж. Действителността ги посрещна неподготвени. Ракетата се прилипа на малка уютна полянка. Биха се чувствували съвсем като на излет, ако не ги смущаваше оранжевият цвят на тревата. За по-малко от час двамата астронавти построиха Постоянния Лагер – сглобиха къщичката, склада за хранителните припаси и отделно – склада за апаратурата.

– Тръгваме ли? – попита Владо, изгарян от колумбовски комплекс.

– Както кажеш – отговори Том. – Можем да останем малко, да се попечем под трите ултразелени слънца.

Но личеше, че и на него не му се почива, а просто не иска да издаде любопитството си.

– Ще се печем из пътя – отсече Владо.

Избраха си една посока, която нарекоха условно Изток, и поеха натам. Четири дни не намериха нищо особено, като се изключат две летящи къртици и още едно нещо, за което не можеха да установят точно дали е растение, животно или нито едното, нито другото.

Най-сетне, когато вече се бяха отчаяли да открият някакво разумно същество, храстите край тях изшумоляха и оттам се подаде глава с любопитно зинала уста.

– Маймуна! – радостно възкликна Том.

Клоните изтрещяха и на поляната се измъкна косматото едро същество. То тежко пристъпваше на задните си лапи, а с предните стискаше як клон с окършени вейки. После се облегна на тоягата си, изтегли свитите си на тръбичка бърни напред и изфуча срещу пришълците.

– Много ми е приятно!... – объркан каза Владо.

– Как сте? – любезно запита Том.

Лилянецът въздъхна и примига. Имаше много странен вид. Изглеждаше като сглобен от различни маймунски и човешки резервни части.

– Да-а ! Официалното посрещане е в разгара си. Духовата музика се отменя поради отсъствието на диригента. Той ще се роди след няколко милиона години – печално констатира Том.

– Подранили сме мъничко – мрачно се съгласи Владо. – Това тук е още маймуна.

– То вече не е маймуна, но в никакъв случай още не е дивак – уточни Том.

– По-добре да си беше само маймуна.

– Защо?

– Защото ако те нападне разярено животно, можеш да се браниш, а с тия тук няма да вземем да воюваме, я?

– Как ли ще я караме с тези музейни експонати, докато се върнат нашите?

– Том! – прекъсна го Владо. – А лагерът?

Том веднага го разбра. Ами ако тези първобитни лилянци са подушили складовете? Той бързо насочи рефлектора на видеографа на изток. Екранът се обля с трепкаща светлина, показва се Оранжевата Поляна. Но тя вече не беше безлюдна. Край транспортно-реверсивната субракета и складовете палаво подскачаха десетина маймуноподобни обитатели на планетата. Те си подхвърляха някакъв предмет и весело подвикваха с гърлени гласове. Играта им беше нещо средно между баскетбол и хоккей на трева.

– Какво си подмятат? – запита Том, без да откъсва поглед от екрана.

– Не мога да разбера – отговори Владо. – Усили звука!

Том завъртя копчето и към нечленоразделните викове на лилянците се примесиха напълно членоразделни атавистични земни ругатни.

– Електронният мозък! – извика Владо с ужас в гласа.

Умният колкото осемнадесет оксфордски професори и трима член-кореспонденти на БАН електронен мозък беше в ръцете на диваците! Той не можеше да понесе такава гавра! И не я понесе: някакъв чарк му се откачи и той започна да бълва шизофренични нелепости. След това сякаш дойде на себе си, произнесе с присъщото си механично хладнокръвие няколко латински сентенции за преходността на земното (респективно лилянското) битие и млъкна завинаги.

– Веднага назад! – каза Том и двамата астронавти с възможната най – голяма скорост полетяха обратно. През кратките почивки включваха за малко видеографа. Така станаха безсилни свидетели на гибелта на Апаратурата за Подбор и Анализ на Космическа информация, на Универсалната Походна Машина за Лъскане на Обувки УПМЛО-2 и на Прахосмукачката за Космически Прах.

И ето – при пристигането си Том и Владо гледаха (както бе казано по-горе) с тъпо отчаяние изтърбушените консерви с шунка, разбитите бидончета с кондензирано мляко, сдъвканите туби с хранителна паста и най-страшното – строшения робот-готвач, последен модел на индустриалното предприятие за производство на кибернетични кулинарни агрегати „Здрава храна“.

– Сега ще бъдем принудени да си готвим, докато дойдат нашите
– каза Владо.

– Имаш ли поне повърхностна представа как се прави това? –
попита Том.

– Никога не съм се замислял по този въпрос. Сигурно не е чак
толкова трудно.

– Лъжеш се. Дядо ми беше прочут конструктор на кулинарни
машини. Той твърдеше, че за тази работа трябва да вроден усет.

Владо го погледна с надежда:

– Не усещаш ли някакво наследствено предразположение?

– Не усещам нищо освен вълчи глад – призна честно Том.

– В ракетата има кутия с концентрати – каза Владо.

– Бр-р-р! – красноречиво отвърна Том.

– Бр-р-р-р-р! Бр-р-р-р-р! – повториха лилянците и се заляха в
глупав смях.

Това преля чашата.

– Добре – промърмори Том. – Много добре! Вие ще платите за
всичко! В гласа му звучеше решителност.

– Какво си намислил? – разтревожи се Владо.

Том се обърна към него. В очите му горяха мрачни пламъчета.

– И да не ти е хрумнало да ми пречиш! – отсече Том. – Те
събудиха звяра в мен!

– Ясно, ясно! Дивото зове, гласът на джунглите, архаичен
инстинкт и пр. – любезно се съгласи Владо. – Не разбирам само
какво си намислил. Ще ги хапеш ли?

Том не отговори. Той бързо привърза на гърба си Портативния
Хвърчилет. Лиллянците и Владо с интерес наблюдаваха какво ще
стане.

– Ще се върна след два дена! – извика Том и отлетя в неизвестна посока. Владо дремеше, когато Том се върна. Без да съблича хермоскафандъра си, той шумно се тръшна върху койката и едва тогава погледна към Владо.

– Спи спокойно! Ние сме отмъстени!

– Какво си направил? – попита сънливо Владо.

– О! Нищо особено! – каза многозначително Том. – Нищо особено! – повтори той още по-загадъчно и се изсмя през зъби.

– Казвай веднага какво си извършил!

– Казах ти вече. Отмъстих за всичко! Аз ще смуча още няколко месеца тези противни хапчета-концентрати, но и те ще ме запомнят!

– Хапчетата ли?

– Не ставай глупав! Разбираш отлично, че имам пред вид онези приятели.

Владо даже подскочи.

– Ти си им направил нещо?!

– Да, момчето ми, при това нещо страшно, ужасно, смразяващо кръвта! Отмъщението е гениално! Луцифер трици да яде! Те ще си спомнят за мен след няколко милиона години!

Том отново изпробва зловещия си смях. Получаваше се добре.

– Ще говориш ли най-сетне! – изрева Владо.

– Да – спокойно отвърна Том. – Спомняш ли си голямата пещера на източното крайбрежие?

– Спомням си.

– Е, добре. Там аз нарисувах цяла серия на скални рисунки в стил Уолт Дисней. Дълбах ги с ултразвуковата Центрофуга! А на голямата плоска скала, на която се пекохме, нарисувах с универсални неизтриваеми бои ловна сцена: десетки лилянци са

обградили един колосален, голям колкото слон чайник. Освен това поне на стотина метра оставих порцеланови статуетки на различни земни теми.

– Откъде ги взе?

– Не си ли спомняш, че никога не се разделям с моята колекция от примитивни порцеланови пепелници от средата на двадесетия век?

– Майчице! – можа само да каже Владо.

– На множество добре подбрани места дълбах надписи. Опитвах се да си припомня всички видове писменост. Има и клинопис, и йероглифи, а накрая дори се подписах „чертами и резами“, както казваше вашият Черноризец Храбър.

Владо мълчеше.

– Край! – доволен се протегна Том. – Те никога няма да имат вярна представа за древността си. Помисли си само: десетки хиляди палеонтолози, археолози, изкуствоведи, историци и пр. ще си имат неприятности с тези „древни паметници"! И това само след няколко милиончета години.

Том отново се засмя.

Отвън на полянката безгрижните лилянци се забавляваха. През открянатия люк долиташе весела глъчка. Те нищо и не подозираха.

– Ще видите вие как се яде чуждо ядене! – каза Том. – Ще видите! После помълча малко и прибави:

– Само след няколко милиона години.

Бунтът на лодката

Научно-фантастичен разказ

Роберт Шекли

– Кажете, без да си кривите душата, виждали ли сте някога по-добра машина? – попита Джо, по прякор Космическия вехтошар. – Погледнете само сервомеханизма!

– Да-а... – недоверчиво каза Грегор.

– Какъв корпус! – хитро продължаваше Джо, милвайки нежно блестящия борд на лодката. – Басирам се, че той е на не по-малко от петстотин години, а няма дори следа от ръжда.

Милването несъмнено означаваше, че на компанията „Междупланетна служба за обеззаразяване ААА Ас“ бе провървяло невероятно. Точно в момента, когато ѝ беше толкова необходима спасителна лодка, този шедьовър на корабостроенето се оказа под ръка.

– На вид, разбира се, не изглежда зле – каза Арнолд с умишлена небрежност на влюбен, който се опитва да скрие чувствата си.

– Сега такива вече не се строят – въздъхна Джо. – А двигателят е просто чудо, не можеш да го повредиш и с механически чук.

– Наистина добре изглежда – процеди Грегор.

Фирмата „ААА Ас“ в миналото вече бе имала работа с Джо и това беше я научило да бъде предпазлива. Джо съвсем не беше измамник; механическите антики, които той събираше из цялата населена част на Вселената, неизменно работеха. Но често пъти древните машини имаха свое мнение по това, как трябва да

изпълняват работата си, и вдигаха бунт, когато някой се опиташе да им даде друг акъл.

– Не ме интересуват нейната красота, здравина, скорост и комфорт! – продължи Грегор предизвикателно. – Искам само да бъда сигурен, че е безопасна.

Джо кимна в знак на съгласие.

– Разбира се, това е най-важното. Да влезем в каютата.

Когато влязоха в лодката, Джо се приближи до командния пулт, усмихна се тайнствено и натисна едно копче.

Грегор веднага чу глас, който сякаш звучеше в главата му:

– Аз съм спасителна лодка 324-А. Моята главна задача е...

– Телепатия? – заинтересува се Грегор.

– Пряко предаване на мисли – каза Джо с горда усмивка. – Никаква езикова бариера. Нали ви казах, че сега такива не се строят.

– Аз съм спасителна лодка 324-А – се чу отново. – Моята главна задача е да осигурявам безопасността на екипажа. Аз трябва да го защитавам от всички заплахи и да го поддържам в добро здраве. Сега съм активизирана само отчасти.

– Нищо не може да бъде по-безопасно! – провикна се Джо. – Това не е бездушен къс желязо. Лодката ще ви наглежда. Тя се грижи за своя екипаж.

На Грегор това направи впечатление, макар че самата идея за чувстваща лодка му беше противна, а настойническите настроения на машината го дразнеха.

– Вземаме я – отсече Арнолд. Той не изпитваше подобни съмнения.

– И няма да съжалявате – поде Джо със своя професионален открит и честен маниер, който вече му бе донесъл много милиони долари. На Грегор оставаше само да се надява, че този път Джо ще има право.

На следващия ден спасителната лодка беше натоварена на борда на звездолета и приятелите стартираха по посока на Трайдент.

Тази планета имаше приблизително размерите на Марс, но беше с по-добър климат. Освен това там нямаше нито местни обитатели, с които да трябва да се водят сражения, нито отровни растения, нито заразни болести. За разлика от много други светове, на Трайдент не съществуваха хищни зверове. Там изобщо не съществуваха животни. Цялата планета с изключение на един малък остров и полярната шапка беше покрита с вода.

Разбира се, там не липсваше и твърда земя: водата в няколкото морета на Трайдент стигаше само до колената. Цялото нещастие беше там, че сушата не се подаваше над водата и компанията „AAA Ас“ беше поканена да отстрани тази малка грешка на природата.

След като звездолетът кацна на единствения остров на планетата, космонавтите пуснаха лодката във водата. Остатъкът от деня беше посветен на изпробването и натоварването на изследователската апаратура. Рано на разсъмване Грегор приготви сандвичи и напълни един бидон с вода. Всичко беше готово за започване на работата. Щом стана съвсем светло, Грегор влезе в кабината при Арнолд. С кратко движение Арнолд натисна копче № 1.

– Аз съм спасителна лодка 324-А – чуха те. – Моята главна задача е да осигурявам безопасността на екипажа. Аз трябва да го защитавам от всички заплахи и да го поддържам в добро здраве. Сега съм активизирана само отчасти. За пълно активизиране натиснете копче № 2.

Грегор натисна с пръст второто копче.

Някъде дълбоко в трюма се чу глухо бучене. Повече нищо не стана.

– Странно – каза Грегор и натисна копчето още веднъж. Бученето се повтори.

– Като че ли става късо съединение – каза Арнолд.

Грегор погледна през илюминатора и видя бавно отдалечаващия се бряг. Взе да го дострашава. Защото тук имаше прекалено много вода и съвсем малко суша и – най-лошото – на командния пулт нищо не напомняше за кормило, нищо не приличаше на педал за газта или съединителя.

– По всяка вероятност тя се управлява телепатически – уверено каза Грегор и с твърд глас изкомандува: – Бавен ход напред!

Малката лодка се насочи бавно напред.

– Сега малко надясно!

Лодката охотно се подчиняваше на ясните, макар и не съвсем морски команди на Грегор. Приятелите се спогледаха усмихнати.

– Право! Пълен напред! – се раздаде команда и спасителната лодка се устреми в сияещото и пусто море.

* * *

Арнолд взе фенера и тестера и се спусна в трюма. Грегор спокойно можеше да се справи сам с изследването. Приборите

вършеха цялата работа: отбелязваха главните неравности на дъното, издирваха най-подходящите вулкани, определяха теченията и чертаеха схемите. След приключването на изследванията вече друг човек щеше да свърже вулканите с проводници, да постави заряди, да се отдалечи на безопасно разстояние и да задейства цялото това устройство. След това Трайдент щеше да се превърне за известно време в доста шумно място. Но когато всичко станеше нормално, щеше да има достатъчно суша.

Към два часа следобед Грегор реши, че за първия ден са работили достатъчно. Приятелите изядоха сандвичите, пийнаха вода от бидона и се изкъпаха в прозрачната зелена вода на Трайдент.

– Струва ми се, че открих повредата – каза Арнолд. – Снета е инсталацията на главния активатор и е прерязан силовият кабел.

– На кого е било нужно това? – попита Грегор.

– Може би са го направили, когато са я бракували – сви рамена Арнолд. – Поправката няма да отнеме много време.

Той отново слезе в трюма, а Грегор насочи лодката към брега, въртейки мислено кормилото и гледайки зелената пяна, която весело се разтваряше пред носа на лодката. Именно в такива моменти въпреки целия си досегашен опит той виждаше Вселената дружелюбна и прекрасна.

Арнолд се появи след половин час – целият в машинно масло, но ликуващ.

– Опитай сега това копче – каза той.

– Може би няма смисъл, нали сме вече почти до целта.

– Няма значение... Няма да е лошо, ако лодката поработи, както трябва.

Грегор кимна и натисна второто копче. Веднага се чу слабо щракане на контакти и изведнъж оживяха половин дузина малки мотори. Припламна червена светлина, но тя угасна, щом генераторът прие натоварването.

– Сега вече е друга работа – каза Арнолд.

– Аз съм спасителна лодка 324-А – пак съобщи лодката, – сега съм напълно активизирана и съм способна да защитавам своя екипаж от опасност. Разчитайте на мен – всичките ми действия, както от психологическо, така и от физическо естество, са програмирани от най-добрите умове на планетата Дром.

– Вдъхва чувство на сигурност, нали? – забеляза Арнолд.

– И още как! – отговори Грегор. – Впрочем, каква е тая планета Дром?

– Джентълмени, старайте се да мислите за мен не като за безчувствен механизъм, а като за ваш приятел и другар по оръжие. Аз разбирам вашето състояние. Вие видяхте как потъна вашият кораб, надупчен безмилостно от снарядите на хгените... Вие...

– Какъв кораб – попита Арнолд, – какво бърби тя?

– ...се качихте тук ослепени, задъхващи се от отровните водни изпарения, полумъртви...

– Ако имаш предвид нашето къпане, значи просто нищо не си разбрала. Ние само изследвахме...

– ...замаяни, наранени, паднали духом... – завърши лодката. – Навярно сте се уплашили малко – продължи тя вече малко по-меко.

– Вие сте загубили връзката с главните сили на флотата на Дром и

се носите по вълните на една чужда планета. Не трябва да се срамувате от този страх, джентълмени. Такава е войната, войната е жестоко нещо. Ние нямахме друг избор освен да изгоним тези варвари, хгените, обратно в пространството.

Изведнъж лодката намали скоростта.

– Какво има? – попита Грегор.

– Оглеждам острова – отговори спасителната лодка.

Арнолд и Грегор се спогледаха.

– По-добре да не спорим с нея – прошепна Арнолд. А на лодката каза: – Островът е в ред! Ние го огледахме лично.

– Възможно е – съгласи се лодката, – но в условията на съвременната мълниеносна война не трябва да вярваме на сетивните си органи. Те са прекалено ограничени и прекалено склонни да представят желаното за действително. Само електронните сетивни органи нямат емоции, те са вечно бдителни и непогрешими в отредените им граници.

– Островът е пуст! – изкрещя Грегор.

– Виждам чужд космически кораб – отговори лодката. – На него липсват отличителните знаци на Дром.

– Но на него липсват и отличителните знаци на врага – уверено заяви Арнолд, защото той неотдавна лично беше боядисал корпуса на ракетата.

– Това е така, но на война трябва да се изхожда от предположението, че което не е наше, е неприятелско. Разбирам, че ви се иска отново да усетите под краката си твърда земя. Но аз трябва да държа сметка за фактори, които един дромит, заслепен от своите емоции, може и да не забележи. Обърнете внимание на

незаетостта на това стратегически важно парче суша, на космическия кораб без отличителни знаци, който е съблазнителна примамка, на липсата на нашата флота наблизко и освен това...

– Добре, добре, достатъчно! – прекъсна я Грегор. Повдигаше му се от спора с бързивата и егоистична машина. – Насочвай се право към острова. Това е заповед.

– Не мога да я изпълня – каза лодката. – Силното вълнение е нарушило душевното ви равновесие.

Арнолд протегна ръка към електрическия прекъсвач, но я дръпна с болезнен стон.

– Елате на себе си, джентълмени – строго каза лодката. – Само специален офицер има правото да ме изключи. А в името на вашата безопасност ви предупреждавам да не се докосвате до командния пулт. Сега вашите умствени способности са малко отслабнали. По-късно, когато опасността премине, аз ще се заема с вашето здраве, а сега цялата ми енергия трябва да бъде насочена към това, да определя местонахождението на врага и да избягна срещата с него.

Лодката набра скорост и със сложни зигзаги се насочи към открито море.

– Къде отиваме сега? – попита Грегор.

– Да се присъединим към флотата на Дром – каза лодката толкова уверено, че приятелите почнаха да се взират нервно в безкрайните и пустинни води на Трайдент. – Разбира се, след като я открия – прибави лодката.

* * *

Беше късна нощ. Грегор и Арнолд седяха в един ъгъл на каютата, поглъщайки жадно последния сандвич. Спасителната лодка все още бясно се носеше по вълните; електронните ѝ сетивни органи бяха настроени. Тя търсеше флотата, която бе съществувала на друга планета преди пет века.

– Чувал ли си нещо за тези дромити? – попита Грегор.

Арнолд се порови в паметта си, която пазеше маса най-разнообразни факти, и отговори:

– Те не принадлежат към човешката раса. Продукт са на еволюцията на гущерите. Те населявали шестата планета на една малка система, недалече от Капела. Расата е изчезнала преди повече от един век.

– А хгените?

– Също гущери, същата история – Арнолд извади от джоба си трошица хляб и я сложи в устата си. – Тази война не е имала голямо значение. Всички участници са изчезнали освен тази лодка очевидно.

– А ние? – припомни му Грегор. – Нас по всяка вероятност ни смятат за войни от тяхната планета. – Той уморено въздъхна. – Как смяташ, ще успеем ли да вразумим тази стара бричка?

Арнолд със съмнение поклати глава.

– Не виждам как. За тази лодка войната не е свършила. Тя може да обработва цялата информация, само изхождайки от тази предпоставка.

Грегор се прозина.

– Мисля, че лодката просто се е побъркала – каза той доста грубо. – Факт. Мисли, че най-правилната диагноза е параноя. Но това скоро ще свърши.

– Защо? – попита Грегор.

– Но това е сигурно – каза Арнолд. – Главната задача на лодката е да запази живота ни. Значи тя трябва да ни храни. Сандвичите се свършиха, а всичката останала храна се намира на острова. Затова аз предполагам, че тя все пак ще рискува да се върне там.

* * *

След няколко минути те почувствувах, че лодката описва кръг и променя посоката.

– Сега не съм в състояние да открия флотата на дромитите. Затова завивам към острова, за да го изследвам още веднъж. За щастие в най-близките райони противник не е открит. Сега мога да се погрижа за вас.

– Виждаш ли? – каза Арнолд, побутвайки Грегор с лакът . – Нали ти казах? А сега още веднъж ще получим потвърждение на моето предположение. – И той се обърна към лодката: – Ти навреме се зае с нас. Ние сме гладни.

– Нахрани ни – помоли Грегор.

– Разбира се – отговори лодката.

И от стената се подаде едно блюдо, напълнено с някакво вещество, прилично на глина, но с мирис на машинно масло.

– Какво е това? – попита Грегор.

– Това е гизел – каза лодката, – любимата храна на народите на Дром и аз мога да я приготвям по шестнадесет различни начина.

Грегор с погнуса опита. И по вкус това беше глина в машинно масло.

– Но ние не можем да ядем такова нещо.

– Разбира се, че можете – каза лодката успокоително.— Възрастният дромит изяжда всеки ден пет и три десети фунта гизел и моли за още.

Блюдото се приближи към тях, приятелите се стъписаха.

– Слушай! – обърна се Арнолд към лодката. – Ние не сме дромити. Ние сме хора и принадлежим към съвсем друг вид. Военните действия, за които говориш, са се свършили преди петстотин години. Ние не можем да ядем гизел. Нашата храна се намира на острова.

– Опитайте се да си дадете сметка за положението. Вашата самоизмама е нормална за войници. Това е опит за бягство от реалността в областта на фантазията, стремеж да се избавите от непоносимата ситуация. Гледайте фактите в лицето, джентълмени.

– Ти гледай фактите в лицето! – изкрещя Грегор. – Или ще те разглобя гайка по гайка!

– Заплахите не ми правят впечатление – каза лодката спокойно.

– Знам какво сте преживели. Може би вашият мозък е пострадал от въздействието на отровната вода.

– Отровна? – стъписа се Грегор.

– За дромитите – припомни му Арнолд.

– Ако се наложи – продължи спасителната лодка, – аз разполагам със средства за операции на мозъка. Това, разбира се, е крайна мярка, но на война няма място за сантименталности.

Един панел се отмести и приятелите видяха набор от блестящи хирургически инструменти.

– Вече сме по-добре – побърза да заяви Грегор. – Този гизел изглежда много апетитно, нали Арнолд?

– Прекрасно! – потръпвайки процеди Арнолд.

– Аз излязох победител в общонационални състезания по приготвянето на гизел – каза лодката с оправдана гордост. – Нищо не ми се свида за нашите защитници. Опитайте малко.

Грегор взе една шепа, млясна с уста и седна на пода.

– Превъзходно! – каза той с надежда, че вътрешните рецептори на лодката не са толкова чувствителни, както външните.

По всичко изглежда това беше така.

– Прекрасно – каза лодката, – А сега се насочвам към острова. И обещавам, че след няколко минути ще се почувствувате по-добре.

– Как? – попита Арнолд.

– Температурата в каютата е нетърпимо висока. Чудно е, че досега не сте загубили съзнание. Всеки друг дромит не би издържал. Потърпете още малко, скоро ще понижа температурата до нормата – двадесет градуса под нулата. А сега, за да ви подобря настроението, ще изпълня нашия национален химн.

Отвратително ритмично скърцане изпълни въздуха. Вълните се удряха в борда на спасителната лодка, която бързаше към острова. След няколко минути въздухът в каютата видимо се разхлади.

* * *

Грегор уморено затвори очи, стараяйки се да не обръща внимание на студа, който почваше да сковавя крайниците му. Избиваше го на сън. Трябва да си роден с голям късмет, за да

замръзнеш в една побъркана спасителна лодка. Така е, когато купувате прибори, настроени да се грижат за вас, нервни човекоподобни калкулатори, свръхчувствителни емоционални машини.

В полусън той размишляваше накъде отива цялата работа. Присъсни му се голяма лечебница за машини. По дългия бял коридор двама кибернетични лекари влачеха машина за косене на трева. Главният кибернетичен лекар попита: „Какво е станало с това момче?“ Асистентът отговори: „Напълно се е побъркало. Мисли, че е хеликоптер.“ „Аха... – каза просветлен главният. – Мания за полет! Жалко. Симпатично момче.“ Асистентът кимна с глава. „Преуморил се е от работа. Трябвало е да коси жилава трева.“ Изведнъж пациентът почна да се вълнува. „Сега аз съм машина за разбиване на яйца!“ – захили се той.

– Ставай! – викаше Арнолд на Грегор, тракайки със зъби. – Трябва да предприемем нещо.

– Помоли я да включи отоплението – сънливо каза Грегор.

– Няма да даде резултат. Дромитите живеят при двадесет под нулата. А ние сме дромити. Двадесет под нулата и толкова.

Слоят от скреж бързо растеше върху тръбите на охладителната система, които минаваха през каютата. Стените се покриваха със слана, илюминаторите се заледиха.

– Имам една идея – предпазливо каза Арнолд. Той погледна към командния пулт и почна да шепне нещо бързо в ухото на Грегор.

– Трябва да опитаме – каза Грегор.

Те станаха. Грегор взе бидона и решително се запъти към противоположната стена на каютата.

– Какво възнамерявате да правите? – рязко попита машината.

– Искаме малко да се разтърпем. Войниците на Дром трябва винаги да са в бойна форма.

– Това е вярно – с недоверие каза лодката.

Грегор хвърли бидона на Арнолд. Усмивайки се принудено, последният му го хвърли обратно.

– Отнасяйте се с този съд внимателно – предупреди лодката. – Той съдържа смъртоносна отрова.

– Ние сме много внимателни – каза Грегор. – Бидонът ще бъде предаден в щаба. – Той отново го хвърли на Арнолд.

– Щабът ще използва неговото съдържание против хгените – каза Арнолд, подавайки бидона на Грегор.

– Наистина ли? – учуди се лодката. Интересна идея. Ново използване...

В този момент Грегор запокити тежкия бидон върху охладителната тръба. Тръбата се пукна и течността протече по палубата.

– Лош пас, старче – каза Арнолд.

– Какво направих! – възкликна Грегор.

– Аз трябваше да взема предпазни мерки против такива случайности – тъжно промълви лодката. – Но това вече няма да се повтори. Все пак положението е много сериозно. Аз не мога да възстановя охладителната система и сега не съм в състояние да охладя лодката достатъчно.

– Да беше ни стоварила на острова... – почна Арнолд.

– Невъзможно – прекъсна го лодката. – Моята главна задача е да запазя живота ви. А вие няма да можете да издържите дълго при

климата на тази планета. Но аз възнамерявам да взема необходимите мерки, за да осигуря вашата безопасност.

– Какво смяташ да правиш? – попита Грегор, чувствайки как нещо го бодна отвътре.

– Не можем да губим време. Ще изследвам още веднъж острова и ако не открия нашите въоръжени сили, ние ще се насочим към единственото място на тази планета, където могат да съществуват дромити.

– Кое е това място?

– Южната полярна шапка – отговори лодката – Климатът там е почти идеален. По моя преценка тридесет градуса под нулата.

Моторите изреваха. И сякаш извинявайки се, лодката прибави:

– И, разбира се, аз съм длъжна да взема мерки против всякакви вътрешни разпри. В момента, когато лодката рязко увеличи скоростта, те чуха как щракна ключалката, заключвайки тяхната каюта.

След около два часа лодката обяви:

– Изследвам острова.

Грегор и Арнолд погледнаха през носовия илюминатор. Островът се намираше на не повече от сто ярда. На фона на пробуждащото се утро се очертаваше израненият, но така скъп корпус на техния кораб.

– Симпатично място – каза Арнолд.

– Разбира се – съгласи се Грегор, – Басирам се, че нашите войски се намират в подземните убежища.

– Нищо подобно – възрази лодката. – Аз изследвах повърхността на дълбочина сто фута.

– Така е – каза Арнолд. – При съществуващите обстоятелства аз смятам, че трябва да изследваме острова по-внимателно. Може би трябва да слезем на него и да го разгледаме.

– Островът е пуст – настояваше лодката. Повярвайте ми, моите сетивни органи са много по-остри от вашите. Не мога да ви позволя да рискувате живота си, като слезете на брега. На планетата Дром са нужни войници, особено такива здрави и издръжливи на горещина като вас.

– Ние харесваме този климат – каза Арнолд.

– Наистина думи на патриот – сърдечно каза лодката. – Знам колко страдате сега. Но вече се насочвам към южния полюс, за да можете вие, ветерани, да получите заслужената почивка.

* * *

Грегор реши, че е дошъл моментът да опита нов план, макар той да не беше окончателно разработен.

– Това не е нужно – каза той.

– Какво-о?

– Ние действаме по специална заповед – поверително почна Грегор. – Предполагаше се, че няма да откриваме нашата задача на нито един кораб с ранг под супердреднаут. Но изхождайки от обстоятелствата...

– Да-да, изхождайки от обстоятелствата – живо поде Арнолд. – ние ще ти я разкажем. Ние сме обречен на смърт екипаж, специално подготвен за работа в условията на горещия климат. Заповядано ни е да слезем на този остров и да го завземем до пристигането на главните сили на дромитите.

– Не знаех това – каза лодката.

– Ти и не трябваше да знаеш. Та ти си само една проста спасителна лодка – каза й Арнолд.

– Незабавно ни стовари на острова —заповяда Грегор. – Повече не можем да Се бавим.

– Трябваше да ми кажете това по-рано – отговори лодката. – Аз сама не можех да се сетя.

И тя се насочи бавно към острова.

Грегор затаи дъх. Изглеждаше невероятно, че този елементарен трик ще успее. Но от друга страна, защо не? Нали спасителната лодка беше построена така, че да вярва на думите на онези, които я управляваха. И тя следваше указанията им, докато и доколкото те не противоречаха на нейната програма.

Брегът, който се белееше в студената светлина на утрото, беше само на петдесет ярда от тях.

Неочаквано лодката се спря.

– Не – каза тя.

– Какво не?

– Не мога.

– Какво значи това? – изкрещя Арнолд. – Това е война! Заповеди...

– Знам – печално каза лодката. – Много съжалявам, но за тази мисия трябваше да си изберете друг тип кораб. Всеки друг тип, но не и спасителна лодка.

– Но ти си длъжна – умоляваше я Грегор. – Помисли за нашата страна. Помисли за тези варвари – хгените.

– Но аз физически не мога да изпълня вашата заповед. Моят пръв дълг е да пазя екипажа си от опасности. Тази заповед е

заложена във всички блокове на паметта ми и тя има приоритет над всички други. Не мога да ви пусна на сигурна смърт.

* * *

Лодката почна бавно да се отдалечава от острова.

– Ти ще бъдеш изправена пред съд за това! – изкрещя Арнолд истерично.

– И той ще те разжалва!

– Аз мога да действам само в предварително отредените ми граници – също тъй печално каза лодката. – Ако открием главните сили на флотата, ще ви предам на боен кораб. А засега трябва да ви закарам на безопасния южен полюс.

Лодката набираше скорост и островът бързо се отдалечаваше. Арнолд се втурна към командния пулт, но получи удар и падна на земята. През това време Грегор грабна бидона, готвейки се да го метне срещу заключената врата. Но неочаквано той се спря, поразен от една внезапна абсурдна мисъл.

– Моля ви, не се опитвайте да строшите нещо – помоли ги лодката. – Разбирам вашите чувства, но...

„Това е дяволски рисковано – помисли си Грегор, – но в края на краищата и южният полюс е сигурна смърт.“

Той отвори бидона.

– Тъй като не можахме да изпълним мисията си, ние никога не ще посмеем да погледнем в очите нашите другари. Самоубийството е единственият изход за нас. – Той изпи една глътка вода и подаде бидона на Арнолд.

– Недейте! Недейте! – пронизително закрещя лодката. – Това е вода – смъртоносна отрова!...

От приборното табло бързо се подадоха електрически клещи, които избиха бидона от ръцете на Арнолд.

Арнолд се вкопчи в бидона. И преди лодката да успее да му го отнеме още веднъж, той отпи една глътка.

– Ние умираме за славата на Дром! – Грегор падна на пода. Със знак той заповяда на Арнолд да не се помръдва.

– Не е известна никаква противоотрова – простена лодката. – Да можех да се свържа с плаващата болница... – Нейните двигатели замряха в нерешителност. – Кажете нещо! – умоляваше лодката. – Живи ли сте още?

Грегор и Арнолд лежаха съвсем неподвижни, без да дишат.

– Отговорете ми! Може би искате малко гизел... И от стената се подадоха два подноса. Приятелите не се помръднаха.

– Мъртви – каза лодката. – Мъртви. Трябва да отслужи опело.

Настъпи пауза. След това лодката запя: „Велики дух на Вселената, вземи под закрилата си твоите слуги. Макар и да умряха от собствените си ръце, все пак те служиха на своята страна, сражавайки се за родните огнища. Не ги съди жестоко. Осъди по-добре духа на войната, който опожарява и разрушава Дром.“

Капакът на люка се вдигна. Грегор почувствува струя прохладен утринен въздух.

– А сега по силата на властта, дадена ми от флотата на планетата Дром, аз предавам с всички почести телата им на океанските глъбини.

Грегор почувствува как бе вдигнат, пренесен през люка и спуснат на палубата. След това отново бе вдигнат във въздуха. Падане. И в следващия миг той се озова във водата редом с Арнолд.

– Дръж се върху водата – прошепна той.

Островът беше близо. Но и спасителната лодка се намираше още наблизко, машините ѝ нервно бучаха.

– Какво иска тя сега, как мислиш? – попита Арнолд.

– Не знам – отговори Грегор. – Надявам се, че религията на дромитите не предписва превръщането на телата на умрелите в пепел.

Спасителната лодка се приближи. Само няколко фута ги деляха от носа ѝ. Те настръхнаха. После чуа воя и скърцането на националния химн на дромитите.

След една минута всичко свърши. Лодката промърмори: „Почивайте в мир“ – направи завой и се отдалечи.

И докато те бавно плаваха към острова, Грегор видя спасителната лодка, която се насочваше на юг, право на юг, към полюса, за да чака там флотата на планетата Дром.

Човечност

Фантастичен разказ

Ст. Стоилов

Срещнаха ги с порой от метателни копия. Те побързаха да се укриват зад стените на своя кораб.

Прибраха се в кают-компанията. Гравитационната защита беше включена. Никакво живо същество не може да се приближи, без невидимата жилава еманация на Q-полето да го отхвърли като топка назад. Космонавтите се наместиха в удобните кресла. Така леко им беше без бронираните скафандри.

Историкът постави върху масата тежко метателно копие. Големият като юмрук нефритов връх беше закрепен с ремъци за възлеста тояга.

– Среден палеолит. Върхът е обработен чрез ретуш. Но тези... – историкът беше затруднен, тъй като за първи път срещаше разумни същества в този галактически рейс – ... тези туземци познават ремъчната копиеметалка. Вижте жлебчето в долния край на оръжието. С такова копие може да се поразяват едри животни, каквито изглежда тук има в изобилие.

Биологът включи прожекционния апарат и върху матовия екран се появи изображение на двукрако същество, вдигнало копие на удар.

– Хомо фабрис – работещ човек, който неотклонно върви в своето развитие към хомо сапиенс. Той уверено е стъпил на задните си крака. Предните му крайници са станали вече ръце:

палецът е противопоставен на останалите четири пръста. Черепната кутия е обемиста. Челото е все още полегато и надвеждните дъги са ясно изразени. Долната челюст е масивна и тежка. Поради това вратните и гръбначните мускули са прекалено развити. Личи си, че този хомо фабрис все още използва зъбите си като оръжие и сечиво! По външни анатомически признаци и по реакции едва ли се отличава от земния неандерталец. Следователно той е преходно звено между човекообразен примат и най-висшия организъм – мислещия човек.

– Съгласен! – обади се историкът. – Тези човеци имат чувство за общност и общи интереси. Те си служат поради това с бавно нарастващ речников минимум. Ние се уверихме, че те могат да реализират сложни съвместни действия като засада, нападение и преследване. Само бронетранспортърът им попречи да ни отрежат пътя за отстъпление и да ни обкръжат... Доказателство, че са добри ловци на едри и опасни хищници.

Той погали нефритовия връх на оръжието и продължи:

– Въпреки скафандрите ние доста си приличаме. Това обстоятелство не им попречи да ни нападнат. Следователно имат вече навика да воюват помежду си. Те знаят границите на своята ловна територия и поддържат своя суверенитет върху нея с оръжие. Всеки чужденец е враг и трябва да умре. Нормално! По този път на интелектуално и обществено развитие са минали нашите далечни предци. Аналогични условия винаги водят до един и същ резултат!

Биологът угаси прожекционния апарат:

– Това са заключения от първия контакт. Нашите апаратури ще обработят след няколко часа всички данни за тукашните

представители на най-висшия биологически вид. А грижливото изследване на живи образци ще започне след ден-два.

Капитанът се навъси:

– Позволете ми да съобщя физика-географски данни за планетата... – той прочете серия от цифрови означения. – Както чухте, условията не се различават кой знае колко от земните. Първите сведения на геоложкото разузнаване отбелязват огромни запаси на ураний, платина, актиний, иридий, диаманти, нефт. Растителният и животинският свят са разнообразни. С една дума: за изследователите тук има много работа. Планетата заслужава да бъде включена в нашата стопанска система. Но ние открихме развиващи се същества, бъдещи наши братя по разум и по възможности. Една колонизация неминуемо ще доведе тукашния хомо фабрис до невероятен по сила психически трус. Знаем вече какъв е резултатът от прибързани контакти при заселване на други планети. Неминуема смърт за онези, които се намират в по-низш стадий на духовно развитие. Никакъв хуманизъм не може да предотврати последиците от една катастрофална смяна на представи и привички. Да не забравяме, че понякога цивилизацията е смърт! За съществата с нестабилна физиологична настройка. Ние сме длъжни да не допуснем това!

Екипажът на линейния супер „Одисей“ мълчеше. Те знаеха какво е позволено и какво не в трансгалактическите рейсове. Експедиционният закон изрично забранява да се причинява каквато и да е вреда на всяко разумно същество, докато от това не зависи безопасността поне на трима души. А тук беше обратното. Петима мъже трябваше да решат съдбата на цял един свят, на едно бъдещо

човечество, разположено върху трите континента на планетата. Невероятно трудна работа!

Кибернетикът предложи неочаквано:

– Универсалният биомутатор! Лъчевият скалпел е велик художник. Ние можем за няколко години да изменим така наследствеността на този хомо фабрнс, че да го направим разумен човек. Аз ще подготвя нужната програма. Биологът ще състави и реши своята част от уравнението. Ето изход!

– Отлична идея! — биологът стана и развълнувано закричи. – Какво по-добро можем да измислим? Помислете си! Само за няколко години ще ги превърнем в наши съвременници по облик и дух, по знания и възможности. Ние ще развием техния език и ще им дадем нашите знания. И когато отлетим, тукашните хора сами ще влязат във връзка с Великия Планетарен Съюз.

– Как ще осъществите това? – капитанът се наведе над младия учен като струтваща се канара.

– Ще подберем най-здравите екземпляри от двата пола. Ще ги заселим в подходящ район с гравитационна защита. Ще осигурим условия за бързо размножаване чрез изобилно хранене, медицински контрол и премахване на всякаква опасност. Населението е малочислено и ние можем да се справим с такава задача. За десет палубни години ще имаме десет поколения с нашите физически и умствени възможности. Електронните информатори ще ги очовечат. Това ще бъде работа! За десет години да реализираме биологичен и исторически процес, който протича за половин милион години!

– Това ще бъде интересен социологически експеримент! – доволен потвърди историкът. – Биологичен скок, съпроводен с преминаване в ерата на Вечния Граждански Мир.

– А останалите? – запита капитанът.

– Да! Какво ще правите с останалите? – като ехо се обади борд-инженерът.

Историкът се усмихна:

– Нашият приятел не се изрази точно. В такива условия на живот старците и недъгавите са само няколко процента. Защото суровата действителност прави своя безмилостен подбор. Само най-здравите и най-приспособимите получават възможността да възпроизведат своя род. Само младите имат право на потомство, сиреч – на биологично безсмъртие. При разкопките на земни палеолитични жилища учените установиха, че в онези времена хората рядко са надживявали 30 години. Следователно ние ще работим с 97-98% от населението на планетата. А останалите три процента... В рискованото ежедневие на първобитния човек те винаги са първата жертва. Защо и ние да ги щадим, когато става дума за едно наистина по-добро бъдеще?

– Как? – капитанът беше неумолим. Опитът на този закален в опасни експедиции човек трябваше да превъзмогне младостта на останалите, тяхната незряла и егоистична влюбеност в самата наука.

Биологът се намръщи:

– Не става дума да приложим ефтаназията, целесъобразната смърт. Напротив! Те ще бъдат оставени в нормалните условия на живот допреди експеримента и сами ще загинат.

– Какво да се прави? – вдигна рамене историкът. — Закон на еволюцията!

– Добре. А другите?

– Те ще станат мислещи същества! Човеци! – биологът недоумяваше. – Нима в това има нещо лошо?

Капитанът се опита да раздвижи устните си в подобие на усмивка – толкова силен беше гневът, който трябваше да обуздае:

– В това, разбира се, няма нищо лошо! Но само при едно условие: те сами да осъществят своята еволюция. Иначе вашите духовни рожби ще бъдат продукцията на универсалния биомутатор и на информационната електроника. Те ще получат развито тяло и развит мозък без никакво усилие. Ще бъдат някакви човекоподобни чучела, натъпкани с чужди усилия и с чужди мисли! Каква ще бъде собствената им заслуга в това очовечаване? Зад тях не ще застанат десетки хиляди поколения на един биологичен вид, хилядите поколения на един човешки род. Вашият обезпечен с гравитационна защита и храна рай не е нищо друго освен скотовъдна ферма за отглеждане на лъжечовеци!

Той се обърна с гръб към тях и след като помълча, отряза:

– Зурлата на свинята винаги е в коритото, но това не я прави мислещо същество!

– Какво предлагаш, капитане?

– Капитанът не предлага. Той заповядва. Но сега аз съм длъжен да ви покажа какъв е нашият дълг. Нека тези работещи същества сами да изминат пътя, който двама от нас предоставят на електрониката. Сами да платят тежката цена, срещу която могат да станат хора. Оставете ги да търсят истината под светлината на

кладите и алхимическите огнища. Да минат през войни, заробвания и революция. Нека те се лутат и грешат, за да бъдат човеци!

– Ще се откажем ли от колонизацията?

– Да. От днес техният свят е под карантина. Ще оставим на вечна орбита сигнален буй, който ще предупреждава, че тук никой няма право да слиза. Това също е закон и вие отлично го знаете.

Над каюткомпанията легна като гигантска длан волята на един човек. На екипажа оставаше само едно – подчинението. Думата на капитана беше закон и нещо повече от закон. Мъжете смътно чувстваха зад неговото решение някаква неуловима в своята простота човешка мъдрост. След време заповедта му щеше да стане тяхно вътрешно убеждение. А дотогава истината има нужда от желязната юзда на принудата.

– Изчислете данните за сигналния спътник! След час отлитаме!

– Какъв ще бъде карантинният срок? – тихо запита кибернетикът.

Капитанът едва сега се обърна. В очите му припламнаха весели искрици. Той отговори бавно и отчетливо, като че ли диктуваше труден текст на чужд език:

– Петстотин хиляди години! Петстотин хиляди!

Детето чудо

Хумористичен разказ

В. Григориев

Изрезка от вестник от 2134 година:

„За разработване на апарата, наречен „Машина на времето“, да се присъди на колектива на фабрика „Време“ Държавната премия „Константа на Планк“

Ах, какво момче беше това! Питаха го: „Колко е две по две?“ И то отговаряше: „Четири!“

„Дванадесет по дванадесет?“ – настояваха недоверчивите. – „Сто четиридесет и четири“ – следваше отговорът.

„Дай определение на интеграл“ – не мирясваха скептиците. – „Интеграл е...“ – и по-нататък идваше определението.

А беше едва четиригодишен. Дребничък, пълничък, той смайваше със способностите си прославени професори и педагози. Даже един академик пожертвува няколко часа, за да види малчугана. Той също задаваше въпроси, ахкаше, разперваше ръце.

– Природата е безкрайна и пълна с парадокси – каза той.

– Ех, професоре – уморено възрази Ваня (така се казваше момчето), – грешите... Природата е хармонична, ние сами внасяме парадоксите в нея.

Това беше вече твърде много. Академикът скочи и се заизмъква навън заднишком, като поглеждаше страхливо момчето.

– Две по две е четири! Така кажете на всички! – весело викна момчето за довиждане.

Такъв беше Ваня. Изключително дете. А родителите му съвсем не приличаха на него. Като че ли не му бяха родители. Може би всеки от тях поотделно обичаше малкия, но заедно това у тях никак не се получаваше. Бащата смяташе, че гениалността на момчето е резултат от неговите, на бащата, наследствени качества. Майката доказваше обратното. А синът само се подсмиваше. Но от това положението не се подобряваше. Родителите започнаха да се карат все по-често и по-често. Достъпът на професори и педагози беше преустановен. Широката общественост скоро забрави Ваня. Но малчуганът надхитри всички. Той затрупа стаичката си с всякакви части и с особено увлечение си играеше с детския „конструктор“. Но когато му попаднаха първите радиолампи...

Той буквално затрепери, когато ги видя за пръв път. И веднага разбра какви възможности крият в себе си тия играчки. Да, играчки! Нали Ваня караше едва петата си година и още не знаеше, че радиоприемниците, телевизорите, мотоциклетите, самосвалите и екскаваторите – всичко това е истинска техника. Той предполагаше, че възрастните чисто и просто си играят с тях.

Бащата на Ваня, механик в работилница за поправка на радиоапарати и магнетофони, мъкнеше на сина си повредени радиолампи, а последният тихомълком си разкриваше конструкционната им мъдрост. Полупроводниковите детайли складираше в специално сандъче.

Веднъж, когато бащата надникна в килерчето, синът му подаде малка кутийка.

– Ето – каза той, като доволно потриваше ръчички. – Имай пред вид, че това е само началото.

В ръцете на бащата сияеше с гълъбовия си екран миниатюрен телевизор.

– Да-а-а – проточи бащата и поклати с възхищение глава. После помисли, млясна с устни и добави: – Ясно, е, че момчето се е метнало на мене.

На другия ден той показа телевизорчето на колегите си, намигна хитро и обяви:

– Аз съм го правил.

Истинският смисъл на тези думи остана неразбран и механикът беше повишен. Началниците започнаха честичко да го отвеждат настрана и да му шепнат поверително.

– Кузма Серафимович, ето тук нещо куца, според тебе как може да се оправи?

– Дайте – небрежно подхвърляше Кузма и отнасяше чертежите. Той беше акуратен човек и не обичаше разтакаването.

У дома чертежите се предаваха на Ванюшка.

– Задача на обществени начала – поясняваше бащата, като се усмихваше лукаво.

Ваня мълчаливо разглеждаше схемите, после грабваше червения молив.

– Ето това, това, това... – моливът летеше по листовете – да се измени.

Хлапето работеше с желание; в замяна искаше само изправни детайли и книги с технически новости.

Но веднъж бащата дойде в работилницата и сам извика началника настрана.

– Това е всичко – каза той.

– Какво всичко? – не разбра началникът.

– Всичко, не мога повече да изобретявам – отрязва Кузма Серафимович и загадъчно прибави: – По семейни причини.

– Как така... – едва се осмели да протестира началникът...

– Ще имам такава възможност едва след четири години! – и разговорът беше изчерпан.

Началникът не знаеше, че предишната вечер Ваня категорично беше отказал да приема заявки.

– Татко – каза меко той, – вече не мога да се разпилявам по незначителни въпроси. Натъкнах се на истинска идея. Четири години – и аз ще направя такава играчка, че всички ще ахнат. Само четири години.

Бащата познаваше железния характер на петгодишния си син и не се впусна във възражения. Той само подхвърли съучастнически:

– Четири? А може да се справим и за три, а?

– Не, защото засега не ръководя времето – замислено отвърна Ваня. – А ти как мислиш? Какво представлява времето?

– Времето ли? – бащата сбърчи чело. – Ами, това е, когато...

– Ах, пак тези неточни формулировки! – с досада го прекъсна синът. Кузма Серафимович се обърна и тихичко си излезе. Това, което чу, когато затваряше вратата, беше съвсем непонятно.

– Минутата живее шестдесет секунди, да, живее, живее! – и Ваня тропна с крак по пода.

От всичко това само един специалист би разбрал веднага, че момчето е решило да разкрие тайната на времето.

Да, Ваня беше решил да построи машина на времето. И той постигна целта си.

Това трудно може да се повярва. Както се казва, няма никакви доказателства. Никого, аз повтарям, никого не допускаше Ваня на опасните експерименти с машината. Само мен, другаря на детските му игри.

– Хората ще има на какво да се чудят, ще има! – твърдеше той, когато завършвахме поредния опит и отивахме на улицата да играем с децата безгрижните архаични игри гоненица и криеница. Тези игри ни разсейваха, правеха ни някак по-земни. Разбира се, в сравнение с намислената от Ваня игра те изглеждаха съвсем примитивни и нелепи. Машината ни позволяваше да се пренасяме във възхитителните дни на бъдещите епохи и да потъваме в дълбините на миналото. Особено ни харесваха рицарските турнири. Буци кал изхвърчаха изпод копитата на конете, а конници с красиви брони се налагаха взаимно с мечове и чупеха копия. Обикновено всички оставаха живи. Ние се настанявахме някъде един до друг, прелиствахме Уолтър Скот и сравнявахме приключенията на героите с действителността.

Ясно е, че след такава игра „Сляпата баба“ на двора изглеждаше като пещерно изображение на дивак, сравнено с киноекрана. Между другото, случваше се и пещерните рисунки да се изсичат пред очите

ни – когато отивахме в дълбока древност. Някакви рошави мъже така удряха пещерните стени, че искри се сипеха наоколо.

И при все това ние играехме рамо до рамо с децата от нашия двор.

– Така трябва – казваше понякога Ванюша. – Предпазливост и пак предпазливост. Ние не бива да се отличаваме от останалите. – Той не искаше още неусъвършенствуваната машина да попадне в нечии ръце. – Ще счупят машината – уверяваше той и аз естествено се съгласявах с него.

Когато дойде периодът на потъване в миналото и пренасяне в бъдещето, ние започнахме да провеждаме сеансите нощем. Съседите, попаднали в сферата на действие на машината, се пренасяха с нас. А сутрин ръчката на времето се връщаше в нормално положение, съседите ставаха и отиваха на работа, като че нищо не е било. Всеки от тях мислеше, че през нощта му се е присънил удивителен вълшебен сън, наистина до болка приличащ на действителност, но с кого не се случва... Съседите ни бяха предпазливи хора и за всеки случай никому не разказваха странните си сънища. Тайната се запазваше.

Само веднъж като че дяволът ме накара да се издам. На трамвайната спирка причаках един от съседите, високия и флегматичен магазинер Клотиков, и като му намигнах заговорнически, изтърсих:

– Не ти ли хареса оня с щраусовото перо на шлема и крокодил на щита?

Магазinerът се стъписа, погледна ме втренчено и скочи в минаващия трамвай.

Ваня изслуша това приключение доста мрачно.

– Това не бива да се повтаря, в противен случай прекъсваме експериментите – отсече той. Разбихах приятеля си. Не му беше леко.

А работата явно не вървеше. Последният път машината просто изнемогваше и едва не се разпадна от претоварване. Ние с труд се измъкнахме от епохата на Навуходоносор.

Отгоре на това обстановката в дома на Ваня се нажежаваше. Родителите му се караха все по-често и по-често. Такива бяха те. А само ако се разбираха, всичко би било съвсем друго.

Веднъж отидохме у Ваня и поискахме да се заловим за работа. Не можахме. Родителите му се караха. Те не бяха в състояние да се успокоят. Видях как стенното огледало се пръсна на парчета, а вазата се разля върху покривката. Забелязах още как треперят ръцете на Ваня. Той се отвращаваше от такива моменти.

– Но да попитаме самия него! – изкрещя Кузма Серафимович, като видя сина си.

Аз взех шапката си и полетях надолу по стъпалата.

За случилото се по-нататък можех само да правя догадки. Преуморената машина е била настроена на малък радиус на действие. Ваня е дотичал до нея и е натиснал ръчката, за да върне времето поне с два часа назад. Беше му се случвало и преди да успокоява родителите си по този начин. Но ръцете му са треперели по-силно от обикновено. Той е натиснал... времето е полетяло, отишло е извън пределите на неговата възраст. Машината е изчезнала, изчезнал е и Ваня. А родителите му само са се подмладили с дванадесет-тринадесет години. И при това са се

пръждосали на различни страни. Сутринта на другия ден дойдох да разбера какво с станало. Беглият оглед на стаите веднага ми каза всичко. Да се върне от миналото Вани не можеше: възстановителят на времето в момента на катастрофата е бил отвинтен и се търкаляше в ъгъла на килерчето. Но аз не паднах духом, защото всичко трябваше да се повтори. Подмладените родители бяха длъжни по силата на математическите закони да се срещнат отново и да се харесат. А отново родилият се Ваня трябваше естествено още веднъж да построи великолепния и извънредно нужен на човечеството апарат – „Машината на времето“.

Така и стана. Те се срещнаха. Аз ги издебнах под същия часовник, за който знаех, че е послужил преди години за място на първата им среща. Ликувах. И как не: всичко вървеше като по вода! Прекрасна си ти, математическа закономерност, и ти, стоманена логико на събитията!

Ваня ще се роди! Машината ще бъде построена!

Но какво е това? Младежът, удивително приличащ на Ваниния баща, и девойката – копие на неговата майка, стоят и мълчат. Гледат се недоверчиво, със страх. И изведнъж се обръщат и тръгват в различни посоки.

На челото ми изби студена пот. Така... Значи паметта и на единия, и на другия им подсказа неприятностите, които ги очакваха в бъдещия им семеен живот, и въпреки натиска на математическата логика те предпочетоха да търсят нов път и ново щастие.

Грешката на Ваня се оказа фатална.

Той нямаше да се роди.

Погребаният град

Научно-фантастичен разказ

Ц. Христов

Събитието, за което се разказва в следващите страници, положително е познато на повечето читатели. Няма да е пресилено, ако кажем, че наред с блестящите открития при Калиакра именно то най-много допринесе за голямото развитие на подводната археология в нашата страна и за изключителния интерес към историята на нашето крайбрежие. И тъй като напоследък то се превърна в постоянна злободневна тема за разговори и коментари (без да споменаваме безкрайните разкрсявания на истината, които се носят упорито от уста на уста), ние се постаряхме да дадем на читателите възможната най-точна информация. За целта се обърнахме към тримата главни герои на събитието. От тях очаквахме един колективно написан подробен отчет, вместо него те ни предадоха три, в които всеки автор разказваше за случката и откритието така, както ги е видял и преценил през собствените си очи. След известно колебание ние решихме да запазим тази разноликост на материала, като си позволихме само да разделим отчетите на части и с незначително съкращение на повторенията да ги подредим като глави на единен разказ. Заглавията на главите са измислени от нас. Не споменаваме авторите на отделните глави – те се подразбират от съдържанието.

Използваме случая да се извиним пред тях за малката преработка и съкращенията на материалите им.

Всички цитати са проверени най-добросъвестно.

Зеленият базалт

Не помня кой философ беше казвал, че в природата нямамо никакви случайности, и че дори ако минаваш по улицата и на главата ти падне керемидата, това също било резултат на строга закономерност. Не знам дали това твърдение е вярно: първо, аз съм инженер-геолог, а не философ, и не бих рискувал да се впусна в отвличен философски спор; и, второ, досега керемидата още не е падала на главата ми. Но, така или иначе, зная и съм дълбоко убеден, че ако в събота, 17-ти октомври, една жалка минута не беше станала причина да изпусна рейсовия автобус за Варна, тайната на една катастрофа, погребала преди хиляди години един цветущ град, щеше завинаги да остане погребана под водата и пясъка.

Но нека не изпреварвам събитията. Още повече, че – по убеждение или от страх да се присъединят към моето смело предположение – за мнозина тайната е все още неразкрита и даже пряко заинтересуваните институти предпочитат да пазят благоразумно мълчание...

И така, стигнах до онзи съботен ден, когато повредата в електрическата ми самобръсначка стана причина да изпусна автобуса за Варна.

Забелязали ли сте, че съществуват хора, за които удоволствието от безделието е непознато? Тези хора са опасни. Отнемете ли работата им, те са способни да измислят какви ли не щуротии, но да задоволят бясната си нужда за дейност. Уви, по всичко изглежда, че аз съм точно от тази категория хора и точно в такова положение

изпаднах на 17-ти октомври. Нямам никаква склонност към съзерцание, сондата щеше да бъде спряна до понеделник сутринта, а пристанището на Каварна е последното място на света, което би могло да предложи някакво развлечение на един външен човек. Затова само един час след принудителното ми оставане аз вече бях в такова състояние, като че ли страдах от копривна треска.

За да запълня времето си, реших отново – за кой ли път вече? – да отида да прегледам сондата.

Но преди да продължа, нека ви кажа накратко някои подробности за работата ми – без тях много от последвалите събития биха се оказали неразбираеми. Аз съм от състава на геоложката група, която преди няколко години откри първия български нефт при село Тюленово, а сега изследвам околностите на находището и търся нови залежи на земно масло. Сондата, която споменах, е лично мое дело и, струва ми се, имам законното право да се гордея – тя е първата българска сонда, построена направо във водата. Издигната е на 160 метра югоизточно от пирса на каварненското пристанище и под нея има цели осем метра вода – едно значително постижение на инженерното изкуство, особено като имате предвид, че морето при Каварна не е от най-кротките. Но кулата ми е изчислена отлично и дори шквалът, който вилня на 13-ти октомври не можа да я прекатури.

Та, както казах, аз натоварих леководолазия си апарат и неопреновия костюм на мауната, изгребах до сондата, спуснах се на дъното и още веднъж прегледах всичко – котвите, понтона, състоянието на пробойната и свредела, измерих ъгъла на тръбите. Но всичко беше в ред, а в такива случаи човек, колкото и да се

мотае, не може дълго да си измисля работа. Върнах се на брега и отидох в бараката, която Управлението на риболова бе отстъпило за склад и канцелария на сондажната група. Залових се отново да разгледам земните проби – напълно ненужна работа, като се има предвид, че всички те бяха многократно разглеждани, описани в съответните дневници и протоколи и изследвани в лабораторията. И точно когато разглеждах парчето зелен базалт, извадено от шестия метър (без да се брои дебелината на водния пласт над дъното), имах глупавото хрумване да направя един шеговит подарък на моя приятел Страшо.

Досега са ме разпитвали най-малко една дузина журналисти, кой от кой по-жаден за сензации, и всички се залавяха все за това мое хрумване – защо ми е дошло на ум да изпрацам осемкилограмовия базалтов къс в София. Трябва да похваля усилията им да изтръгнат от мене нещо изключително, неимоверно, фантастично, един ми подсказваше думата „интуиция“, друг – „гениално прозрение“, трети – „някакво необяснимо съмнение“, четвърти ми напомняше ябълката на Нютон и така нататък, и така нататък. Абсолютно на всички аз отговарях с простата истина, че в момента дяволски много скучаех и просто исках да се пошегувам с техния колега Страхил Смилов. Но въпреки това по-късно във вестниците прочетох такива небивалици, такива гръмки измислици, чути уж от самия мене, че просто ме досрамя за недобросъвестността на тези съчинители. Базалтът представляваше цилиндър с диаметър 10 сантиметра (колкото е диаметърът на сондажната тръба) и дължина около 60 сантиметра. Единствената особеност на камъка беше неговият цвят – той нямаше мръсната масленозелена окраска на повечето наши

базалти, а беше с матова нежна зеленина („с цвят на некосена ливада“, както го нарече един от журналистите) и полупрозрачен, сякаш не беше камък, а цилиндър, излян от стъкло. Поставих базалта в едно сандъче, написах отгоре адреса на Страхил Смилов, а вътре прибавих едно кратко писмо, приблизително със следното съдържание: „Исках да ти пратя паламуд или скумрия, но онзиденшната буря прогони рибата някъде дълбоко в царството на Нептуна. Затова пък ти пращам това камъче – то има цвета на рибешка перка и за човек с въображение като твоето вярвам ще има не по-малка цена от няколко солени риби.“ Пак повтарям: всичко това не беше нищо повече от идиотска приумица на човек, който умира от досада. Представях си как Страшо получава съобщението от пощата, как във въображението си чува цвъртенето на рибата и долавя миризмата, която се носи от скарата, как се огъва под килограмите на колета и накрая как носът му увисва при вида на камъка. Представях си всичко това и откровено казано, мисълта, че ще стоваря част от досадата си върху чужди плещи, ми доставяше някакво злорадо задоволство.

Минаха десетина дни, в които аз напълно забравих и досадата, и камъка, и колета до Страшо. И изведнъж получих телеграма:

„Евгени Велинов, геологическа експедиция, пристанище Каварна. Колета получен. Точка. Важно откритие. Точка. Събщи телеграфически пълни подробности. Страшо“. Какъв шегобиец е това момче! Представете си само: „важно откритие“, направено от него, журналиста, по един камък, изпратен му от мен, геолога! Сега със същите средства, с които миналата година успя да подлуди хората със статиите си за разни древни ръкописи, той се опитваше

да отмъсти за разочарованието си от колега, като ми „пущаше муха“ за някакви открития. О, не, драги. На мен тези не ми минават! И побързах да му отговоря.

„Направени нови важни Открития. Точка, Шест черупки от миди. Точка. Щипка от рак. Точка. Ако искаш, ела да ги видиш.“

Но след още три дни – на 30-ти октомври сутринта – ме повикаха в канцеларията, където ме чакал гост от София.

Отидох. Беше Страхил. Имаше най-сериозното изражение, което някога съм виждал на лицето му.

Другарят Божилов разчита буквата „гама“

Нямаше нужда да вдигам глава, за да разбера кой беше влязъл – когато се появи другарят Божилов, нашият заместник-главен редактор, не само колегите ми, но и цветята във вазата увяхваха... Престорих се на вдълбочен в ръкописа пред мен – винаги е полезно човек да се показва пред шефовете си като сериозен работник, обхванат от благороден трудов ентузиазъм. Божилов полека прекося стаята и спря пред бюрото ми.

– Какво е това, Смилов?

Проследих погледа му. Божилов гледеше камъка „с цвят на рибешка перка“ на бюрото ми. После го взе, повдигна го и се изкриви под тежестта му.

– Нищо особено – казах безразлично. – Това е смарагдът от венчалния пръстен на Клеопатра.

– Хмм – изсумтя Божилов и този звук съвсем не приличаше на ласкаво мъркане на котенце.

– Но аз не го използвам за украшение – продължих. – На мен ми служи като последен аргумент в споровете с особено настойчивите автори.

Божилков пое в дробовете си три литра въздух и ги прецеди като едно безконечно и злокобно „хмммм“ през мустаците си. Едва сега си спомних, че той няма никакво чувство за хумор – това може да се провери и от книгата със заповедите за наказания. Но буря не последва. Може би Божилков изобщо не ме чу – така сериозно изучаваше той зеления камък.

– Откъде имате този базалт? – попита той по едно време.

– За пръв път чувам, че е базалт – отговорих. – В моя инвентарен списък това се води като рибешка опашка. – После благоразумно побързах да добавя: – Изпрати ми го от Каварна един приятел, геолог.

– Защо?

– Ей така, подарък.

– Писа ли ви нещо по този повод?

– Че нямало паламуд и затова ми праща камък. За да е смахнат, човек не трябва да е непременно журналист, артист или художник.

Божилков пак остави камъка на бюрото ми, но този път по-близо до прозореца, наведе се над него и продължи да го изучава. Помня, че в този момент плешивата му глава блестеше като стъклото на електрическа крушка.

В стаята бяхме останали само двама: колегите ми предвидливо се изнизаха през вратата. Няколко минути не проговорихме. Найсетне Божилков се изправи, изсумтя по навик и каза:

– Този камък е част от древногръцка колона. Забелязахте ли това тука? Той ми сочеше едната основа на цилиндъра. По нея имаше някакви неясни грапавини.

– Не виждам нищо особено.

– Това е гръцката буква „гама“ – обясни той, като прекара пръст по очертанията на буквата. – На колоната е бил издялан надпис и тук случайно се е запазила една буква от него. Може би знаете, че в древността най-важните договори и съобщения са били изсичани с длето върху плочи и колони?

Очевидно искаше да ме уязви. Затова не му останах длъжен:

– С длето ли? Защо не са използвали пишещи машини?

Отново замълчахме. По нервното помръдване на четинестите мустаци разбрах, че Божилов мислеше напрегнато.

– Слушайте, Смилов – каза той най-после. – Ще ви възложа една задача, която точно ви подхожда. (Помислих си: „Охо, Божилов прави комплименти! Играта взема сериозни размери!“) В този камък подушвам нещо твърде необикновено. Всеки античен надпис сам по себе си представлява важна находка. Но в този случай перспективите са още по-примамливи, понеже, хм, надписът не е издялан на варовик или мрамор, а върху базалт. Доколкото ми е известно, у нас не са намирани надписи върху базалт. Те изобщо се срещат твърде рядко. Ако не греша – само в Египет. И за да избере този рядък материал, древният писач положително е имал да каже нещо особено важно.

– Много хубаво – отговорих – само не виждам какво общо има всичко това с мен. И аз съм писач, но използвам хартия, а не камък.

– Вие трябва да намерите тази колона, Смилов. Ако вашият приятел я е разкопал, ще я фотографирате, ще се погрижите някой добър познавач на гръцки език да разчете надписа и ще публикуваме всичко това в списанието. Ако колоната е още в земята толкова по-добре. Вие ще се погрижите да я изкопаете и, хм, тогава ще направите всичко останало. – Изглежда Божилов забеляза слисания ми поглед, защото поясни:

– Ние сме научно-популярно списание, Смилов, а нищо не е в състояние да издигне реномето на едно научно-популярно списание така, както откритие, направено от самата редакция.

Заместник-главният си е проклет като свекърва и дребнав като фелдфебел, но не може да му се отрече, че е вестникар до мозъка на костите си. Той не е от онези журналисти, които се задоволяват да преписват бюлетина на БТА и умее не само да гони новината, но и да я създава. Ето сега Божилов отново измисли един от своите великолепни удари.'

– Но аз не разбирам нищо от археология – казах – и при това... – Но с него е излишно да се спори.

– Мисля, че няма какво повече да говорим, Смилов. Давам ви петнадесет дни, за да се справите, хм, с тази задача. Ще наредя на касиера да ви предостави, хм, необходимите средства.

Нямаше място за избор. Трябваше да се заловя за работа.

Пратих телеграма на Евгени, в която го питах за подробности, но тази земекопна машина, наречена по погрешка инженер Велинов, не е в състояние да различи истината от шегата и ми отговори с един куп глупости за разни мидени черупки и рачешки щипци. Затова в едно хубаво слънчево утро аз се озовах в пристанището на

Каварна. Евгени не можа да ми даде никакви подробности. Парчето базалт било извадено от неговата сонда, с която той се гордееше като дявол, от десетина метра дълбочина под морското дъно и тъй като от геоложка гледна точка нямало особена стойност, Евгени изобщо не проявил никакъв интерес към него. Разказах му за откритието на Божилов, показах му буквата „гама“ върху зеления базалт, който в куфара ми отново измина пътя от София до Каварна, но и това не събуди интереса му. А когато му казах за намерението си да извадя колоната, той недоверчиво поклати глава:

– Това не е лъжица за твоята уста, Страшо. Над колоната, ако това наистина е колона, има шест метра пясък и наноси и още осем метра вода. Как си представяш това изваждане? Отиваш в магазина и казваш: „Завийте ми, моля, тази колона“, така ли?

– Обещай, че няма да ми пречиш, а другото остави на мен.

– Не само че няма да ти преча, но, доколкото мога, и ще ти помагам. И все пак се съмнявам в успеха на тази операция...

Обадих се по телефона на другаря Божилов и му обясних затрудненията. Той обаче е от тези хора, които, захванат ли се веднъж за нещо, не се оставят, колкото и да са големи пречките.

– Толкова по-добре! – каза той.

– Ами ако се окаже, че не е никаква колона?

– Какво друго би могло да бъде?

– Например клечка за зъби на човек от каменната ера. – Мълчание. Навярно Божилов търсеше най-острата дума от речника си. – Е, какво – запитях – да продължавам ли работата?

– Остават ви още само дванадесет дни. Ако на тринадесетия не сте готов, можете да поискате от вашия приятел инженера да ви остави на работа при себе си...

– Но задачата става много сложна! Ще имам нужда от съответна литература.

– Археологическа?

– Не, от онзи вид илюстрирана литература, на всяка страница от която има заглавие: Българска народна банка.

– Колко?

– Мисля, на първо време поне триста.

– Хмм, ще ви ги пратя, но... опичайте си ума, Смилов...

Разбира се, работата не свърши в дванадесет дни, а продължи почти месец. Няма да я описвам подробно. Ще ви кажа само, че се наложи да ангажирам специален водолазен катер от АСО – Варна с четирима юначаги-водолази, че почти три седмици не слязох от катера, а спях и работех в кубрика му, че още два пъти трябваше да си говоря на тема парични знаци с Божилов и след всеки разговор гласът му ставаше все по-миньорен и че водолазите прекараха под водата общо около 400 часа, а земесмукателната им помпа изхвърли няколко десетки тона тиня и пясък, докато дойде онзи желан ден, когато винчът на катера заскърца под тежестта на колоната.

Едва когато колоната с хиляди мъки бе пренесена в склада на Евгени, можах спокойно я разгледам. Предположението на Божилов отговаряше само три четвърти на истината. Това действително бе гладко полирана базалтова колона с диаметър около 60 сантиметра и дължина приблизително два метра и половина, с красиво

издълбани по нея букви. Казвам, че това представляваше три четвърти от истината, защото колоната изглеждаше някак си недовършена. Единият ѝ край (долният, както разбрах по-късно) завършваше с голям необработен къс базалт, безформена маса, която в съседство със стройната колона приличаше на някакъв отвратителен тумор. От пръв поглед можеше да се помисли, че той беше оставен нарочно, за да бъде забит в земята там, където е трябвало да се издигне колоната, и да послужи за нейна масивна основа. Но при по-внимателно вглеждане това впечатление бързо изчезваше. Безформената маса пресичаше по диагонал долния край на колоната и под нея се губеха част от буквите на надписа.

Извадих „рибешката опашка“ от куфара и я поставих в дупката, която пронизваше стройния зелен корпус на колоната – парчето прилягаше напълно като ръка в ръкавица. Това щеше да бъде абсолютно доказателство пред Божилов, че съм свършил работата си и съм извадил точно същата колона, която той ме бе пратил да търся. Седнах на едно столче, запалих цигара и с вид на победител подпях крака на колоната. Едва тогава забелязах странното поведение на Евгени. Улисан, забравил всичко наоколо, с изпънато от напрежение лице, моят приятел изучаваше извадената от морското дъно находка. Но да не мислите, че се беше заловил да изучава надписа? О, не! Вниманието му бе привлечено не от колоната, а от „тумора“, по-точно – от границата между колоната и „тумора“. Той я изследваше с такава задълбоченост, като че ли това беше някакво микроскопично кристалче, а не камък от тон и половина.

– Е, какво, инженере? – подхвърлих. – Да не би надписът да казва къде има скрит нефт?

Той ме погледна с разсеяни очи:

– Надписът? Ах, да, надписът. – Евгени твърде бавно се откъсваше от мислите си. – Не, разглеждах камъка.

– Какво толкова ще го разглеждаш? – подразних го аз. – Камъче с цвета на рибешка опашка.

Евгени се засмя и не отговори. Седна до мене. Запуши, обаче пулсиращата вена на челото му издаваше, че продължава да мисли напрегнато.

– Какво смяташ да правиш сега? – попита той по едно време.

– Остава ми много малко. Трябва да намеря човек, който да разчете надписа, да направи хубави снимки на колоната и накрая да организирам едно помпозно предаване на рядкото археологическо откритие на някой музей, при което да има гръмки речи и така нататък.

Евгени ме слушаше, но виждаше се, че мисли за друго.

– Мога да ти предложа нещо за първата част на програмата ти.

– Някой археолог от Варненския музей? Не, благодаря. Той така ще се ядоса, дето съм нарушил периметъра им, че ще провали третата част на програмата.

– Имах предвид друго. Тук, съвсем наблизно, сега работи един отличен археолог и при това не е от Варна. Казва се Камен Страшимиров.

– Камен Страшимиров? Не е ли този, който при Калиакра?...

– Именно – прекъсна ме Евгени. – От два месеца Камен Страшимиров ръководи разкопките на нос Калиакра. Не го

познавам лично, но, доколкото съм чувал, в него можеш да имаш пълно доверие.

Старите летописи разказват

В края на ноември времето така се развали, че стана безсмислено и опасно да продължаваме работата. Затова обявих първия етап на разкопките за завършен, разпуснах работниците до следващата пролет, а сам останах още няколко дни при моите стари приятели от даляна на Суджас. След напрегнатата двумесечна работа имах нужда от почивка и спокойствие, за да подготвя доклада си за хода на разкопките. Една мрачна утрин, в която свъсените дъждовни облаци придаваха на морето неприветлив, оловносив отблясък, бях излязъл да се разходя нагоре по пътеката над хижата и неочаквано срещу мене се зададоха двама непознати мъже. Разгледах ги – тук, на Суджас, рядко идват чужди хора. Единият, облечен в топла ватенка, чийто истински цвят се губеше под многобройните петна от машинно масло, беше светлокос, синеок, с хубаво и малко меланхолично лице. Другият, който трепереше под тънкия си шушляк, имаше мургаво, тясно и дълго лице, подвижни хитри очи и припрени движения.

Спряха на няколко крачки от мене и мургавият попита:

– Вие от даляна ли сте?

– Може да се каже – отговорих. – Какво ви трябва?

– Казаха ни, че тук бил археологът Камен Страшимиров. Да сте чували нещо за него?

– Доста често. Камен Страшимиров е пред вас.

Мургавият недоверчиво изгледа изцапаните ми работни дрехи, другият спря на лицето ми пълен с любопитство поглед.

Запознахме се. Светлокосият беше инженер-геолог, спътникът му, който продължаваше да трепери от студ – журналист. Последното обстоятелство веднага развали настроението ми: от една година, откакто направих откритието при Калиакра, журналистите търчаха по петите ми като изгладнели вълци и не ми даваха нито ден спокойствие.

Въздъгнах и ги поканих в стаичката, която рибарите бяха оставили на мое разположение.

След няколко банални приказки, в които инженерът изобщо не отвори уста, Страхил Смилов запита:

– Извинете ме за неосведомеността ми, но кое е по-важно според археологията – гърне със злато или древен надпис?

– Трудно е да се отговори – усмигнах се аз. – В един случай – едното, в друг – другото. Зависи от научните изводи, които могат да се направят въз основа на находката. Ако да речем гърнето със злато ще подсказва на историка неизвестни досега търговски връзки на България и Египет от девети век, а надписът има съдържание „О, пътнице, тук почива Ксенандър, син на Хекатодор, мъж умен, благочестив и от добър род, грабнат от смъртта далеч от неговата съпруга“, то естествено значението на златото ще бъде много по-голямо.

– Може ли да се случи и обратното?

– Много често. Дайте ми например един каменен надпис с договор между одесосци и далечната им прародина Милет и поставете до него пълна делва със златни монети на Сюлейман Великолепни, аз ще се нахвърля на надписа и няма да погледна златото.

В очите на журналиста трепна тържество.

– Тъкмо по повод на един древен надпис сме дошли при вас – каза той. – Бихте ли се съгласили да дойдете с нас и да разчетете текста на надписа, но без да претендирате за предимство при публикуването му?

Условието ми прозвуча неприятно. Имаше нещо прекалено сметкаджийско в него. Насилих се да не покажа раздражението си и попитах:

– Какъв е този надпис?

– Нямам представа – чистосърдечно призна Смилов и с тези прости думи отведнъж пропъди яда ми. – Надписът е на гръцки, а аз зная само две гръцки букви – алфа и гама. При това втората научих едва преди месец...

Засмях се:

– „Graecum est, non legitur.”

– Моля?

– „По гръцки е, не се чете” – преведох аз. – Така казвали и пишели средновековните монаси, които не са били „на ти” с гръцкия език. Впрочем, сега си спомням откъде ми е известно вашето име. Не беше ли свързано то именно със старогръцки текстове?

Той се ухили. Страхил Смилов беше на около тридесет години, спортната му фигура – на не повече от двадесет, а усмивката му сега тръгваше на училище.

– Така е – въздъхна той комично. – Ние, журналистите, пишем най-добре за онова, което най-малко познаваме.

Извадих бутилката сливова, която „тайфата” пазеше само за специални гости, почерпихме се и разговорът тръгна още по-леко.

– Разкажете ми повече за надписа, който ви доведе при мене.

И Страхил Смилов ми разказа. Това беше дълга и малко фантастична история, в която бяха невъобразимо преплетени сонди, базалт, рибешки опашки, строги заместник-главни редактори, водолази и интересите на неговото списание.

– Така или иначе, извадихме колоната – завърши той. – Извадихме я и оттогава моят приятел Евгени е ням като адвокат, на когото не са изплатили хонорара.

– Пропуснахте да ми кажете само едно: къде намерихте тази колона?

– В морето пред пристанището на Каварна.

– Охо! – възкликнах аз неволно. – При Каварна някога е имало една цветуща гръцка колония, наречена Бизоне. Преди няколко години една подводна археологическа експедиция от варненски леководолази изследва района на пристанището, но, доколкото си спомням, нямаше вашето щастие. Бизоне е един онеправдан от историята град. За него се знае малко или по-скоро – почти нищо. Кой го е основал, кога, какви са големите моменти от неговата история – всичко това е тайна на вековете. Името му е споменато само във връзка с неуспелия поход на Буребиста – царя на даките, към черноморското крайбрежие някъде около средата на първото столетие преди нашата ера, скоро преди градът да загине от земетресение.

– Какво?

Изненадах се. Това кратко „какво“ не беше казано, а изстреляно от Евгени Велинов – може би първата дума, която той произнасяше.

– От земетресение – повторих аз.

– Това е невъзможно.

Раздразних се. Мнозина не причисляват историята към тъй наречените „точни науки“, но някои данни от нея са известни абсолютно точно.

– И все пак това е така – настоях.

– Това е невъзможно – упорито натърти за втори път Велинов. – Вие сте историк и говорите онова, което пише в книгите, а аз съм геолог и ви говоря това, което пише в земята. Вече пет години изследвам тази област. Между Балчик и Калиакра прибрежните земни пластове непрекъснато се свличат, но свличане и земетръс са различни неща. Районът не е земетръсен и нито преди две, нито преди десет хиляди години не е имало унищожителен земетръс. Под това се подписвам и залагам целия си авторитет на геолог.

– В края на краищата тази подробност няма особено значение – примирително рече журналистът, като посегна отново към бутилката.

– Защо? – разпалено възразих аз. – Има неща, които могат да се докажат, и края на Бизоне е едно от тях. – Разрових се из книгите си и извадих един том. – Да видим най-напред какво казва Страбон. В своята седемнадесеттомна „География“ той ни е оставил подробно описание на целия античен свят около началото на нашата ера... Та ето какво казва Страбон в седмата си книга: „Между Калатис и Аполония се намира Бизоне, по-голямата част от който е унищожена от земетресения“. Виждам, че не разбрахте, много от този пасаж. Градът Калатис се е намирал на мястото на днешната Мангалия в Румъния; Аполония е старото име на Созопол. Ако погледнете картата на крайбрежието, ще видите, че

мястото на Бизоне, за който Страбон недвусмислено казва, че е разрушен от земетръс, е горе-долу при Каварна.

Евгени Велинов отново бе потънал в разсеяното си съзерцание. То може би ме дразнеше повече, отколкото бърливостта на журналиста.

– Да обърнем сега и римските географи. – Оставих Страбон и намерих книгата, която ми трябваше. – Ето втория том на Помпони Мела: „Тук бил градът Бизоне, разрушен от земетръс“. Ясно и категорично, нали? Но да продължим нататък. Плиний Стари, за когото положително сте чували, също споменава тази древна колония. Чета ви от книга четвърта, част единадесета: „Имало там и град Бизоне, погълнат от земята, сега на това място се намира Дионисополис, по-рано наричан Крунон“. Трябва веднага да ви предупредя, че тук Плиний е допуснал грешка. Бизоне не се е намирал на мястото на Дионисополис. Както вече ви казах, Дионисополис, Крунон или Круни, както го наричат други автори, още лежи някъде под днешния Балчик. Това, доколкото си спомням, беше изрично указано от Флавий Ариан. – Отново се зарових в книгите. – Да, имал съм право. Слушайте какво казва Ариан в неговия Периплус: „От Карийското пристанище – то се е намирало при нос Шабла – до Тетрасиада има сто и двадесет стадии. Оттук до Бизоне, пусто място, има шестдесет стадии; от Бизоне до Дионисополис – осемдесет стадии“. Схващате ли, приятели? Щом като осемдесет стадии делят Бизоне от Дионисополис, ясно е, че Плиний погрешно ги е отъждествявал. И друго нещо. Една стадия има кръгло 178 метра. Осемдесет стадии са около четиринадесет

километра и половина, колкото е разстоянието по въздушна линия от Балчик до Каварна.

Смилов се опита да каже нещо, но аз го изпреварих:

– Е, сега ще се съгласите ли с мене, Велинов, че точно на това място е имало град Бизоне и че той е бил разрушен от земетръс?

Инженерът не отговори, но затова пък с двойно по-голяма охота се обади журналистът:

– Всичко това е великолепно, другарю Страшимиров. Но онова, което ни прочетохте от старите летописи, не ви ли изкушава да дойдете с нас до Каварна? Кой знае, може би колоната ще разкаже нещо, за които дори и моите колеги Страбон, Плиний Стари и... – той не можа да си припомни останалите имена – .. както там се казваха, не са чували.

Засмях се. Този човек имаше такъв странен начин на говорене, че просто беше невъзможно едновременно и да го слушаш, и да останеш сериозен.

– Не ме увещавайте, ще дойда. Това го бях решил още в момента, когато споменахте за колоната.

Тогавя не подозирах, че отивам към най-голямото приключение в моя живот.

Продължава

Погребаният град

Научно-фантастичен разказ

Ц. Христов

(Продължение)

Колоната

Когато забелязах, че Страшимиров се готви да прочете надписа за трети път, сметнах за нужно да се обадя:

– Не ни правете повече скомина. Прочетете го веднъж на глас.

Археологът се обърна. Погледът му така блуждаеше, като че ли той ни виждаше пръв път.

– Извинете, какво казахте, другарю Смилов?

– Не е ли много сложно да си говорим на „Вие" и на „другарю еди кой си"? – опитах аз. – Мен например ме викат Страшо и това ми е напълно достатъчно.

– Много добре – усмихна се той. – А моите най-стари приятели ме наричат Пъчо. Глупав прякор, но кратък и удобен. Та какво каза преди малко, Страшо?

Както виждате, Камен Страшимиров беше човек съвсем „на място" и въпреки всичките си титли, умееше да се държи просто и непосредствено.

– Казах да не бъдеш егоист и да прочетеш надписа гласно.

Той се извърна отново към колоната и мълчаливо я съзерцава още няколко минути.

– Надписът представлява забележителен документ – каза най-сетне Пъчо, както ще го наричам занапред. – Един от най-забележителните, намирани някога по нашите земи. В него се разказва за един изключителен мъж, който може би ще затъмни славата на Акорнион от Дионисополис.

– Какво толкова е направил?

– Ще ви прочета надписа. В края той отчасти липсва, но най-важното е запазено. Нека не ви прави впечатление стилът. Той е характерен за древния начин на изразяване. – Археологът отиде до колоната и се приготви да чете. Аз пък извадих бележника си, за да стенографирам. – Слушайте: „На добър час! Съветът и народът на Бизоне реши. Тъй като Астроанакс Арнав, мъж добродетелен и мъдър, се показва благосклонен и стори много добрини на града, нему да се изкаже похвала, по възможност по-скоро. Сам, без чужда помощ, Арнав спря Буребиста далеч извън стената на града и, след като не можа да ги уговори, прогони ги. Той научи служителите на Асклепий да лекуват непознати болести, дърводелците – да строят бързопливни кораби без весла, ковачите – да топят камъка и да вземат от него ктум, който е по-здрав от оловото, медта и бронза. За тези му заслуги, за другите и за приятелството му към града, Арнав да бъде прославен и да бъде увенчан в театъра със златен венец на стойност сто статера и с бронзова статуя през време на празника Дионисий, освен това да бъде увенчаван и в бъдеще ежегодно на Дионисиите със златен венец и да му се даде най-хубавото място на градския площад, за да постави статуята си. На него и на потомците му да се даде бизонийско гражданство, проксения, правото да заема почетно

място при състезанията, освобождаване от данъци, правото да влиза и излиза с кораб от пристанището на Бизоне както в мирно време, така и във война, и то неприкосновен и без договор предварително." Дотук надписът е напълно запазен. Нататък обаче част от редовете са повредени. „Ковчежникът, след като напише... с вдлъбнати букви върху скъп камък, да постави... а други, при кораба... син... полето източно от града... ав ще замине с хората си."

– Чудесно време е било тогава, няма какво да се каже! – възкликнах аз. – Направиш нищо и никаква рационализация и веднага получаваш златен венец и освобождаване от данъци. Не напразно хората казват „доброто старо време"! – После признах: – Да си кажа откровенно, аз твърде малко разбрах от надписа. Статери, ктум, проксения, пък и всичко останало.

– Астроанакс Арнав изглежда е бил чужденец, дошъл с кораба си в Бизоне и гостувал твърде дълго. Наистина Астроанакс е гръцко име, но Арнав не е и не ми напомня за никой от древните езици. Гостуването му може да се датира около средата на първия век преди нашата ера.

– Ха! Как пък разбра това?

– По името на Буребиста. Надписът недвусмислено показва, че този Астроанакс Арнав е помогнал на бизонийци във войната срещу Буребиста, амбициозния и талантлив цар на даките, когото дионисополският надпис за Акорнион нарича „първият по сила и най-велик между царете в Тракия" и който неведнъж е поставял в шах дори непобедимите римски легиони на Гней Помпей. Знае се, че Буребиста е бил убит от съзаклятници в края на 45 или началото

на 44 г. пр. н. е. Следователно, действията на Астроанакс Арнав не са могли да бъдат извършени по-късно от тази дата.

– Трябва да е бил някакъв Крали Марко, тозти Астроанакс Арнав, щом е можал сам, без чужда помощ да спре и прогони войските, от които са треперели римските легиони.

Пъчо се задоволи с многозначително повдигане на рамене – за силата на Астроанакс Арнав той не знаеше повече от онова, което се казваше в надписа.

– Той е бил рядко надарена личност. Освен като притежател на воински добродетели, надписът го показва и като човек със знания, значително превишаващи знанията на неговите съвременници. Той очевидно е бил вещ в така разнородни науки като медицината, корабостроенето и металообработването. А това са само част от нещата, на които е научил бизонийци. Надписът ясно казва: „За тези му заслуги и за другите...“, т. е. за неизброените.

– Но какво според тебе значи „ктум?“

– Не е гръцка дума. Навярно е някакъв метал, непознат по онова време на гръците. Може би желязо или стомана. Тъй като не са имали свое наименование на метала, бизонийците вероятно са възприели названието, което е употребявал гостът.

– Работата започва постепенно да се изяснява – обобщих аз. – В Бизоне дошъл гост от неизвестна страна, спасил града от даките на – как се казваше? – Бурбиста, научил гражданите на разни занаяти, а от благодарност те му издигнали статуя и му дали разни привилегии, включително софийско, пардон, бизонийско жителство и карта за безплатно посещаване мачовете от „А“ републиканска

футболна група. Но какво ще речеш за края на надписа, там, където липсва част от текста?

– Откровено казано, този край на колоната много ме озадачава. Отначало помислих, че обработената част на камъка просто се е оказала недостатъчна, за да събере целия надпис. Но това не може да бъде вярно. Каменоделецът не е продължил да пише по обработената повърхност, а сякаш е прескачал част от текста, която е оставял да нанесе след довършването на колоната. Това е абсурд – никой разумен човек не ще работи по този начин, пък и скъпият материал, фината обработка на колоната и грижливото изписване на буквите показват, че за надписа не са пестени нито средства, нито време. – Пъчо помълча малко. – Има и друго нещо, което ме удивлява. В края на надписа е допусната грешка, която звучи твърде странно на фона на общата грижливост – че корабът на Астроанакс Арнав се е намирал не на пристанището, а в полето.

Евгени започна да става еднообразен. За втори път днес той се намеси в разговора, като пак прогърмя с всички сили едно кратко:

– Какво?

– Казах, че корабът на Астроанакс Арнав е бил в полето. Това по начало не е кой знае каква изненада. Когато им предстоял дълъг престой на сушата, гърците имали обичай да изтеглят корабите си на брега. Спомнете си Илиадата – при обсадата на Троя гърците били изтеглили корабите си на сушата и при тях станала една от най-кръвопролитните битки.

– Щом е така, какво толкова те удивлява? – попитах аз.

— Слушайте, ще направя една приблизителна възстановка на края на надписа и тогава ще разберете удивлението ми.

„Ковчежникът, след като напише ДВА ПЪТИ ТОВА РЕШЕНИЕ с вдлъбнати букви върху скъп камък, да постави ЕДИНИЯ ПРЕД ХРАМА НА ЕДИ КОГО СИ (вероятно главния бог на града), а другия при кораба НА АСТРОАНАКС АРНАВ, син НА ЕДИ КОГО СИ, КОЙТО СЕ НАМИРА НА полето източно от града И ОТКЪДЕТО АСТРОАНАКС АРНАВ ще замине с хората си.“ Разбирате ли вече? Корабът може да бъде изваден на брега, но така или иначе ще тръгне от пристанището – надписът ясно говори, че Бизоне е имал пристанище, – а не от полето. Ето кое ме удивлява и смущава.

– В края на краищата това не е много важно – казах. – Може би в щата на Бизоне са липсвали бройки за редактори и коректори...

– И все пак – жалко – въздъхна археологът. – Ако тази част от колоната не беше повредена...

И тогава Евгени хвърли голямата си бомба:

– Аз мога да ви обясня какво е станало с колоната!

Камъкът проговаря

Не можех да мълча повече. Смелата и лудешка мисъл, която ме завладя още от онзи час, когато видях за пръв път колоната, не ми даваше покой. Тя ме измъчваше, глождеше ме, превърна се в мой постоянен кошмар. Трябваше най-сетне да я споделя, иначе тя би ме задушила.

Не зная как съм произнесъл думите „Аз мога да ви обясня какво е станало с колоната!“, но Страшо, който до този момент спокойно се люлееше на стола си, подскочи. А той, както може би знаете, е от онази порода хора, които много трудно се развълнуват.

– Говори, Евгени – каза за двамата Камен. – Едно правдоподобно обяснение на повредата би могло да ни разясни много неща...

Замълчах за минута, за да овладее дишането си, после казах ясно:

– Долната част на колоната е стопена!...

Археологът ме изгледа разочаровано, после отмести поглед. Страшо вдигна рамене и пак се отпусна на стола си.

– Бомбата се оказа „кьор-фишек“, момчето ми – безстрастно рече той.

И със същата сигурност, с каквато той и неговите събратя пишат по въпроси, които не познават, добави една глупост:

– Колоната е камък, а не восък или калай. Помня още от училище, че при висока температура камъните се превръщат в негасена вар...

– Не бързай, многознайко – срязах го аз. – В негасена вар се превръщат само варовиците, които са утаечни скали. А базалтът, както всички неовулканисти и изобщо всички масивни скали, може да бъде стопен.

Любопитството им се възвърна – това пролича от начина, по който се заслушаха и от новия блясък в очите им.

– За бога, остави мъчните думи! – комично проплака Страшо. – Не говори като лекарите и музикалните критици, за които да си създаваш авторитет и да говориш неразбираемо е едно и също нещо...

– Не се опитвам да си създавам авторитет – отговорих. – Чисто и просто не подозирах, че сте толкова боси. – Сега вече можех да говоря по-спокойно. – Надявам се поне да знаете това, че във вътрешността на земята има огнетечна маса. – Те потвърдиха мълчаливо. – Е, слава богу. Като оставите стопеното масло да

изстине, то се втвърдява, ако после го загреете, то става течено. И този процес може да се повтори безброй пъти. Същото е и с масивните скали. Този базалт – аз посочих изправената пред нас колона – преди стотици хиляди години е текъл като олио по склоновете на някой вулкан, после е застинал и се е превърнал в камък. Хората го взели, пренесли го в Бизоне (защото тук няма базалти!), превърнали го в колона и издялали върху него историята на Астроанакс Арнав. Но ето, че при някакъв неизвестен случай долният край на колоната е бил подложен на загряване. Щом температурата е достигнала евтектичната точка – Страшо се изкашля многозначително и аз побързах да се поправа – т. е. точката на топенето на базалта, тази част от камъка се е стопила, деформирала се е, деформацията е унищожила част от надписа и после стопената маса отново е застинала, като е заела тази форма, която виждаме сега.

Замълчах. От предишното спокойствие в атмосферата нямаше и следа. Избърсах челото си – онова, което тепърва ми предстоеше да кажа, така ме вълнуваше, че въпреки хладното време се бях изпотил.

– При колко градуса се топи базалтът? – замислено произнесе археологът.

– Точно това ме вълнува. Евтектичната точка на базалта е над 1300 градуса. – И добавих съвършено тихо: – Да се постигне такава температура на открито е почти невъзможно дори и днес, при цялото съвършенство на модерната физика. А преди две хиляди години, когато единственото средство за нагряване са били запалените дърва...

Не довърших. За няколко минути в склада се възцари напрегнато мълчание. Напразен остана и опитът на Страшо да разведри напрежението с една шега от неизчерпаемия му арсенал:

– Божичко – въздъхна той – винаги съм знаел, че за сериозни неща не бива да се говори със сериозни хора – ще те заплетат със сериозността си и съвсем ще те объркат...

– Продължавай, Евгени – отново ме подкани Камен Страшимиров.

– Един предварителен въпрос. Надписът е бил издялан в два екземпляра. Според теб ние на кой от двата сме попаднали?

– Почти съм напълно сигурен, че колоната е вторият надпис, който е бил при кораба. Съображенията ми са две: надписите, които се поставят на стена, винаги имат формата на плочи; другите, които се оставят на открито – милиарни камъни, паметници на важни събития и пр. – са най-често колони. Може да се случи плоча да бъде оставена на открито, но не и обратното – колоната не може да се вгради в стената на храма.

– Така и предполагам. Сега ще ви кажа само съвсем очевидните неща, някои от които открих сам, а други – с твоя помощ, Пъчо. Внимавайте. Първо, температурата, която е стопила базалта, е постигната изкуствено и то със средствата на „голямата физика“. Всякакви случайни причини – гръм или нещо подобно – трябва категорично да се изключат. Второ, температурата се е развила бързо, почти мигновено, и локално, върху сравнително малка площ.

– Хайде де – обади се Страшо. – Как пък разбра това?

– Разказа ми го камъкът – отговорих. – Ако колоната беше подложена на бавно и постепенно нагряване, докато се достигне

точката на топене, температурата щеше да се разпростре по цялата колона и когато в единия край се стигнеше до пълно разтапяне, в другия край най-лесно разтопимите минерали от състава на скалата също биха се разтопили. А това би било достатъчно, поне за да се загуби полировката на колоната и да се изличат буквите. Не, температурата се е развила бързо и локално, така че е обхванала само долния край на колоната. Последвало е също така мигновено охлаждане, което е спряло и ограничило процеса на разтапянето.

– Има нещо тъмно и неясно в обяснението ти, Евгени – намеси се и Камен. – Трябва да се предполага, че колоната е завършвала с необработена или полуобработена част, предназначена да бъде забита в земята. Сега тази част изобщо не личи, а представлява едно цяло с тази безформена маса, която покрива долните редове на надписа. Според обяснението ти или температурата ще е дошла отдолу, откъм земята, или трябва да се приеме...

– Това е третото, което исках да ви кажа – прекъснах го аз. – Топлинното излъчване е било придружено едновременно или почти едновременно и от силна ударна вълна. Тя изтръгнала колоната от гнездото ѝ и я захвърлила настрана, но все пак достатъчно близо, за да остане долният ѝ край заедно с необработената основа в поразения от топлината участък.

– Аха! – прошепна археологът. – Сега разбирам защо сутринта спореше с такава настървеност, че тук не е земеръсен район.

– Продължавам да го твърдя. Бизоне е погълнат от земята, както пишеше в твоите книги, но причината не е в някакво обикновено разместване на земните пластове, почувствувано на повърхността като трус, а точно обратното – мощен външен механичен удар е

предизвикал трус, трусът – разместване на и без това податливите на свличане земни пластове и в крайна сметка градът е бил разрушен. — Отново избърсах потта от челото си. — Сега, като ви казах отделните си впечатления и съображения, ще се опитам да ви нарисувам цялата картина. Там, където е сега моята сонда, някога е било поле и на това поле се е намирал корабът на Астроанакс Арнав и неговите хора. Признателните бизонийци са издигнали наблизо до кораба паметна колона с надпис...

– Кой знае – вметна Пъчо, – не е изключено да е имало и други благодарствени надписи наоколо.

– ...за да се отблагодарят за добрините на госта. Но неочаквано... или напротив, очаквано... на мястото на кораба е избухнал силен топлинен източник и се е породила гигантска взривна вълна. Всичко останало е продължило само няколко секунди: колоната е била повалена, долният ѝ край – стопен като восък, земните пластове са се хлъзнали и са се озовали на около 14 метра под нивото на морето. Водата е нахлула над града и над мястото на взрива сред гейзери от пара е охладила колоната и спряла по-нататъшното топене. „Останалото е мълчание“, както казал Хамлет.

И все пак най-важното премълчах. Просто не намерих сили да го изрека. Но сигурен съм, че и двамата мислеха точно онова, което устните ми не произнесоха.

– Преди малко ви казах – тихо и някак тържествено изговори най-сетне Пъчо, – че първото име на благодетеля на Бизоне е гръцко, а второто – на непознат език. Всички гръцки имена имат своето конкретно значение, както например нашите Божидар, Надежда, Любомир или моето Камен. Да речем, името на Александър Велики

означава „водач на мъжете“, името на баща му Филип – „който обича конете“, името на Астеанакс, сина на бързоногия Ахил – „герой (бранител) на крепостта“ и така нататък. Бих могъл да дам стотици примери. Името Астроанакс е гръцко, но не съм го срещал никога и никъде досега. То означава... „звезден герой“...

:- Бог да ми е на помощ! – простена Страшо. – Ще трябва пак да се обаждам на Божилов за пари...

През съмнения и трудности

Всъщност думите на моя нов приятел, журналиста, имаха съвсем друго значение. Разшифровани, те биха звучали горе-долу така: „Ясно е, че не можем да спрем дотук. Пред прага сме на голямо откритие и онова, което смятахме за край на нашата работа, трябва да стане начало. Във всеки случай аз съм решително за продължаване на издирванията. А те ще струват пари...“ Едва сега аз си дадох сметка каква ужасна пакост направих с последните си думи. В тях Страшо и Евгени видяха едва ли не неопровержимо доказателство и сега бяха готови да заложат всичко на карта. Трябваше да направя нещо, за да ги предпазя от глупости, да задържа полета на въображението им.

– Слушайте – казах аз. – Какво си въобразявате? Какво се надявате да откриете, да докажете? Говоря ви напълно сериозно. Не си правете никакви илюзии. Със същия успех вие бихте могли да докажете, че щом се казвам Камен, аз съм от камък.

Те ме изгледаха като попарени.

– А доказателствата на Евгени? – подозрително попита Страшо.

– Слушайте, момчета, вие прекалено сте се налапали с научна фанстастика или... вярвате в чудеса... Добре, доказателствата на

Евгени, казвате. И после? Какво ще направите после? Ще търсите и други факти около Астроанакс Арнав? Честна дума, това е лудост. Няма никакво съмнение, че Бизоне е разрушен. Повтарям ви, че тук работи нарочна експедиция на варненци и не намери нищо. Тогава? Ще търсите втора колона? – Безумие и нищо повече!

– Да оставим всичко, така ли? – язвително подхвърли Евгени.

– Мислите ли, че Астроанакс Арнав е единственото необяснимо нещо в историята? Мога да ви изредя сто неща, много по-страшни от нашия Арнав. Науката ги е отделила в папката „недоказано“ и... толкова...

– Искрен ли си, Пъчо? – тихо запита журналистът.

– Напълно – отговорих аз откровено.

– И ще ни оставиш? – Потвърдих с кимване на глава. – Жалко – въздъхна той – аз толкова се надявах, че ще имаме между нас такъв странстващ исторически справочник като тебе.

– Искаш да речеш, че вие няма да се откажете?

Те размениха един бърз поглед, пълен с разбирателство.

– Естествено – отговори за двамата Страшо. – Ако пиша в списанието онова, което мисля в този момент, редакцията ще ми се види тясна... – Той се обърна към геолога и така просто ме изключи от разговора. – Утре ще прескоча до Варна. Ще събера по-подробни сведения за предишната експедиция и ще се обадя на моя Божилков за парични знаци...

Сбогувах се с тях и си тръгнах. Кой знае защо, вместо да съм доволен от новата изключителна археологическа находка, аз усещах в устата си някакъв кисело-горчив вкус. Поскитах замислено около пристанището и случайно налетях, на бай Теню Слабака,

който бе дошъл с малката моторница да донесе уловената през деня риба в приемателния пункт на Риболова. Върнах се с него на Суджас. По пътя не говорих нищо. Имах чувството, че съм ял хляб, обилно поръсен със стипца.

Цяла нощ не мигнах. В съзнанието ми непрекъснато се въртяха събитията от този чудноват ден: посещението на двамата приятели, колоната, надписът, фантастичното предположение на Евгени... Лежах с отворени очи, слушах пляска на вълните, припомнях си всяка подробност и се питах: правилно ли постъпих?

Правилно ли постъпих, наистина? Съветът, който дадох на Евгени и Страшо, беше искрен. Да се разчита на допълнителни открития около Астроанакс Арнав беше първокачествена лудост, крилата и безпочвена фантазия, която не можеше да доведе до нищо. Да намерят някакви по-съществени останки от Бизоне, макар и без следи от Арнав? И тази надежда беше илюзорна: пепелищата и разрушенията на древния град, ако изобщо съществуваха, лежаха някъде дълбоко под водата и под морското дъно. Да, всичко това беше вярно и все пак... Уви, имаше няколко „и все пак“ и те ме караха да се чувствавам гузен, без да съм виновен. В основата на всичко беше илюзията на двамата приятели, а в основата на илюзията им – аз. Не беше ли моя прекалена самонадеяност разчитането на повредената част на надписа? И тълкуването на подробностите около кораба? А поддаването ми на общото настроение, което ме накара да преведа името Астроанакс като символично? Защо не предупредих веднага, че само индианците са давали имена на възрастни хора според проявените им качества, а всички други, включително древните гърци, при раждането на

детето? Не бяха ли именно тези мои грешки причинили красивата, но фантастична илюзия на Страшо и Евгени? И друго. Веднъж породил илюзията, имах ли право да я разруша с последните си думи?

И когато червеното студено слънце се подаде иззад морето и надзърна в стаята ми, аз реших: трябваше да отида пак в Каварна, да отида и с всички сили да се мъча да предпазя приятелите си от грешки и разочарования. Именно такава беше твърдото ми решение. Но тогава защо освен малкото топли дрехи в моторницата натоварих и леководолазна екипировка? На този въпрос аз и досега не мога да си отговоря. В пристанището на Каварна заварих само Евгени. Той седеше на един стол срещу колоната и я съзерцаваше. Когато влязох, той само ме погледна за миг и пак се извърна към зеления камък. Не зная кой от двамата беше по-студен – колоната или геологът.

– Страшо е още във Варна – отговори Евгени на първия ми въпрос. – Ще си дойде с рейса вечерта.

Почувствувах се задължен да обясня повторното си идване:

– Дойдох да ви предпазя от грешки, увлечения и разочарования...

– Страх ме е, че по-скоро ще ни пречиш – каза той ледено. – Ние имаме нужда от сътрудник, от научен ръководител, ако щеш, но не и от бавачка.

Заех един стол до него, но повече не говорихме. Така ни завари два часа по-късно Страшо. Този иначе непоправим веселяк сега беше олицетворение на мировата скръб и или не забеляза присъствието ми, или го прие като нещо напълно естествено.

– Във Варна ударих на камък – рече той уморено. – Името на камъка е Божилов и той, за съжаление, не спада към масивните скали, понеже иначе би се стопил от горещината на моето красноречие. Не даде и дума да се спомене за нови пари. Бил съм го вече достатъчно натопил, казва.

– Е, хайде, не въздишай толкова – утеши го Евгени. – От твоите въздишки стаята заприлича на парна баня.

– А как ще продължим работата? – злъчно продължи Страшо. – Ние ще трябва да правим разкопки, да викаме отново катера на АСО-то, да опитваме на едно, на две, на десет места, да сме подготвени финансово да издържим на цяла серия неуспехи. Финансово, разбираш ли? Или мислиш, че ще преместваме нагоре-надолу твоята сонда, за да копаем с нея?

– Не обясни ли тези неща на твоя Божилов?

– Не можах да му кажа цялата истина около находката. Такива неща не се говорят по телефон, пък и той не ми остави време да му обяснявам. Нашият разговор беше всъщност монолог: никакви пари, в срок от 48 часа да предам колоната на музея и да се явя в редакцията с добре подредена папка с отчетни документи за досегашните разходи.

– А ти?

– Какво аз? Дадох си оставката по телефона и тръснах слушалката. Доколкото го познавам, Божилов сигурно вече е завъртял един елегантен подпис под заповедта за уволнението ми. В такива случаи подписът му е направо художествено произведение.

Ето че първото нещастие беше дошло! И негова жертва стана точно Страшо, когото уж бях склонен да смятам празнодумен тарикат и сметкаджия!

– Нека да спрем докато е време, момчета – казах аз. – Залагате много, а няма да постигнете нищо. Абсолютно нищо!

Те изобщо не ме чуха. А Страшо завърши:

– Така че можем да разчитаме само на ръцете си и на десетака в портфейла ми.

Изпразниха джобовете си на масата. След известно колебание последвах примера им. Събраха се около стотина лева.

– А ти – защо? – попита ме Евгени сърдито. – Нали не вярваше...

– Продължавам да не вярвам. Но ще остана няколко дни при вас. Редно е да участвувам в общата каса. – После запитах Страшо: – Ходи ли в музея?

– И там не свърших нищо. Археоложката, която ръководила работата, заминала на конференция в София. Но направих нещо друго. Отидох в Морския клуб на ДОСО и се свързах с леководолазите, които са участвували в археологическата експедиция. Така стигнах до инженер Бечев, който е бил леководолазен ръководител на експедицията... Симпатично, отворено момче. За него светът започва и свършва при подводния спорт, но е отчаян лимонададжия. Говорихме повече от два часа и той ми разказа всичко, каквото са вършили тука.

– И какво са свършили? – нетърпеливо го подкани Евгени.

– Не е много. Ето, даде ми една статия, в която са описани резултатите от експедицията им. Ще ви прочета оттам. – Страшо извади едно списание и се зарови в страниците му. – Да, ето го:

„...по време на изследванията леководолазите извадиха 12 амфори, повечето от тях гърла с две дръжки, от елинистическата и византийската епохи. Бяха открити освен това една котва и античен зид, изграден от тухли и големи варовикови блокове." Това е всичко.

– Да-а-а – замислено проточи Евгени. – Наистина не е много. Не ти ли даде и някои устни обяснения?

– Всичките, които му поисках. Най-същественото е за мястото на този зид. Знаете ли кое тук наричат „Чаракмана“?

– Зная – обади се геологът. – „Чаракмана" е каменистият висок нос, който се намира западно от пристанището.

За да предотвратят недоразуменията, тук се налага в скоби да дам едно пояснение. Ние сме навикнали да смятаме, че навсякъде по нашето крайбрежие морето е източно от брега. Това не е вярно. Северно от Балчик брегът прави голям завой на изток, който завършва чак при нос Калиакра и специално при Каварна морето не е източно, а южно от брега.

– Точно така – кимна Страшо. – Зидът се намира пред „Чаракмана", на около един кабелт от брега. „Има нещо в зида – повтаряше непрекъснато Бечев. – Не мога да кажа какво е, но има нещо". Според мен, и ние трябва да почнем от този зид...

Проходът

Нищо не е по-лесно от това, да се пише за успехи. Отворете който и да е вестник и сами ще се уверите. Това известно правило си спомних преди малко, когато прочетох страниците, написани от моите приятели. Там всичко е много просто – извадихме колоната, разчетохме надписа, спуснахме се под водата... С една дума, точно като във вестниците. А когато дойде ред на дванайсетте дни след

връщането ми от Варна – за тях нито дума. Да, да, именно така – нито дума. А тези дванадесет дни бяха кошмарни, изпълнени със студ, отчаяние, умора, надежди, разочарования, хапливи думи, стискане на зъби, тракане на зъби и изобщо все с неща, които е приятно да бъдат прескочени.

Разбира се, започнахме с едно сериозно търсене при „Чаракмана“. За четвърт час намерихме зида. Уви, не споделих впечатленията на инженер Бечев. Зид като зид! Стърчи на един метър от дъното, дълъг е около три метра и широк към един и половина. Напразно се въртях около него с надеждата да почувствувам онова „нещо“, за което ми бе говорил инженерът. Но колкото и да го съзерцавах, той все си оставаше обикновен зид на дялани камъни и големи квадратни тухли. Надеждите на Евгени не отиваха по-далеч от моите. Принудих се да помоля Пъчо, който идваше навсякъде с нас, но отказваше да вземе участие в работата ни, да го прегледа. За голяма изненада, той се съгласи.

– Типичен елинистичен градеж – каза той, след като излезе от морето. Точно както е описан в статията. – И добави кисело: – Ако имаше нещо интересно по него, варненци щяха да го открият!...

И въпреки това почти две седмици се въртяхме все около този зид. При него ние закотвихме една вежа, която избрахме за център на проучванията си и в бавни спирали преброждахме дъното наоколо, като изследвахме района педя по педя. Първите дни Пъчо изобщо отказваше да влиза във водата и всяка сгодна минута ни подканяше да се откажем. После обаче малко по малко се предаде на молбите и подигравките ни и прие да търси заедно с нас, макар че не престана да мърмори. Така че станахме трима. Работехме

един по един, а в това време другите двама клечаха край един хубав огън на брега, приказваха тихичко или високо ругаеха времето и се мъчеха да не издадат обезнадеждаването си. Тази „идилия“ се наруши само веднъж, когато шефовете на Евгени дойдоха на инспекция, завариха го по леководолазен костюм на „Чаракмана“ и му направиха такъв скандал, пред който и другарят Божилов би свалил шапка.

Така изминаха тези дванадесет дни, за които приятелите ми избягват да споменат. Вечерта на дванадесетия ден ние мълчаливо крачехме назад към пристанището, когато Евгени изведнъж каза:

– Ако слушате мен, трябва да гръмнем този зид.

– Какво значи това „да гръмнем“? – сърдито се сопна Пъчо.

– Ей така, да му турим един динамитен патрон и да го гръмнем.

– Не е виновен зидът, че ние не намерихме нищо – казах аз.

– Грешно ме разбрахте – заоправдава се Евгени. – Не искам да го разрушим от отмъщение, а за да видим какво има под него.

– Божичко – обадих се пак – този черногледец – така аз наричах на шега археолога – ще излезе прав, като те подиграва за научно-фантастичната литература. Какво очакваш от това гръмване? Да стане като в страниците на фантастичен роман – разбиваш зида и веднага намираш добре запазен свитък, в който всичко е написано ясно: вид на кораба, произход, гориво, скорост и така нататък. И в никакъв случай няма да се споменава за свадливи старци като Божилов. Изобщо, сигурен съм, че в рая няма заместник-главни редактори...

Спряхме. Откъм Калиакра идваше лек, но пронизващ вятър – „леденото дихание на зимата“, както биха казали поетите.

– Не се шегувам – заговори ни Евгени. – Базалтовата колона открихме под 8 метра вода и 6 метра чакъл, наноси и пясък. Следователно онзи пласт, на който се е намирало полето източно от Бизоне, а вероятно и самият град, сега е на 14 метра под нивото на водата. В такъв случай какво ще представлява този самотен зид? Ще кажете: възможно е пластът да не е потънал равномерно и да е хлътнал повече при полето и по-малко при града. Добре, но тогава защо не намираме и други останки от Бизоне? Нали този град не се е състоял от един-единствен зид? Къде са другите останки?

– „Сезам, отвори се!“ – съвсем като в приказките – подхвърлих аз заядливо, защото студът ме правеше злъчен. Но Пъчо кимна в съгласие:

– Схващам мисълта ти. Какво пък, да опитаме – каза той. Забелязвате ли? Той вече казваше „опитаме“, а не „опитате“?

Този ден не говорихме повече за това.

Към обед на тринадесетия ден Евгени наистина „гръмна“ зида. Той приготви малък динамитен патрон с много дълъг бикфордов фитил – толкова дълъг, че след като го запали, имаше достатъчно време да изплува до брега и дори да се поогрее на огъня, преди да избухне взривът. После почака около половин час, за да се утаи водата и влезе да разгледа резултатите от „гръмването“. Евгени достигна мястото на взрива, позавъртя се наоколо, после се показа над водата и, като размаха ръка, извика нещо, което не достигна до нас. След това отново се потопи.

– Случило му се е нещастие! – извика уплашено Пъчо и без повече подканяне двамата оброчихме дихателните апарати, хвърлихме се във водата и заплувахме като дяволи нататък.

На десет метра от мястото на взрива ни посрещна Евгени. Нямаше белези да е пострадал от нещо, но под маската лицето му имаше цвета на базалтовата колона. Той се подаде на повърхността, извади мундщука от устата си и каза хрипливо:

– Елате! – Гласът му, дрезгав и задъхан, беше страшен.

Последвахме го. Мътилката от взрива още не се беше слегнала напълно. Ние се спуснахме до дъното и така изминахме последните метри. Тогава Евгени ни посочи с ръка.

Зидът, ако си спомняте, беше широк около метър и половина. Сега той не съществуваше. На негово място имаше два зида по около 40-50 сантиметра всеки, а между тях се откриваше тесен и дълъг процеп. Този процеп представляваше черна дупка, ограден със зидове проход, който се спущаше почти отвесно надолу към дъното – грозен, ням, заплашителен. Къде отвеждаше този проход? Какво криеше неговият непрогледен мрак? Ново откритие или смърт? Поех дълбоко въздух и се гмурнах в черната паст на прохода...

(Продължава)

Погребаният град

Научно-фантастичен разказ

Ц. Христов

(Продължение от книжка б)

Усетих как Пъчо и Евгени се провряха след мен и се спуснах надолу в черното гърло на прохода. Почти непосредствено под дъното тесният процеп се разшири и се превърна в нещо като комин с размери приблизително три на два метра, ограден със зидове. Тъмнината бързо се сгъстяваше, шумът от апаратите ни отекуваше грозно в зидовете, но аз продължавах да се спускам. На около шест-седем метра под нивото на дъното коминът изведнъж се прекъсна, затвори се и протегнатите ми ръце потънаха до лактите в гъста и лепкава тиня. След секунда до мен се озоваха и двамата ми приятели. Ние приближихме глави и се запитахме с поглед какво да правим нататък. Евгени направи знак да почакаме и посочи очите си. Разбрах – искаше да изчакаме, докато очите ни свикнат с тъмнината.

Ние останахме няколко минути неподвижни, като се стремяхме да не размътваме тинята с перките си. После се огледахме. Коминът завършваше с някакво разширение, прилично на стая. В оскъдната светлина, проникваща от синия процеп над главите ни, ние огледахме това разширение, но не намерихме нищо друго, освен вода и тиня. За какво е могло да служи то? Колкото и да напругах мозъка си, не можах да намеря някакъв правдоподобен

отговор – „стаята“ приличаше на иззидана от тухли и камък кутия с комин, отвеждащ към повърхността, без никакви следи от прозорци или врати.

Посочих на приятелите си с палец нагоре – знак, че трябва да изплуваме. Един след друг излязохме на повърхността и бавно доплувахме до брега. Свалихме апаратите, хвърлихме сухи съчки в тлеещия огън и едва тогава заговорихме.

– Не ни провървя в научната фантастика – казах аз.

Евгени и Пъчо изглеждаха просто смазани. Такава е човешката природа – ако под зида имаше само скала и пясък, те почти не биха изпитали разочарование, но сега, когато проходът бе събудил надеждите им, а долу се намери само една затворена кутия, те бяха покрусени...

– Странно помещение – тихо произнесе археологът. – Не съм виждал подобно в живота си. Ако имаше стълба, бих казал, че е зимник на някаква разрушена сграда. Но сега...

Огънят се разгоря буйно, подхранван от морския вятър. Ние магнахме неопреновите костюми, изсушихме се, облякохме топли дрехи и седнахме да изпушим традиционната цигара. Термометърът на настроението показваше хиляда градуса под нулата.

– Утре пак трябва да дойдем – с пресилена войнственост рече Евгени. – Ще вземем фенерчетата и ще огледаме хубаво стаята. Тя не може да е затворена, както изглежда. Никой не строи така нелепо...

– Според мен тук няма какво повече да се прави – каза Пъчо. Забележете: ии влияние на разочарованието „черногледецът“ сега

не казваше „ние“, „да правим“ но не казваше и „да правите“. Като оставаше някъде по средата, той издаваше, че продължава да се колебае. – Да се търсят останките на Бизоне и в останките – какви нови сведения за Астроанакс Арнав и неговия кораб, е безнадеждна работа. По-правилно е да се разрови пак мястото около сондата. И по-рано ви казах, че освен базалтовата колона при кораба може да са били поставени и други паметни надписи. На водолазите от АСО вие сте поръчали да търсят колоната. Може да е имало и нещо друго интересно, но те просто да са го отминали с безразличие.

– И да зарежем тази чудновата стая, така ли? – злъчно подхвърли Евгени.

Той още не беше простил на археолога, че в началото ни изостави и винаги гледаше да се заяде с него.

– Според мен черногледецът е прав, Евгени – намесих се аз. – В края на краищата това му е занаятът, да търси старини.

– Правете каквото знаете, но утре аз пак съм тук. С фенер!

Ново откритие

Четиринадесетия ден отделихме, за да се увери Евгени, че странната подводна „кутия“ на „Чаракмана“ не крие никакви тайни, а на петнадесетия се прехвърлихме на понтона, върху който се крепеше кулата на неговата сонда.

Трудно ми е да ви предам състоянието си по това време. Както знаете, с цялото си съзнание и дългогодишен опит на археолог аз осъждах търсенията и ги наричах „безцелни“, „напрасно губене на време“, „илюзии“ и т. н. Но когато бивах с Евгени и Пъчо, аз неусетно се поддавах на техния трескав ентузиазъм, на пионерската им амбиция, на непоколебимостта им пред

трудностите и в такива случаи забравях съмненията си. Сега за мен е най-лесно да твърдя, че всъщност винаги съм вярвал в успеха на делото, но по известни хуманни причини съм сдържал и възпирал тяхната разпаленост. За съжаление, това не е вярно и не отговаря на истината. Но в моя защита ще кажа, че действително от гледна точка на „чистата наука“ търсенето и надеждите, свързани с него, бяха абсурд.

И така, ние натоварихме на мауната леководолазните си апарати, костюмите и малкото компресорче и се прехвърлихме на понтона. Работихме пак един по един – водата беше дяволски студена и дори през неопрена замръзвахме до кости. Първ се потопи Евгени, а ние останахме горе да следим излизачите от апарата му на повърхността въздушни мехури – по тях едно опитно око може да разбере дали на дъното всичко се развива нормално. След около половин час Евгени се подаде на повърхността и поклати глава. Не беше намерил нищо. По-късно, докато компресорът с равномерно пърпорене зареждаше апарата, а Евгени зъзнеше под двете дебели хавлии, той ни се оплака:

– Морето е още много мътно. Онзиденшната буря е вдигнала мътилка от дъното и сега не се вижда дори на метър. Човек трябва да плува като слепец и непрекъснато да долепя маската си до дъното, за да различи нещо...

Екипирах се, сложих апарата на гърба и скочих във водата. Брадата и китките на ръцете ми – единствените незащитени места – веднага изтръпнаха и се вкочаниха. Полека се спуснах на дъното. Водата наистина беше толкова мътна, че като протегнех ръка, не виждах пръстите си. Повече с пипане, отколкото с гледане, се

запознах с обстановката. Около сондата, там, където бяха работили водолазите от АСО, имаше конусовиден изкоп с дълбочина около пет-шест метра. Отбелязах с въже една черта на стената на конуса, за да имам изходна точка и започнах бавно, сантиметър по сантиметър да изследвам дъното. Опипвах и разглеждах всеки камък, Ровех с ръце в тинята и пясъка, връщах се, проверявах отново. А когато започнах да дишам по-трудно, изплувах и разперих безпомощно ръце – и моето спусчане се бе оказало безплодно.

Страшо също не можа да се похвали с по-голям успех. Не зная дали от студ или от отчаяние, но, когато се качи при нас на мауната, лицето му беше по-сиво от надвисналите над главите ни облаци.

Наближаваше обед, когато Евгени се спусна повторно. Не минаха и десет минути, когато на повърхността изскочи един бял маркер и весело затанцува по малките вълнички – Евгени беше открил нещо! След малко се появи и той самият, изплува до понтона, свали мундшука и заговори отривисто:

– Този път реших да изследвам не дупката, а онова, което водолазите са изхвърлили извън нея. Попаднах на някаква мраморна плоча. Не можах да я разгледам добре, но ми се стори, че в единия ѝ край личат следи от обработка. За всеки случай; да проверим.

– Какво предлагаш да направим?

– Да дойдете с мен. Плочата трябва да се обърне, а е прекалено тежка за един човек.

Ние със Страшо навлякохме пак апаратите и скочихме във водата. Малко извън ръба на конуса наистина лежеше тежка мраморна плоча – строшена в единия край и правилно издялана

под прав ъгъл в другия. Заловихме се за камъка и с нечовешки труд успяхме да го обърнем. Тогава аз залепих стъклото на маската си до повърхността на плочата и успях да различа през мътилката няколко гръцки букви. После дадох знак на приятелите си, че трябва да я изтеглим.

Беше лесно да се каже, но много трудно – да се изпълни. Ние доवлякохме мауната точно над мястото на находката, спуснахме от нея едно здраво корабно въже и с него вързахме мраморната плоча. После изплувахме и се опитахме да изтеглим камъка, но това се оказа непосилна задача за три чифта ръце. Тогава повикахме неколцина сондьори (за които, да отбележа мимоходом, всичките наши действия бяха чудесен повод да изпробват остроумието си) и с тяхна помощ успяхме да измъкнем мрамора. Беше наистина част от плоча с няколко реда добре запазени релефни букви.

Евгени едва ми остави няколко минути да се запозная с надписа и подхвърли нетърпеливо:

– Е?

– Пак начало на интересен надпис.

– Интересен? – намеси се и Страшо. – За нашия човек ли се отнася? Под „нашия човек журналистът очевидно разбираше Астроанакс Арнав.

– За нашия човек – отговорих. – Но този път го наричат другояче. Излекувал няколко души от проказа, включително едно цяло семейство от мъж, жена и син. Да ви прочета ли?

– Глупав въпрос. Чети веднага, разбира се.

– „На добър час! На Астроанер Арнав, мъж добросърдечен и умен, който изцери от проказа Ксенариста, съпруга на Атанайон,

Хекатодор, син на Артемон, Каликрита, дъщеря на Хегесагор, Питодор, син на Моним, Хризеида, съпруга на Питодор и Моним, син на Питодор, признателните..." Тук надписът свършва. Жалко, че плочата е счупена. Може би ако потърсим наоколо...

Но Евгени поклати глава:

– Няма да я намерим, Пъчо. – Трябва да отбележа, че за пръв път от конфликта ни преди половин месец Евгени ме наричаше с прякора ми. Досега или не ми говореше или се обръщаше към мен, като пропускаше името ми. – Плочата не е счупена, а липсващата част е изгорена. Не ме гледай така! Плочата е изгорена от същия огън, който е стопил базалтовата колона.

– Изглеждаш много сигурен в това.

– И наистина съм сигурен. Погледни гърба на плочата. От тази ивица горе личи, че гърбът е бил гладко полиран. По-надолу обаче полировката липсва. Човек би казал, че плочата е разядена. Взривната вълна трябва да е изхвърлила плочата с лицето надолу и част от гърба заедно с долната половина на плочата са били изпечени и са се превърнали в негасена вар. По-късно водата е свършила останалото.

– Но момчето си го бива, а? – намеси се и Страшо.

– Кой? Евгени ли?

– Не бе. Астроанакс Арнав. Доколкото зная, нашите лекари и досега се препъват в проказата, а той – по пет-шест наведнъж.

Да упорствам и след новото откритие не би било нищо друго, освен глупав магарешки инат. Колегите ми археолози, пък и всички научни работници може да ме упрекнат, но аз бях принуден да призная, че тогава, когато „чистата наука“ се оказва безпомощна и

доведе до задънена улица, обоснованата с наука фантастика излезе права, а ентузиазмът на фантастите – по-силен, по-гъвкав и по-жизнеспособен строгите рамки на науката.

Признах се за бит и вдигнах бяло знаме:

– Кой знае – казах аз в отговор на Страшовите думи – може Арнав да е бил представител на една цивилизация, пред която днешната наша да е все още прощъпулник...

Двамата проявиха достатъчно снизходителност, за да не ме подиграят за капитулацията ми. Или бяха толкова погълнати от новото откритие, че изобщо не я забелязаха.

– Направи ми впечатление – поде пак Евгени, – че тук го наричат Астроанер, а не Астроанакс.

– Предупредих ви още в началото. Името Астроанер, също непознато за мен, в превод означава „звезден мъж“. Схващате ли? Веднъж го наричат герой, друг път – само мъж, но винаги „звезден“...

Запалихме по една цигара и не проговорихме, докато не хвърлихме угарките в морето. После аз самокритично казах:

– Когато за пръв път прочетох надписа на колоната, приех Астроанакс като име, нещо като нашето Звезделин. Рядко, непознато име, но име. Затова и тъй упорито противоречах на вашето предположение. После обаче малко по малко в мен се загнезди съмнението, че „звезден герой“ не е име, а прозвище, както понякога в надписите се среща например „месамбриеца Антестерий“, „олбиеца Калип“ и т. н. Основание за това съмнение ми даваше фактът, че в надписа на колоната понякога се говори за Астроанакс Арнав, друг път – само за Арнав. При гърците е имало

хора с две имена, но ако се употребявало само едното, то е било непременно първото.

– Защо не го каза тогава?

Вдигнах рамене:

– За вас е лесно – можете да говорите и мислите каквото искате.

А аз съм обременен с толкова знания за стария свят, че...

Разбраха ме, не стана нужда да им обяснявам надълго и нашироко.

– Сега предположението ми се потвърждава. „Звезден герой“ е заменено със „звезден мъж“, но чудноватото име Арнав е непроменено.

Евгени мълчаливо натисна греблата на мауната. Облаците над нас се разкъсаха и зад тях плахо надникна слънцето.

„Сезам, отвори се!“

Няма защо да ви казвам, че следващите няколко дена посветихме на сериозно търсене около сондата на Евгени. Водата постепенно се избистри, видимостта достигна до седем-осем метра. Но едно е да има видимост, друго – да се намери нещо. Много часове обикаляхме наоколо, не оставихме камък необърнат, но всеки ден се връщахме с празни ръце и всяка вечер носовете ни все повече клюмваха. А ледената вода съвсем не помагаше да се поддържа висок градусът на нашия ентузиазъм. Всъщност в търсенията участвувахме само Пъчо и аз. През това време Евгени се изхитри да направи от разни събрани оттук-оттам части една земесмукателна помпа.

Един щастлив ден в края на декември пренесохме помпата му (той я наричаше „драга“) с мауната на „Чаракмана“. Евгени се

вмъкна с края на тръбата в прохода, а ние пуснахме мотора и скоро горният край на „драгата“ забълзва гъсти вълма мътилка на десетина метра встрани от процепа. След час Евгени обяви работата за свършена, но още един час прекарахме на брега при огъня, за да има време водата в тайнственото помещение да се утаи и избистри.

Когато се спуснахме в помещението, картината вече беше променена – сега нямаше повече от един-два сантиметра тиня и пясък. Ние с Пъчо пак не открихме нищо забележително, но Евгени ни повика и ни посочи с пръст една особеност, която ни бе убегнала – зиданият под на помещението не се допираше плътно до околните стени.

– Разбирате ли – казваше по-късно Евгени, докато гребяхме с мауната към пристанището. – Подът е фалшив, по-скоро – двоен. При катастрофата, сполетяла Бизоне, някоя от страничните стени се е съборила и е легнала върху пода.

– Е, какво от това? – попитах аз, като не разбирах накъде бие. – Какво значение има, че подът е двоен?

– Наистина ли не разбираш? – учуди се той. – Съборената стена навярно лежи в единия си край върху пода на стаята, а в другия... затваря продължението на прохода надолу...

Пъчо се плесна по коляното:

– Дявол да го вземе, как не се сетих досега! И ако се отвори...

– Това и смятам да направя – каза Евгени.

– Значи пак „Сезам, отвори се!“, така ли? – обадох се аз. – Но какво ще стане ако, вместо да отворим прохода, сринем и онова, което сме открили?

– Остави на мен. В края на краищата това ми е занаятът.

И наистина, целия следобед и вечерта той прекара надвесен над някакви изчисления, а после дълго и внимателно подготвя взрива. На сутринта се повтори същото както в деня след връщането ми от Варна – взрив, изчакване да се утаи мътилката и нова рекогносцировка на Евгени.

Ние го видяхме как достигна мястото на взрива и как се спусна под водата. Минаха няколко минути, а той не се показва на повърхността.

– Да не му се е случило нещо ? – с тревога запита Пъчо.

Вдигнах бинокъла и внимателно огледах мястото. Въздушните мехури се появяваха равномерно все в една и също точка.

– Виждам мехурите от апарата му. Засега не забелязвам нищо тревожно.

Ала след още две-три минути археологът не издържа, изправи се, хвърли настрана дрехата си и оброчи дихателния апарат. Но не стана нужда да влиза във водата. В същия момент Евгени се появи на повърхността и започна да гребе към нас с такъв устрем, като че ли беше апаш, гонен от хиляда стражари. Не мога да ви кажа точно какво, но имаше нещо необичайно в плуването му. Това ние с Пъчо не разбрахме, а почувствувахме; просто го усетихме с кожата си. И без да разменим дума, станахме едновременно и слязохме надолу към водата, за да посрещнем плувеца. Той доплува до нас, изправи се, свали мундщука от устата си и изговори задъхано:

– „Сезам, отвори се!“ Точно това се случи. Казах: „Сезам, отвори се!“ – и пещерата се отвори.

Заведохме го до огъня, помогнахме му да свали апарата и почакахме да успокои дишането си.

– И аз ще кажа като Пъчо: предположенията ми се потвърдиха – заразказва Евгени. – Когато се спуснах в прохода, от повалената стена нямаше и дия.

– А други разрушения? – полюбопитствувах аз. По-късно ще разберете, че този въпрос съвсем не е бил неоснователен.

– Има, но незначителни. Разрушена е главно горната, допълнително свалената стена.

– И на нейно място?...

– И на нейно място проходът продължава надолу така, както го помните – около два на три метра. И знаете ли до каква дълбочина? – Евгени ни изгледа победоносно. – До двадесет и два метра от повърхността на морето, или деветнадесет, ако мерим от нивото на дъното.

Пропуснах да ви кажа, че там, където по-рано беше зидът, дъното е на дълбочина три метра.

– Двадесет и два метра! – извиках аз. – Да не би да имаш халюцинации. Евгени?

– Когато стигнах до долу, дълбокомерът ми показваше точно двадесет и два метра.

– Как? Нима посмя да слезеш?

– Не ме прекъсвайте и ще ви разкажа всичко. И така, коминът започва от дъното и се спуска почти отвесно. Като отминах разширението, което познавате, аз си помислих да се връщам – да си кажа искрено, достраша ме. В тази дупка е тъмно като в пъкля... После обаче забелязах, че отворът на пролуката над главата ми се вижда напълно ясно и винаги може да ми послужи за ориентиране. Това ми даде кураж и аз продължих да се спускам надолу. Второ

разширение, напълно прилично на първото, имаше и на дванадесет метра дълбочина, мерено от дъното. И там се порових, но пак не намерих нищо.

Сега разказът на Евгени бе прекъснат от археолога:

– Какви размери има това разширение?

– Казах ти. Доколкото можах да видя, беше като първото – приблизително шест на четири метра.

– Много странно – каза Пъчо. – Значи всъщност двете помещения са различни. Щом в горното е паднала някоя от страничните стени, то преди катастрофата не е могло да бъде с тези размери, а с по-малки...

– Не зная, не съм мислил върху тази особеност. И тъй, аз отминах тези две разширения и продължих да се спущам, докато стъпих на земя. Първото, което ми направи впечатление, беше, че стъпих на твърда почва, а не върху тиня. Тогава погледнах дълбокомера на ръката си. Светещата стрелка показваше двадесет и два метра.

Винаги съм се дразнил от сухотата в речника на инженерите. Те сякаш са неспособни да говорят по друг начин, освен с първо, второ и трето. Ако не вярвате, разгънете предишните страници и ще се уверите.

Подхвърлих:

– Казваш „първото, което ми направи впечатление.“ А кое беше второто?

– Второто беше дълбочината. А третото...

– О! Значи имаше и трето!

– ...че долу имаше много силно течение. Просто ме влечеше и трябваше да правя страшни усилия, за да се задържа под светлия правоъгълник над главата ми. Не се виждаше нищо, но имах чувството, че течението се носи по някаква дълга и права галерия.

– С каква посока? – запита Пъчо.

– Най-общо казано – успоредно на брега. Нямах компас, за да определя точно. Много ми се искаше да изследвам тази галерия (ако това наистина е галерия), но не посмях и предпочетох да се върна.

Замълчахме. Евгени като че ли беше свършил, а ние с Пъчо бяхме напълно смаяни и объркани от разказа му. Историята наистина започваше да прилича на фантастичен роман.

– Какво мислиш за всичко това? – прекъсна мълчанието археологът, като се обърна към Евгени.

– Имам една теория, но тя е толкова дръзка, че просто се смущавам да я изкажа. – Евгени се премести по-близо до огъня. – Да приемем, че при труса, който е свлякъл Бизоне под водата, някои по-стабилни сгради напълно или частично са се запазили. В следващия момент от околните брегове над града са се свлекли цели земни пластове. Като съдя от геологическия строеж на „Чаракмана“, допускам, че над погребания град може да са легнали варовикови и глинени шисти, които са се опрели на земните струпвания, на масивните сгради и, да речем, на крепостните стени, ако е имало такива. Така само за няколко секунди градът се е озовал едновременно и под земята, и под водата. Но, както вероятно знаете, покрай нашето крайбрежие минава тъй нареченото „Дяволско течение“. С него водите на Дунава се стремят

да се излеят през Босфора. И когато от Бизоне е останало само „пусто място“, както беше писал не помня кой от древните географи, тогава е започнала тихата, но непрестанна две хиляди годишна работа на „Дяволското течение“. Отначало то срещало новата преграда по пътя си и я заобикаляло. Но да допуснем, че в един щастлив ден някъде под шистите част от тази преграда се е поддала на непрекъснатия натиск и размиването на милионите тонове вода. Образувала се е дупчица, после кухня, пещера и накрая... тунел...

– Тунел, който минава през улиците на разрушения Бизоне? – тихо запитах аз. – Смяташ ли, че това е възможно?

– Не само е възможно, но е и сравнително често явление в природата. На езика на геолозите то се нарича „частична ерозия“. Пък и как да не е възможно? Сметнете сами: ако на дадено податливо място водата отзема от преградата само по един метър на година, за две хиляди години ще се образува тунел, дълъг два километра! А ерозионното действие на такова мощно течение като „Дяволското“...

– Значи допускаш, че някакъв подводен и подземен тунел пресича Бизоне от единия край до другия? t

– Един или няколко – отговори веднага Евгени. – Вижте, момчета. Теорията ми не е изсмукана от пръстите, а се основава на няколко дадености. Първо, – забелязвате ли, че пак започва да изброява? – съществуването на тази сграда, в която преди малко влязох. Второ, земният пласт, под който се намира тя. Трето, течението, което ясно усетих и което е изчистило наноса там, където стъпих. Четвърто, съществуването на „Дяволското течение“, което можете да

проверите на всяка морска карта. Е, кажете, може ли теорията ми да се нарече голословна?

Пъчо се изправи и отново посегна към апарата си.

– Няма защо да умуваме. Да отидем и да проверим сами.

Но Евгени поклати глава:

– Ако можеше да се направи нещо, бих го извършил сам преди малко. Трябва да се спуснем с добре заредени апарати, с мощни подводни фенерчета и точен компас...

Пещерата на Али-баба

Събрахме се над пролуката и отново огледахме съоръженията си. Предстоеше ни спущане, при което всеки пропуск в екипировката можеше да бъде съдбоносен. Освен обичайните принадлежности сега всеки от нас носеше фенерче и целулоидна плочка за писане – долу тя щеше да бъде единственото ни средство за общуване. Освен това Евгени, когото избрахме за старши на нашата малка група, беше снабден и с непромокаем компас със светещ циферблат.

За последен път си повторихме да не се делим, „каквото и да се случи“, и Евгени посочи с палец надолу – на безмълвния леководолазен език това означава: „Да се спущаме!“. Като старши на групата той пръв проникна в черното гърло на процепа, след него се проврях аз и накрая – Страшо. Помня, че след няколко метра погледнах нагоре. В четириъгълния отвор на процепа се синееше студеното декемврийско небе, а между камъните и тухлите на градежа се оцеддаше оскъдното злато на слънцето.

Полека отминахме двете разширения, за които беше разказвал Евгени. Чудех се как бе имал смелостта да се спусне сам в тази

бездна. Още от десетина метра дълбочина паднахме сред гъст непроницаем мрак и само мъждеещият отвор над главите ни напомняше за светлината на деня. Стигнахме до дъното. Да, още веднъж се потвърдиха наблюденията на Евгени – долу ясно се усещаше силно течение, което непрекъснато се стремеше да ни изтласка някъде към запад.

Запалихме фенерчетата и с жълтите им лъчи опипахме околния мрак. Онова, което Евгени бе нарекъл „галерия“, представляваше всъщност просторно помещение в някаква сграда. Обхвана ме някакво неизпитвано досега възмущение. В него имаше и трепет пред неизвестното, и страхопочитание пред размерите на тази сграда, и просто осезателно усещане, че ми предстои да изживея нещо неповторимо. Потърсих очите на Евгени. Разменихме един продължителен поглед, после се огледахме за Страшо. Но нашият приятел беше изчезнал!

Ледени тръпки полазиха по тялото ми. Страх, не, ужас изпълни сърцето ми при мисълта, че Страшо е отвлечен от течението. От резките и нервни движения на Евгени разбрах, че и той беше в същото състояние. Ние шарехме с фенерчетата наоколо, вирахме се, но от Страшо нямаше и следа. Моят спътник ми направи знак да угася светлината. Попаднахме отново сред гъст мрак и почакахме няколко секунди, за да се приспособят очите ни към непрогледната тъмнина. После бавно се извъртяхме.

Там, някъде наляво, мержелееше едва видима жълта точка...

В миг страхът ни се превърна в безпределен гняв. Ние се втурнахме по посока на светлината. Бях се вече приближил до Страшо и се готвех да дръпна ръката му когато неволно проследих

с поглед лъча на неговото фенерче. Смръзнах се от удивление – пред очите ми беше дивна гледка: на висок тържествен трон седеше един мраморен Посейдон, божествено-величествен в съвършенството на формите си, подпрян с царствена небрежност на своя тризъбец и вперил поглед някъде към безкрая. Вие вече знаете, че аз съм виждал немалко велики творби на скулптурата, а познавам по репродукции и всичко онова, което се пази в музеите на света. Но нищо не можеше да се сравни с триметровата фигура на този бог, който беше пред очите ми!

Страшо долови шума от апаратите ни и, без да се обърне, надраска нещо върху целулоидната си плочка и ни я подаде. Прочетох: „Мисля – храм на Посейдон, навярно покровител на града. Честна дума, скулптурата е на Праксител!!!“ Праксител? Защо пък не? Като гледах божественото съвършенство на фигурата, аз започнах да разбирам как гърците са могли да вярват в своите богове... Евгени ни подръпна и с това ни даде знак, че трябва да продължим. Направих усилие да се освободя от обаянието на това удивително творение на изкуството и в този момент ми хрумна нещо. Та нали уж така добре познавах устройството на гръцките храмове? И ако катастрофата е била наистина мигновена... Размятах ръце в яростна жестикулация – молех приятелите си да отделим няколко минути за една малка проверка. След кратко колебание Евгени кимна с глава и аз се отправих към вътрешността на храма. По-късно Страшо ми казваше с тон на похвала, че едва успявал да ме следва – толкова самоуверено и без колебание съм се оправял в сложния лабиринт.

Така тримата достигнахме до едно малко (за мащабите на храма) помещение, приблизително четири на пет метра, покрито с около половинметров слой наноси. Отправих се веднага към едно слабо възвишение в средата на помещението и зарових ръце в лепкавата тиня. Потърсих малко и напипах онова, което търсех. Измъкнах ръце и изплакнах „нещото“ във водата. Спътниците ми го осветиха с фенерчетата си. В ръцете ми беше един изящен златен съд, обсипан с инкрустирани скъпоценни камъни, които сияеха с разноцветните си отблясъци.

Още няколко пъти рових в тинята и всеки път измъквах пред смаяните очи на Евгени и Страшо все нови и нови златни съдове с най-прелестни форми. След това им подадох всичко и написах върху плочката си: „Свещените съдове на жреците. Какво ще ги правим?“

Евгени се поколеба. Разбирах смущението му – ние имахме съвсем ясно определена задача и иманярските ни открития не трябваше да ни отклоняват от нея, а същевременно той съзнаваше нашата отговорност за опазването на това изключително богатство. Помисли малко, после посочи към тинята – както беше вършила това две хиляди години, тя и сега щеше да съхрани съкровището. Не без съжаление го послушах и зарових пак златните съдове.

След малко тримата отново видяхме над главите си светлия правоъгълник на прохода към повърхността. Евгени се ориентира по компаса и, като се увери още веднъж, че Страшо не е изчезнал пак нанякъде, се отправи по галерията срещу течението. Тази галерия, както по инерция продължавам да я наричам, се оказа всъщност главната зала на храма. Ние я преплувахме по цялата ѝ

дължина, пресякохме и просторното преддверие и след малко се провряхме под свода на тържествената врата на светилището на Посейдона. Обърнах се и осветих външната страна на входа. На мраморната облицовка на двете страни на вратата бяха закрепени множество плочи с дълги текстове на гръцки език. Изтръпнах от любопитство – това навярно бяха договори със съседни полиси или далечни приятелски страни, цяла една история, издялана върху камък. Полека тръгнах от плоча на плоча. Върху камъните срещнах имената на Аполония, на Милет, на тракийския цар Садала, на Олбия и Одесос, на някой си тесалиец Терсандрид, син на Хипарх, и още много, много други. Душата ми беше ненаситна да поглъща думите, написани с длето. Изведнъж някой ме подръпна за рамото. Обърнах се. Беше Евгени, който ме викаше след себе си. Последвах го. От другата страна на вратата бе закрепена една зелена базалтова плоча.

Още първите думи по нея ми показаха, че това е вторият екземпляр от онзи надпис, който стана причина за всичките ни търсения. Сега трябва да ви призная една моя дребна суета. Прочетох надписа и първото, което ме изпълни със задоволство, беше, че почти напълно вярно бях възстановил липсващата част на надписа. Тук последните редове гласяха: „Ковчежникът, след като напише два пъти това решение с вдлъбнати букви върху скъп камък, да постави единия пред храма на Посейдон, а другия при кораба на Арнав, син на Уранос, който е изправен на полето източно от града и откъдето Астроанер Арнав ще замине с хората си.“ Разбирате ли? Разликите бяха незначителни: допълваха се имената на бога и на бащата, вместо Астроанакс накрая беше употребено

Астроанер, а за кораба се казваше „който е изправен на полето“, а не „който се намира на полето“.

Застанали от двете ми страни, Страшо и Евгени следяха всяко мое движение. Взех бялата си целулоидна плочка и написах: „Корабът е стоял на полето изправен. Арнав е син на Уранос. На гръцки Уранос значи небе!“ Нямахше нужда от повече думи – те щяха да ме разберат...

Огледахме набързо другите плочи, после се извърнахме. Пред вратата на храма, там, където започваше внушителното мраморно стълбище, се издигаше прекрасна дорийска колонада, която поддържаше фриза на храма и триъгълния фронтон. Фризът и фронтонът бяха покрити с релефи. Изплувах по-високо, докато опрях глава о земния пласт, похлупил Бизоне, и в светлината на фенерчето очите ми съзряха чудни сцени от гръцката митология, в които централно място заемаше Посейдон, а в дивна хармония около него бяха разположени nereidi, тритони, наяди и други морски божества.

Спуснах се пак долу при двамата ми спътници и една минута се съвещавахме с жестове – „най-тихото съвещание, проведено някога в България“, както го определи по-късно Страшо. Евгени настояваше да се връщаме, като многозначително сочеше часовника на ръката си; ние със Страшо твърдахме, че онова, което сме открили е твърде малко, и настоявахме да продължим още няколко минути търсенията си. Накрая Евгени отстъпи – така или иначе бяхме два гласа срещу един.

Вляво пред храма започваше дълъг и леко извит мраморен перистил. Между двете му първи стройни колони се възправяше в

естествен ръст бронзовата статуя на някакъв заслужил гражданин на Бизоне. Съвършенството на нейното изпълнение издаваше ръката на някой от най-големите майстори на античната скулптура. Тогава предположих, пък и до сега съм убеден, че именно някъде под перистила се намираше и онази статуя на Астроанакс Арнав, за която говореха надписите. За съжаление не можахме да проверим това предположение – останалата част от перистила беше затрупана под непробиваема купчина от скали, глина и чакъл. Вдясно обаче, в центъра на площада, заграден от перистила, се издигаше напълно разчистена от наносите друга колосална статуя на Посейдон – мъжествен, изправен във величествена стойка, обърнал поглед нататък, където някога се е синеел просторът на неговите морски владения. Като се борехме с течението, ние пресякохме площада, хлъзнахме се над едно импозантно стълбище и се озовахме пред нова величествена сграда – булевтериона. Той също беше с колонади и скулптурни фризове, около церемониалния му вход имаше мраморни плочи с текстове на договори, възхвали на заслужили граждани и важни съобщения на агораномите. Но булевтерионът бе останал малко настрана от силния поток на „Дяволското течение“ и, за разлика от храма на Посейдон, по-голямата част от фасадата заедно с повечето надписи беше скрита под земните струпвания. Преминах от надпис към надпис, като търсех някакво указание за пребиваването на Арнав и неговите хора в Бизоне. Бях се вече отчаял, когато на последната плоча, която едва-едва се показваше над тъмната маса на струпванията, зърнах името на „звездния мъж“. Първите три реда гласяха: „На добър час! Арнав, син на Уранос, предупреждава гостолюбивите

граждани на Бизоне, че..." Разрових горния слой на чакъла. Той беше така сбит, че разраних пръстите и дланите си, докато разкрих още един ред: "...при тръгването на неговия кораб ще..." По-надолу не можах да стигна. Останалата част от плочата бе захлупена под тежка скала. Но и това, което прочетох не беше малко. Още едно наше предположение се потвърди: Арнав е знаел, предсказал е, че ще последва катастрофа и е предупредил жителите на Бизоне. Какво? Да напуснат града? Да укрепят изложените на свличане земни пластове? А защо бизонийци не са го послушали? Не са го разбрали или са били дяволски твърдоглави? Не мога да отговоря на тези въпроси – истината е все още скрита под морското дъно.

Отминахме булевтериона. По-нататък, тясна и дълга, се простираше агората, пазарният площад на Бизоне. Тук всичко сякаш бе заспало дълговечен сън – безбройните магазини на двата покрити базара като че ли ей сега щяха да оживеят, в тях щяха да се появят чудните стоки, изработени от сръчните ръце на траките или донесени на бързопловни триреми от богати далечни страни, а гласовете на търговците щяха да се надпреварват да привличат с примамни обещания наметнатите с хламиди и хитони купувачи.

Но очарованието продължи по-малко от минута. После хилядолетният сън на погребания град бе нарушен от остро метално чукане. Обърнах се. Като чукаше върху бутилките на апарата си, Евгени привличаше вниманието ни към себе си, а после решително ни посочи пътя назад. Трябваше да се връщаме.

Нямаше нужда да се справяме с компаса – достатъчно беше да се оставим да ни носи течението и то щеше да ни отведе при Посейдоновия храм, при вратата към „горната земя".

Хвърлихме тъжен прощален поглед наоколо и бавно заплувахме обратно.

Премеждие

Достигнахме храма на Посейдон, преминахме входа на централната зала и отново попаднахме в онова просторно помещение, където беше проходът към повърхността, към светлината, към живота. Обърнах се и заплувах по гръб, като търсех с очи син правоъгълник. Обикалях така няколко минути, но все не успях да го открия. Смътно подозрение загложди сърцето ми, някакво неизразимо с думи чувство на надвиснала опасност, но аз се насилих да обуздая нервите си и продължих да търся.

При третата обиколка блъснах главата си в нещо твърдо. Извърнах се и осветих преградата. Беше една купчина тухли и дялани камъни, която преди двадесет минути не се намираше на това място. Изплувах малко нагоре и осветих тавана. Да, именно тук беше шахтата към повърхността. Но сега над главата ми не се синееше тесният проход към „Чаракмана“!

Изплувах още нагоре. Отминах долното разширение и после... после в разсеяната жълта светлина на фенерчето се появи ужасна истина: най-горната част на сградата се бе сринала и някъде около основата на първото разширение бе затрупала спасителния проход! Ние бяхме погребани в погребания град!

Отново насочих фенерчето към моите спътници. Камен и Страшо също бяха разбрали безизходността на положението ни и в очите им се четеше ням въпрос – нали бях старши на групата, от мен очакваха да измисля начина за спасение. Какво можех да направя? Какво би направил който и да е друг на мое място? В момента знаех

само едно: трябваше да мисля бързо, да действам! Според моите пресмятания в апаратите ни имаше въздух за още десетина минути. И после... Направих знак на приятелите си да се скрият в долното разширение, а аз се залових да разбутам каменната купчина, която затваряше изхода към повърхността. Улових един издаден камък и яростно го задърпах. Напрегнах се, вложих всичките си сили. Камъкът се откърти, повлече още няколко други и всички заедно полетяха надолу. Не успях да се отдръпна достатъчно бързо. Един ръбест камък ме удари по рамото, разкъса костюма ми и ме нарани. Лявата ми ръка увисна безпомощно. Стиснах зъби, за да преодолеея болката и отново осветих преградата над главата си. Не бях постигнал нищо. Дупката от няколкото откъртени камъка веднага беше запълнена от други, а над тях навярно имаше още стотици.

Не, спасението ни нямаше да дойде по този път! Но в такъв случай какво трябваше да направим? Да тръгнем из Бизоне и да търсим друг случаен изход към повърхността беше глупаво и безсмислено. Да скръстим ръце и да се предадем? Не, такава безумна мисъл дори и не се мяркаше в съзнанието ми. Тогава?

Застанах неподвижно и се опитах да се съсредоточа. Мислих около една минута, после слязох при приятелите си. Страшо ме посрещна с издигнат нагоре юмрук – така леководолазите изразяват „Отворих резервата на апарата!“ Това означаваше също, че въздухът в апарата му щеше да стигне още само за шест-седем минути. Написах на целулоидната си плочка: „Слизаме долу и тръгваме по течението. Не се отклонявайте! Плувайте бързо и пестете въздуха!“

Гмурнахме се пак надолу и течението веднага ни подхвана. Ние се насочихме по него и като се стремяхме да не се отделяме един от друг, заплувахме бързо. Почти веднага отворих резервата и аз. Започнах да дишам пестеливо: поемах въздух в дробовете си и го задържах, докато можех. Лявата ми ръка беше като парализирана, а освен това усещах силен студ – водата нахлуваше през разкъсания костюм и се стичаше на ледени струи по тялото ми.

Почти не виждах откъде минавахме. Пред очите ми се мяркаха сводове и гладки сгени, огромни безформени купчини от скални блокове и глина, колони и аркади, проядени зидове, повалени статуи, после отново струпвания и отново зидове – всичко течеше с бясната скорост на въртяща се кинематографическа лента, а напрегнатото ми съзнание не успяваше да се спре на нищо поотделно, да запамети подробностите.

Провряхме се през някакъв разрушен широк зид. Зад него вече нямаше никакви следи от строежи. Разбрах – бяхме излезли извън крепостната стена на Бизоне и сега тунелът ни водеше през земните пластове. Единствената ми мисъл беше: „Ще успеем ли?“ Ние се състезавахме срещу времето и наградата в състезанието беше нашият живот. Ще успеем ли да победим времето? Ще издържим ли?

Все по-мъчно и по-мъчно изсмуквах животворните глътки въздух от апарата си, когато изведнъж мракът свърши! Течението ни изхвърли извън тунела и ние се озовахме сред познатата синьозелена прозрачност на морето, а над главите ни се диплеше сребърната плащеница на повърхността. Бяхме спасени!

Изплувахме. Приятелите ми бяха преbledнели, с удължени лица, но в очите им се четеше възторг. Вероятно и аз съм изглеждал по същия начин. Намирахме се на около 300 – 400 метра западно от „Чаракмана“ и на стотина метра от брега.

Ръката продължаваше да ме измъчва и затрудняваше плуването ми. Свалих апарата. С него се натовари Страшо, а Пъчо плуваше до мен и ми помагаше. Така стигнахме до брега и се проснахме обезсилени на студения пясък.

– И този път се отървахме – обади се по едно време Страшо. – Аз вече си представях как Божилов сумти и пише съобщението: „Нашият уважаван сътрудник Страхил Смилов...“

– Аз пък предлагам – ухили се Пъчо – от днес нататък течението да не се нарича вече „Дяволско“, а „Ангелско“...

Почивахме десетина минути, после станахме и се затъртрихме по брега. Сега не ругаехме вятъра – напротив, той бе най-приятното нещо на света. Докато вървахме и се радвахме на светлината и простора, Пъчо ни разказа съдържанието на последния надпис.

– Ние трябва пак да се върнем в Бизоне – казах аз, след като той свърши. – В погребания град положително има още много важни сведения за гостуването на Арнав, записани от бизонийци. Неговата статуя, която също е скрита някъде там, ще ни даде известни анатомически подробности за него и неговата раса. Може би някой художник или ваятел е оставил и външно описание на кораба. Но в предположенията си аз не спирам дотук. Няма съмнение, че Арнав е познавал законите на еволюцията и е знаел, че след хиляда или няколко хиляди години човечеството ще се научи да говори с езика на науката, че ще открие не само Бизоне, но и следите от

посещението на гостите. Той и хората му сигурно не са пропуснали да установят контакт с онези земни жители, които ще могат да говорят с тях като равни. Убеден съм, че някъде в Бизоне – защо да не бъде даже в някое от подземията на Посейдоновия храм? – кротко лежи и чака един контейнер с огромна научна информация. Ние трябва да го открием.

Стигнахме до „Чаракмана“ и подкладохме тлеещия огън. После седнахме около него и запалихме по една цигара. Вярвайте, това е най-сладката цигара, която съм пушил през живота си! След малко подехме прекъснатия разговор:

– Затворете очи – каза Пъчо, – представете си целия този град – разкопан, очистен от наносите и възстановен – поставен на една грамадна плоча и заедно с нея издигнат върху железобетонни колони на десет-дванадесет метра над нивото на морето, така че и най-големите вълни да не могат да го достигнат. За съвременната техника това не е неразрешима задача. Огромна тераса с един втори Помпей върху нея! След две хиляди години сън градът отново ще се пробуди за живот, яките му крепостни стени отново ще се изправят срещу бурите, отново ще затрополят човешки стъпки по улиците, площадите и къщите. А около града ще шуми и кипи цивилизацията на двадесетия век – кораби и бързоходни моторни лодки ще порят морето и ще се провират между колоните на терасата, обширни плажове ще дават приют на хилядите летовници, на мястото на сегашното пристанище ще се издигнат комплекси от хотели за милионите поклонници – да, именно поклонници – които ще се стичат тук от четирите краища на света,

за да усетят лъха на далечната древност или да поставят цветя пред статуята на Арнав...

Археологът замълча, но във въображението ми продължаваше да живее чудната картина, нахвърляна от окрилените му думи.

Край

Лъжец

Научно-фантастичен разказ

Айзек Азимов

ТРИТЕ ЗАКОНА НА РОБОТЕХНИКАТА

- 1. Роботът не може да причини или с бездействието си да допусне да бъде причинена вреда на човека.**
- 2. Роботът трябва да се подчинява на командите, които му дава човекът, освен в случаите, когато тези команди противоречат на Първия закон.**
- 3. Роботът трябва да се грижи за своята безопасност, ако това не противоречи на Първия и Втория закон.**

Из „Ръководството по роботехника“, 56-то издание, 2058 година.

Алфред Ленинг разпали старателно пурата си, но пръстите му леко трепереха. Сви сериозно побелелите си вежди, а после каза, пускайки кълба дим:

– Да, той чете мислите, можете да бъдете сигурни. Но защо? – и погледна главния математик Питър Богерт. – Е?

Богерт приглади с две ръце черната си коса.

– Това е тридесет и четвъртият робот от модела РБ, Ленинг. Всички останали напълно отговаряха на нормите.

Третият човек, който седеше на масата, се намръщи. Милтън Аш беше най-младият от ръководството на фирмата „Ю. С. Роботс енд Механикъл Мен Корпорейшън“ и много се гордееше с това.

– Слушайте Богер! Гарантирам, че той е монтиран съвсем правилно, от начало до край!

Дебелите устни на Богер се разтеглиха в покровителствена усмивка.

– Гарантирате? Ако можете да отговаряте за цялата линия на монтажа, вие трябва да бъдете повишен. Според най-точни пресмятания за производството на един позитронен мозък са необходими седемдесет и пет хиляди двеста и тридесет и четири операции, успехът на всяка от които зависи от различен брой фактори – от пет до сто и пет. Ако е нарушен сериозно макар и само един от тях, мозъкът се бракува. Цитирам собствените ни проспекти.

Милтън Аш почервеня и искаше да отговори нещо, но го прекъсна четвърти глас.

– Ако почнем да си стоварваме вината един друг, аз си отивам... – Ръцете на Сюзан Келвин здраво стягаха нейните колена, бръчките около тънките ѝ бледи устни бяха станали по-дълбоки. – Създали сме робот, който чете мислите, и ми се струва, че би трябвало да си изясним как той е получил тази способност. А няма да постигнем това, ако крещим: „Вие сте виновен!“, „Аз съм виновен!“

Студените ѝ сиви очи се спряха на Аш и той се усмихна.

Ленинг също се усмихна и както винаги в подобни случаи неговата дълга бяла коса и малките му хитри очи му придаваха прилика с библейски патриарх.

– Вярно, доктор Келвин.

Гласът му внезапно зазвуча решително:

– Съвсем накратко положението е следното. Произведохме позитронен мозък, който не трябваше да се отличава от останалите, а притежава забележителната способност да приема вълните,

излъчвани от човека в процеса на мисленето. Ако знаем как се е случило това, то би означавало извънредно важен етап в развитието на роботехниката за десетилетия напред. Но ние не знаем и трябва да го изясним. Ясно ли е?

– Мога ли да изкажа едно предположение? – попита Богерт.

– Говорете.

– Струва ми се, че докато си изясним тази история – а като математик смятам, че това ще бъде дяволски сложно, – трябва да пазим съществуването на РБ-34 в тайна. Дори от служителите във фирмата. Ние, началниците на отдели, трябва да се справим с тази задача сами, а колкото по-малко знаят останалите...

– Богерт е прав – каза доктор Калвин. – Откакто Междупланетният кодекс допуска роботите да се изпробват в завода, преди да бъдат изпратени в космическите станции, пропагандата против роботите се засили. И ако някой узнае, че роботът може да чете мисли, а ние още не сме господари на положението, някой би могъл да направи от това солиден капитал.

Продължавайки да смучи пурата си, Ленинг кимна със сериозен вид. Той се обърна към Аш:

– Вие казахте, че сте били сам, когато сте открили, че той чете мислите?

– Бях сам и се изплаших почти до смърт. Току-що слезият от монтажната маса РБ-34 бе изпратен при мен. Груповият майстор беше отишъл някъде и аз сам го поведох към стенда за изпробване.

Аш се запъна и на устните му се появи слаба усмивка:

– Не ви ли се е случвало да разговаряте мислено с някого, без да си давате сметка за това?

Никой не отговори и той продължи:

– Вие знаете, човек отначало не обръща внимание. Той ми каза нещо – нещо напълно логично и разумно. И вече почти бяхме стигнали до стенда, когато си дадох сметка, че аз не бях му казал нищо. Разбира се, мислех си за това, за онова, но това е друго нещо, нали? Затворих го и изтичах при Ленинг. Представете си – редом с вас върви този робот, чете спокойно мислите ви и се рови в тях! Страшно се смутих.

– Как не! – замислено каза Сюзан Келвин. Погледът ѝ се спря с необикновено внимание на Аш. – Ние така сме свикнали нашите мисли да са известни само на нас самите...

– Значи за това знаем само четиримата – нетърпеливо се намеси Ленинг. Отлично. Трябва да разследваме случая по строга система. Аш, вие проверете линията на монтажа – цялата, отначало до край. Трябва да изключите всички операции, при които грешка е била невъзможна, и да съставите списък на ония, при които е можело да бъде допусната грешка. Посочете характера на евентуалната грешка и нейната предполагаема величина.

– Как си представяте тая работа? – промърмори Аш.

– Няма как! Разбира се, няма сам да се занимавате с това – ако потрябва, ще мобилизирате хората си, всички до един. И да не изпълните плана, не е страшно. Но те не трябва да знаят защо се върши това, ясно ли е?

– Хм, да – устата на младия инженер се изкриви в усмивка. – Все пак ще има доста работа.

Ленинг се обърна заедно със стола си към Келвин.

– Вие трябва да пристъпите към задачата от другия край. Вие сте нашият робопсихолог, трябва да изследвате самия робот и да изхождате от това. Опитайте се да изясните как върши той това. Узнайте всичко, което е свързано с телепатичните му способности, докъде се простират те, как влияят на неговото мислене и изобщо как се отразява това на стандартните му работни качества. Ясно ли е?

Ленинг не изчака отговора.

– Аз ще ръководя работата и ще се занимавам с математическата обработка на резултатите. – Той яростно смукна от пурата и през дима прозвуча останалото: – В това, разбира се, ще ми помогне Богерт.

Продължавайки да полира ноктите на месестите си ръце, Богерт меко отговори:

– Разбира се! Така или иначе аз разбирам малко от тая работа.

– Е, аз почвам. – Аш отмести стола си и стана. На приятното му младежко лице се появи подигравателна усмивка. – На мен се падна най-мръсната работа, така че по-добре да не я отлагам. Довиждане!

Сюзан Келвин отговори с едва забележимо кимване, но погледът ѝ го съпровождаше, докато вратата се затвори зад него. Тя нищо не отговори, когато Ленинг каза:

– Доктор Келвин, не искате ли още сега да отидете и да видите РБ-34?

Когато се чу тихият звук на отварящата се врата, роботът РБ-34 вдигна фотоелектрическите си очи от книгата и скочи. В стаята

влезе Сюзан Келвин. Тя се спря, за да поправи огромния надпис на вратата „Вход забранен“, след това се приближи до робота.

– Ерби, донесох ти някои материали за хиператомните двигатели. Искаш ли да ги видиш?

РБ-34 (или още Ерби) взе от ръцете ѝ трите тежки тома и отвори единия от тях.

– Хм! „Хиператомната теория“...

Мърморейки нещо, той почна да прелиства книгите, а след това каза разсеяно:

– Седнете, доктор Келвин! Това ще отнеме няколко минути.

Тя седна и започна да наблюдава внимателно Ерби, който се настани от другата страна на масата и се залови да изучава системно трите книги.

След половин час той ги отмести настрана.

– Разбира се, аз знам защо сте ми го донесли.

Устните на Сюзан Келвин леко трепнаха в ъглите.

– Така си и мислех. С теб е трудно да се надлъгва човек, Ерби – ти непрекъснато си една крачка пред мене.

– Тези книги са същите, както и останалите. Те просто не ме интересуват. Във вашите учебници няма нищо. Вашата наука е просто маса от събрани факти, скрепени някакси от някакво подобие на теория. Всичко това е толкова невероятно просто, че едва ли заслужава внимание. Мене ме интересува вашата белетристика, преплитането и взаимодействието на човешките подбуди и чувства... – той направи неопределен жест с мощната си ръка, търсейки подходящата дума.

– Струва ми се, че разбирам – прошепна доктор Келвин.

– Виждате ли, аз чета мислите – продължи роботът, – а вие не можете да си представите колко сложни са те. Аз не мога да ги разбера всички, защото моето мислене има толкова малко общо с вашето. Но аз се старая, а вашите романи ми помагат.

– Да, но ме е страх, че когато се запознаеш с някои преживявания по съвременните сантиментални романи – в гласа ѝ се долавяше горчивина, – ти ще сметнеш нашите истински мисли и чувства за скучни и безцветни.

– Нищо подобно!

Внезапният енергичен отговор я накара да скочи на крака. Тя почувствува, че се изчервява, и със страх си помисли: „Той сигурно знае!“

Ерби се беше вече успокоил и с тих, почти напълно лишен от металически тембър глас каза:

– Разбира се, аз знам за това, доктор Келвин! Вие постоянно мислите за него, как мога да не знам?

– Ти... говорил ли си някому за това? – грубо попита тя.

– Разбира се, не! – искрено се учуди той и прибави. – Никой не ме е питал.

– Тогава ти навярно ме смяташ за глупава?

– Не! Това е нормално чувство.

– Може би затова е толкова глупава. – Сега гласът ѝ звучеше замислено и печално. Под непроницаемата маска на доктора на науките за миг проблесна жената. – Не може да се каже, че съм... привлекателна...

– Ако имате предвид чисто физическата привлекателност, за това не мога да съдя, Но във всеки случай знам, че има и други видове привлекателност.

– ...Нито пък млада... – Тя сякаш не чуваше работата.

– Вие нямате още четиридесет – в гласа на Ерби се появи тревога и настойчивост.

– Тридесет и осем, ако броим годините; цели шестдесет, ако говорим за емоционалното възприемане на живота. Аз все пак съм психолог. А той – продължи тя с горчивина – е на тридесет и пет, а изглежда още по-млад. Нима мислиш, че той вижда в мен нещо особено?

– Вие се лъжете! – Стоманеният юмрук на Ерби се стовари с трясък върху пластмасовата повърхност на масата.

– Слушайте...

Но Сюзан Келвин яростно се нахвърли върху него. Ожесточението и болката в очите ѝ избухнаха като ярък пламък:

– Я го виж! Какво знаеш ти за това – ти, машино! За теб аз съм модел, интересна буболечка със своеобразни мисли, които ти виждаш като на длан. Прекрасен пример за разбити надежди, нали? Почти като в книгите!

Сухите ѝ ридания постепенно затихнаха.

Роботът се сви под този напор. Той умолително клатеше глава:

– Моля, изслушайте ме! Ако искате, аз бих могъл да ви помогна!

– Как? – Устните ѝ се изкривиха. – Като ми дадеш добър съвет ли?

– Не, не така. Аз просто знам какво мислят другите хора, например Милтон Аш.

Настъпи продължително мълчание. Сюзан Келвин седеше с наведена глава.

– Не искам да знам какво мисли той – въздъхна тя. – Мълчи.

– А на мен ми се струва, че вие бихте искали да знаете какво мисли той.

Тя все още седеше с наведени очи, но дишането ѝ се бе зачестило.

– Ти говориш глупости – прошепна тя.

– Защо? Искам да ви помогна. Милтън Аш... – Той се спря.

Тя вдигна глава:

– Е?

– Той ви обича – тихо каза роботът.

Цяла минута доктор Келвин гледа робота мълчаливо, с широко отворени очи.

– Ти грешиш! Разбира се, грешиш! Отде накъде?

– Наистина ви обича. Това не може да се укрие от мене.

– Но аз съм толкова... толкова... – Тя се запъна.

– Той гледа надълбоко – той цени интелекта. Милтън Аш не е от ония, които се женят за прическа и мили очички!

Сюзан Келвин запремига. Тя проговори не изведнъж и гласът ѝ трепереше.

– Но той никога и никак не е проявявал...

– А вие дали ли сте му възможност за това

– Как бих могла? Никога не съм мислила...

– Виждате ли!

Сюзан Келвин млъкна, след това внезапно вдигна глава:

– Преди половин година при него в завода идва една девойка. Стройна блондинка. Струва ми се, че беше красива. И, разбира се, едва знаеше таблицата за умножението. Той цял ден си придава важност пред нея, като се опитваше да ѝ обясни как се правят работи. – Гласът ѝ зазвуча грубо. – Естествено тя нищо не разбира! Коя е тя?

Без да се колебае, Ерби отговори:

– Знам кого имате предвид. Тя е негова братовчедка. Уверявам ви, тук няма никакви романтични отношения.

Сюзан Келвин стана с почти момичешка лекота.

– Колко странно! Именно това се опитвах да си внуша понякога, макар никога да не съм го мислила сериозно. Значи това е истина!

Тя изтича при Ерби и хвана с две ръце студената му тежка ръка.

– Благодаря ти, Ерби – прошепна тя с глас, леко прегракнал от възлнение. – Не говори никому за това. Нека това бъде наша тайна. Благодаря ти още веднъж.

Тя стисна конвулсивно безчувствените металически пръсти на Ерби и излезе.

Ерби бавно обърна поглед към сложения настрана роман. Никой не би могъл да прочете мислите му.

* * *

Милтън Аш се протегна бавно, с удоволствие, при което ставите му изпукаха, след това се втренчи свирепо в Питър Богерт.

– Слушайте – каза той, – аз си блъскам с това главата вече цяла седмица и през цялото време почти не съм спал. Колко да се занимавам още? Вие като че ли казахте, че цялата работа е в позитронното бомбардиране във вакуумната камера Д?

Богерт деликатно се прозя и погледна с интерес белите си ръце.

– Да. Аз попаднах на следа.

– Знам какво значи, когато математик казва това. Колко ви е останало още?

– Всичко зависи...

– От какво? – Аш се просна в креслото и протегна дългите си нозе.

– От Ленинг. Старецът не е съгласен с мене. – Той въздъхна. – Малко е изостанал от живота, ето къде е работата. Държи се за своята обожаема матрична механика, а този въпрос изисква мощни математически средства. Той е толкова упорит.

Аш промърмори сънливо:

– А защо да не попитаме Ерби и да не ликвидираме цялата история?

– Да попитаме робота? – Богерт вдигна вежди в недоумение.

– Че какво? Нима старата не ви каза?

– Имате предвид Келвин.

– Е, да! Самата Сюзи. Ами че този робот е магьосник и чародей в математиката. Той знае всичко за всичко и още нещо свръх това. Решава на ум тройни интеграла и си играе с тензорния анализ.

Математикът го погледна скептично:

– Сериозно ли говорите?

– Разбира се! Цялата мъчнотия е там, че този глупак не обича математиката, а предпочита сантименталните романи. Честна дума! Да бяхте видели само какви дивотии му влачи Сюзан – „Пурпурната страст“, „Любов в космоса“...

– Доктор Келвин не ни е казвала нито дума за това.

– Тя още не е престанала да го изследва. А вие я познавате. Обича да пази всичко в тайна. Докато тя самата разкрие главната тайна.

– Но на вас тя е казала.

– Да, веднъж се разприказва... Напоследък я виждам често. – Той широко отвори очи и се намръщи:

– Слушайте, Боги, не забелязвате ли нещо странно у нея напоследък?

Богерт се усмихна подигравателно.

– Почна да си черви устните. Това ли имате предвид?

– Остави това! Забелязах го – устните, очите и на всичко отгоре и се пудри. А и видът ѝ се промени! Но не говоря за това. Не мога изобщо да го определя точно. Тя говори така, сякаш е много щастлива...

Той помисли малко и сви рамене.

Богерт си позволи да се ухили похотливо. За учен, който вече е прехвърлил петдесетте, не беше лошо изпълнено.

– Може би е влюбена.

Аш отново затвори очи.

– Вие сте полудели, Боги. Идете и поговорете с Ерби. Ще остана тук и ще подремна.

– Добре. Но не мисли, че е много приятно един робот да ме учи какво да правя. А и едва ли той е способен за това.

В отговор се чу леко хъркане.

* * *

Ерби внимателно слушаше, докато Питър Богерт с пъхнати в джобовите ръце говореше с престорено равнодушие:

– Така стои работата. Казаха ми, че ти разбираш тези неща, и аз те питам повече от любопитство. Допускам, че в хода на моите разсъждения има няколко съмнителни звена, които доктор Ленинг не иска да приеме. Така че картината все още е не много пълна.

Роботът не отговаряше и Богерт каза:

– Е?

– Не виждам грешка – Ерби се взираше в изпълнените с изчисления листове.

– Навярно ти нищо не можеш да прибавиш към това?

– Не смея и да се опитвам. Вие сте по-добър математик от мен и... Изобщо не бих искал да се посрамя.

Усмивката на Богерт беше леко самодоволна.

– Така си и мислех. Разбира се, въпросът е сериозен. Да забравим за тона.

Той смачка листовете, хвърли ги в сметопровода и се обърна, за да си върви, но след това промени решението си.

– Впрочем...

Роботът чакаше. Изглежда Богерт с мъка намираше думите.

– Тук има нещо... изобщо, може би, ти би могъл...

Той млъкна. Ерби спокойно каза:

– Вашите мисли са объркани, но няма никакво съмнение, че имате предвид доктор Ленинг. Глупаво е да се колебае. – Щом се успокоите, аз ще разбера какво искате да питате.

С привично движение ръката на математика се плъзга по пригладената коса.

– Ленинг скоро ще навърши седемдесет – каза той, сякаш това обясняваше всичко.

– Зная.

– И той вече близо 30 години е директор на завода.

Ерби кимна.

– Искам да кажа – в гласа на Богерт се появиха умолителни нотки

– ти навярно знаеш... не мисли ли той да подаде оставка?
Здравословното състояние например или нещо друго...

– Точно така – само каза Ерби.

– Ти знаеш?

– Разбира се.

– Тогава... хм... няма ли да ми кажеш...

– Щом питате, да – роботът говореше, сякаш в това нямаше нищо особено. – Той вече е подал оставка!

– Какво? – едва чуто каза Богерт. Голямата глава на учения се издаде напред. – Повтори!

– Той вече е подал оставка – последва спокойният отговор, – но тя още не е влязла в сила. Той иска, разбирате ли, да разреши проблемата... хм... мене. Когато това стане, той е готов да предаде директорските функции на своя приемник.

Богерт силно въздъхна.

– А неговият приемник? Кой е той?

Той пристъпи съвсем близо до Ерби. Очите му бяха приковани като омагьосани към безизразните червеникави фотоелементи, които служеха за очи на робота.

Чу се спокойният отговор:

– Бъдещият директор сте вие.

Напрежението на лицето на Богерт се смени с някакво подобие на усмивка.

– Приятно ми е да го чуя. Аз се надявах на това и го очаквах. Благодаря ти, Ерби.

До пет часа сутринта Питър Богерт не стана от бюрото си. В девет той отново се залови за работа. Непрекъснато вземаше от лавицата над бюрото справочник след справочник. Бавно, почти незабележимо растеше купът от готови изчисления, затова пък на пода се бе образувала цяла камара от смачкани изписани листове.

* * *

Точно по обед Богерт погледна още веднъж последния резултат, потърка налетите си с кръв очи, прозя се и се протегна.

– Колкото повече напредваш, толкова по-зле върви. По дяволите!

Той чу, че вратата се отвори, обърна се и кимна на влезлия Ленинг. Пукайки със ставите на изкривените си пръсти, директорът огледа неразтребената стая и сви вежди.

– Нов път? – попита той.

– Не – последва предизвикателният отговор. — Да не би старият да е лош?

Ленинг не отговори. Той удостои само с бегъл поглед най-горния лист на бюрото на Богерт. Запалвайки пура, той каза:

– Келвин говори ли с вас за работа? Той е математически гений. Интересно.

Богерт шумно изпусна въздух.

– Чух. Но Келвин по-добре да се занимава с роботпсихологията. Аз проверих Ерби по математика, той едва се справи с интегралното и диференциалното смятане.

– Келвин е стигнала до друг извод.

– Тя е луда.

– Аз също стигнах до друг извод.

Очите на директора зловещо се свиха.

– Вие? – гласът на Богерт стана груб. – За какво говорите?

– Цялата сутрин се занимавах с Ерби. Той може да прави такива неща, за каквито вие и не подозирате.

– Нима?

– Не вярвате ли? – Ленинг извади от джоба на жилетката си лист хартия и го разгъна. – Това не е моя почерк, нали?

Богерт се взря в едрите ъгловати цифри, с които беше изписан листът.

– На Ерби ли е?

– Да. И, както можете да забележите, той се занимава с интегриране на вашето двадесет и второ уравнение за времето. И той – Ленинг почука с жълтия си нокът по последния ред, – той стигна до същото заключение, както и аз, четири пъти по бързо. Вие нямахте право да пренебрегнете ефекта на Лингер при позитронното бомбардиране.

– Аз не го пренебрегнах. За бога, Ленинг, разберете, че това изключва...

– Да, разбира се, вие обяснихте това. Вие приложихте преходното уравнение на Митчел, нали? Но тук то е неприложимо.

– Защо?

– Първо, вие използвате хипермними величини.

– Какво общо има това тук?

– Уравнението на Митчел не върши работа, ако...

– Вие сте полудели! Ако прочетете статията на самия Митчел в „Записки на Фар...“

– Това е излишно. Аз от самото начало казах, че ходът на неговите разсъждения не ми харесва и Ерби е съгласен с мен.

– Но тогава нека тази машина ви реши цялата проблема – закрещя Богерт. – Защо тогава идвате при глупак като мене?

– Там е работата, че Ерби не може да реши проблемата. Но щом дори той не може, още по-малко можем ние самите. Ще предадем въпроса в Националния съвет. Тук ние сме безсилни.

Богерт скочи, като прекатури креслото. Лицето му бе почервеняло.

– Вие няма да направите това.

Ленинг също почервеня.

– Вие ли ми нареждате какво да правя и какво да не правя?

– Именно – отговори Богерт, скърцайки със зъби. – Аз реших проблемата и вие няма да ми я измъкнете изпод носа, ясно ли е? Не мислете, че не разбирам истинските ни подбуди – вие, изсъхнало изкопаемо. Разбира се, вие по-скоро ще пукнете, но няма да признаете, че аз съм решил проблемата за телепатията на роботите.

– Вие сте идиот, Богерт. Още малко и ще ви уволня за нарушение на дисциплината.

Устните на Ленинг се тресяха от гняв.

– Вие няма да направите това, Ленинг. Когато притежаваме робот, който чете мислите, тайни не може да има. Така че не забравяйте, аз знам всичко за вашата оставка. Пепелта от пурата на Ленинг потрепери и падна. Веднага след това я последва и самата пура.

– Какво? Какво...

Богерт се усмихна злорадо:

– И аз съм новият директор, разбрахте ли. Това ми е много добре известно. Дявол да ви вземе, Ленинг! Парада ще командвам аз, иначе ще се забъркате в такава каша, каквата не сте сънували.

Ленинг отново върна способността си да говори и закрещя:

– Вие сте уволнен, чувате ли? Вие сте освободен от всички функции! С вас е свършено, разбирате ли?

Богерт се усмихна още по-широко.

– Е, каква полза от това? Вие нищо няма да постигнете. Всички козове са в моите ръце. Знам, че сте подали оставка. Ерби ми каза, а той го знае от вас.

Ленинг с мъка си наложи да говори спокойно. Изглеждаше стар, много стар, от умореното му, пожълтяло като на мъртвец лице беше изчезнал всякакъв цвят.

– Трябва да поговоря с Ерби. Той не е можел да ви каже подобно нещо. Вие играете на едро, Богерт. Но аз ще разкрия картите ви. Да вървим.

Богерт сви рамене.

– При Ерби? Добре. Добре, дявол да го вземе!

Точно по обед същия ден Милтън Аш вдигна очи и каза:

– Схванахте ли идеята ми? Не стана много сполучливо, но ще изглежда приблизително така. Чудесна къщичка и ще ни излезе почти без пари.

Сюзан Келвин го погледна нежно.

– Тя действително е красива – въздъхна тя. – Често съм мечтала... – Гласът ѝ секна.

Аш оживено продължаваше, отмествайки моливите настрана:

– Разбира се, ще трябва да дочакам отпуската. Остават само две седмици, но заради тази работа с Ерби всичко увисна във въздуха.

– Той сведе очи. – Освен това има още нещо... Но то е тайна.

– Тогава не говорете.

– А, все едно. То сякаш напират отвътре – така ми се иска да го кажа на някого. И може би най-добре е... хм... да се доверя именно на вас. Той се усмихна плахо.

Сърцето на Сюзан Келвин затрепери, но тя се страхуваше да каже каквото и да било.

– Откровено казано – Аш се беше приближил до нея заедно със стола си и говореше с поверителен шепот, – тази къщичка не е само за мене. Ще се женя! Какво ви стана?

Той скочи.

– Не, нищо – ужасното замайване беше изчезнало, но й беше трудно да говори. – Ще се жените? Искате да кажете...

– Разбира се! Време е вече, нали? Помните ли онази девойка, която идва тук миналото лято? За нея! Но вие не сте добре! Вие...

– Глава ме боли – със слабо движение Сюзан Келвин го отблъсна от себе си. – Това често... ми се случва напоследък. Искам... разбира се, да ви поздравя. Много се радвам...

Неумело поставеното червило изпъкна върху побелялото й лице на две грозни петна. Всичко наоколо й отново се завъртя.

– Извинете ме... моля... – промърмори тя и излезе, залитайки, без да вижда нищо. Катастрофата стана внезапно, като на сън и беше невероятно, кошмарно мъчителна.

Но как е могло да се случи това? Нали Ерби каза...

А Ерби знае! Той може да чете мислите!

Тя се опомни едва когато се облегна на вратата, дишайки с мъка, и видя пред себе си металическото лице на Ерби. Тя не усети как изкачи два етажа по стълбата – всичко стана за миг, като на сън.

Като на сън!

Немигащите очи на Ерби я гледаха и червеникавите им кръгове приличаха на мъждиво светещи кошмарни кълба.

Той говореше нещо и тя почувствува как до устните ѝ се допря студена чаша. Изпи една глътка и потрепервайки, дойде малко на себе си. Ерби продължаваше да говори и в гласа му се чувствуваше вълнение – болка, уплаха, молба. Думите почнаха да стигат до нейното съзнание.

– Всичко това е сън – говореше той – и вие не трябва да му вярвате. Вие скоро ще се събудите и ще се смеете над себе си. Той ви обича, казвам ви. Обича ви, обича ви! Но не тук! Не сега! Този свят е илюзия.

Кимайки с глава, Сюзан Келвин шепнеше:

– Да. Да!

Тя се вкопчи в ръката на Ерби, притисна се до нея, долепи лице до хладната стомана и отворила широко очи, повтаряше непрекъснато:

– Това не е истина, нали? Това не е истина...

Сюзан Келвин не помнеше как дойде на себе си. Сякаш от някакъв мъгляв, нереален свят тя попадна под ярка слънчева светлина. Отблъсквайки тежката ръка от себе си, тя широко отвори очи.

– Какво правиш? – Гласът ѝ заглъхна в дрезгаво стенание. – Какво правиш?

Ерби се стъписа.

– Искам да ви помогна.

Келвин се втренчи в него.

– Да ми помогнеш? Как? Като ми казваш, че това е сън?. Като се опитваш да ме направиш шизофреничка? – Тя се изопна истерично.

– Това не е сън! Ох, да беше сън!

Внезапно тя изохка.

– Почакай! Ах! Разбирам! Господи, това е толкова очевидно...

В гласа на робота се долови ужас:

– Но аз трябваше...

– А аз ти повярвах! И на ум не ми дойде...

Високите гласове зад вратата накараха Сюзан Келвин да млъкне. Тя се отдръпна, свивайки конвулсивно юмруци, и когато Богерт и Ленинг влязоха, тя стоеше до прозореца в дъното на стаята. Но нито единият, нито другият ѝ обърнаха каквото и да било внимание.

Те се приближиха до Ерби едновременно. Ленинг беше гневен и нетърпелив, Богерт – студено язвителен. Директорът заговори пръв:

– Ерби, изслушай ме!

Роботът се обърна към стария директор.

— Да, доктор Ленинг.

– Говорил ли си за мен с доктор Богерт?

– Не, сър – отговори роботът след малко. Усмивката изчезна от лицето на Богерт.

– Какво? – Богерт излезе напред и застана разкрачен пред робота.

– Повтори какво ми каза вчера.

– Казах, че... – Ерби млъкна. Някъде дълбоко в неговия механизъм затрептя металическа мембрана и произведе тих, нестроен звук.

– Но ти каза, че той е подал оставка! – изкрещя Богерт. – Отговаряй!

Богерт замахна яростно, но Ленинг го отблъсна:

– Насила ли ще го карате да излъже?

– Вие го чухте, Ленинг! Той беше готов да признае и се спря. Отдръпнете се! Искам да изтръгна истината от него, ясно ли е?

– Аз ще го попитам! – Ленинг се обърна към робота. – Добре, Ерби, – По-спокойно. Подал ли съм оставка?

Ерби го гледаше мълчаливо и Ленинг настойчиво повтори:

– Подал ли съм оставка?

Едва забележимо роботът поклати отрицателно глава. Друг отговор те не получиха. Учените се изгледаха един друг. Враждебността в погледите им беше почти осезаема.

– Интересна работа – сърдито извика Богерт, – да не би да е онемял? Нали умееш да говориш, ей ти, чудовище?

– Аз умея да говоря – с готовност отговори роботът.

– Отговаряй тогава. Каза ли ми, че Ленинг е подал оставка? Подал ли е той оставка?

* * *

Отново настъпи мълчание. След това в далечния край на стаята внезапно се раздаде смях. Сюзан Келвин се смееше с рязък, почти истеричен смях. Двамата математици потрепериха и Богерт я изгледа втренчено:

– Тук ли сте били ... И какво смешно има в това?

– Нищо – гласът ѝ звучеше не съвсем естествено. – Просто не само аз съм се хванала на въдицата. Тримата най-големи роботехници в света се хванаха в един и същ елементарен капан. Иронията на съдбата, нали? – Тя прокара бледата си ръка по челото и тихо прибави:

– Но това не е смешно!

Мъжете още веднъж се изгледаха, но този път с вдигнати в недоумение вежди.

– За какъв капан говорите? – попита Ленинг принудено. – Да не би да се е случило нещо с Ерби.

– Не – тя бавно се приближаваше към тях – с него всичко е в ред. Цялата работа е в нас.

Тя неочаквано се обърна към робота и кресна пронизително:

– Махай се от тук! Иди в другия край на стаята, да не те гледам!

Ерби се сви под яростния ѝ поглед и, тракайки, бързо се отдалечи.

– Какво значи това, доктор Келвин? – враждебно попита Ленинг.

Тя саркастично заговори:

– Вие, разбира се, знаете Първия закон на роботехниката?

– Разбира се – раздражено каза Богерт. – „Роботът не може да причини или с бездействието си да допусне да бъде причинена вреда на човека“.

– Колко изящно е изразено – насмешливо продължи Келвин. – А каква вреда?

– Е... всякаква.

– Виждате ли! Всякаква! А какво е разочарованието? А разколебаната увереност в себе си? А крахът на надеждите? Това вредно ли е?

Ленинг се намръщи:

– Откъде може роботът да знае?...

Той изведнъж се запъна.

– Сега и вие се сетихте, нали? Този робот чете мислите. Смятате ли, че той не знае как може да засегне човека? Смятате ли, че ако му зададете въпрос, той няма да отговори именно това, което искате да чуете? Нали всеки друг отговор ще ни бъде неприятен и нали Ерби знае това?

– Боже мой – промърмори Богерт.

Келвин го погледна подигравателно.

– Предполагам, че вие сте го попитали, дали Ленинг е подал оставка. Вие сте искали да чуете „да“ и Ерби е отговорил именно така.

– И навярно затова – каза Ленинг с глас, лишен от всякакъв израз – той нищо не ни отговори преди малко. Той не можеше да даде отговор, който би засегнал един от нас.

Настъпи кратко мълчание. Мъжете гледаха замислено робота, който се беше свил в своето кресло до шкафа с книгите и стискаше глава с ръцете си.

Сюзан Келвин упорито гледаше в пода.

– Той е знаел всичко това. Този... този дявол знае всичко – дори онова, което се е случило с него при монтажа.

Ленинг я погледна.

– Тук грешите, доктор Келвин. Той не знае какво се е случило. Аз го питах.

– Е, и какво? – извика Келвин. – Вие просто не сте искали той да ви подсказва решението. Ако машината би направила това, което вие не можете, това би ви изложило в собствените ви очи. А вие питаете ли го? – обърна се тя към Богерт.

– В известно отношение... – Богерт се изкашля и почервеня. – Той каза, че не е силен в математиката.

Ленинг се засмя тихо, а Келвин се усмихна язвително. Тя каза:

– Аз ще го попитам! Мен неговият отговор нямаше да засегне.

С висок, повелителен глас тя каза:

– Ела тук!

Ерби стана и се приближи нерешително.

– Смятам, че ти знаеш в кой именно момент на монтажа се е появил страничен фактор или е бил пропуснат един от необходимите?

– Да – едва чуто отговори Ерби.

– Почакайте – сърдито се намеси Богерт. – Това не е непременно така. Просто на вас ви се иска да го чуете и Ерби не може да ви откаже.

– Не ставайте магаре – отговори Келвин. – Той знае математиката, във всеки случай, не по-зле от вас двамата с Ленинг, щом може да чете мислите. Не ми пречете.

Математикът млъкна, а Келвин продължи:

– Хайде, Ерби! Ние чакаме! Господа, готови ли сте?

Но Ерби млъкеше. В гласа на психолога прозвуча тържество.

– Защо не отговаряш, Ерби?

Роботът неочаквано каза:

– Не мога. Вие знаете, че не мога! Доктор Богерт и доктор Ленинг не искат!

– Те искат да узнаят решението.

– Но не от мен.

Ленинг произнесе бавно и ясно:

– Не ставай глупак, Ерби. Ние искаме да ни го кажеш.

Богерт рязко кимна.

В гласа на Ерби се долови отчаяние:

– Защо ми говорите така? Нима не разбирате, че аз виждам по-дълбоко от повърхността на вашия мозък? Там, дълбоко в него, вие не искате. Аз съм машина, на която придават подобие на живот само позитронните взаимодействия в моя мозък, който е изработен от човека. Вие не можете да излезете по-слаби от мене и да не почувствувате унижение. Това лежи дълбоко във вашия мозък и не може да бъде заличено. Не мога да ви подсказва решението.

– Ние ще излезем ?— каза Ленинг. – Кажи го на Келвин.

– Все едно – възбудено каза Ерби, – вие ще знаете, че отговорът е бил даден от мен.

– Но ти разбираш, Ерби – намеси се Келвин, – че въпреки това доктор Ленинг и доктор Богерт искат да решат проблемата.

– Но сами! – настояваше Ерби.

– Но те искат и това, че ти знаеш решението и не го казваш, също ги засяга. Разбираш ли?

– Да! Да!

– А ако го кажеш, също ще им бъде неприятно.

– Да! Да!

Ерби бавно отстъпваше назад, а крачка по крачка след него вървеше Сюзан Келвин. Мъжете, вцепенени от изумление, мълчаливо го наблюдаваха.

– Те не можеш да кажеш – бавно повтаряше Келвин, – защото това ще ги обиди, а ти не трябва да ги обидиш. Но ако не кажеш, това също ще ми бъде неприятно, така че трябва да кажеш. А ако кажеш, те ще се обидят, а ти не трябва да ги обидиш, така че не можеш да кажеш; но ако не кажеш, ти им причиняваш вреда, така че трябва да кажеш; но ако кажеш, ти причиняваш вреда, така че не трябва да кажеш; но ако не кажеш, ти...

Ерби притисна гръб до стената, след това падна на колене.

– Недейте! – умолително каза той. – Скрийте вашите мисли! Те са изпълнени с болка, унижение и омраза! Аз не исках това! Исках да ви помогна! Говорех това, което вие искахте! Аз бях длъжен...

Но Келвин не му обръщаше внимание.

– Ти трябва да кажеш, но ако кажеш, ще причиниш вреда, така че не трябва да кажеш; но ако не кажеш, ще причиниш вреда, така че...

Ерби нададе страшен писък, който приличаше на многократно засилен звук на флейта пиколо. Той ставаше все по-рязък и по-рязък, все по-висок и по-висок, в него се долавяше отчаянието на загиваща душа. Пронизителният звук изпълни цялата стая... Когато писъкът стихна, Ерби се строполи на пода като безформена маса от неподвижен метал.

Лицето на Богерт беше побеляло като платно.

– Той е мъртъв!

– Не – Сюзан Келвин избухна в конвулсивен, лудешки смях. – Не е мъртъв! Просто е безумен. Аз поставих пред него неразрешима

дилема и той не издържа. Можете да го бракувате като старо желязо – той вече никога нищо няма да каже.

Ленинг се наведе над онова, което преди малко се наричаше Ерби. Той докосна студеното, неподвижно металическо тяло и потрепери.

– Вие направихте това нарочно.

Той стана и обърна обезобразеното си лице към нея.

– И така да е! Сега вече нищо не може да се направи. – С внезапна горчивина тя прибави:

– Той си го заслужи.

Директорът хвана за ръката замръзналия на мястото си Богерт.

– Все едно! Да вървим, Питър, – Той въздъхна. – Без друго от такъв робот няма никаква полза.

Очите му изглеждаха стари и уморени. Той повтори:

– Да вървим, Питър!

Не много скоро, след като те излязоха, доктор Сюзан Келвин дойде на себе си. Погледът ѝ се спря върху Ерби и лицето ѝ отново придоби напрегнат израз. Тя дълго го гледа. Най-после тържеството се смени с безпомощност и разочарование. И всички вълнуващи я мисли се изляха само в една безкрайно горчива дума, която се изтръгна от устните ѝ:

– Лъжец!

Нивото на шума

Научно-фантастичен разказ

Реймонд Джонс

Доктор Мартин Негъл разглеждаше боята на тавана в чакалнята на Управлението за национални проучвания. След десет минути той беше в състояние да каже доста сигурно кой ъгъл е бил боядисан пръв, откъде са започнали да боядисват тавана и приблизително колко време е отишло за тази работа.

Това беше ново, наскоро боядисано здание. Но личеше, че са го боядисвали небрежно: по стените бяха останали косми от четките. „Изобщо качеството на работата до известна степен отговаря на общото състояние на нещата“ – помисли си Негъл с малко тъга. Погледна килима. Килимът също не беше от най-хубавите. Собственикът на килимената фабрика, без съмнение, се е ръководил от принципа: „Не изхвърляй второкачествените стоки, винаги можеш да ги продадеш на правителството“.

Часовникът показваше, че за изучаване на чакалнята вече са отишли двадесет и пет минути. Негъл нямаше намерение да си губи повече времето с това. Той вдигна чантата си, взе си шлифера и тръгна към изхода. На вратата почти се сблъска с един облечен в сив костюм човек, после отстъпи назад, зарадван от срещата.

– Бърк!

Лицето на доктор Кенет Бъркли се озари от усмивка. Той хвана за ръката Мартин Негъл и го потупа по рамото.

— Какво правите тук, в тази чакалня, Март?

– Поканен съм на някакво съвещание с най-умните глави на страната и висшите военни, но момчетата със синя униформа не ме пускат. Тъкмо си тръгнах за Калифорния. Съвсем не очаквах, че ще ви срещна. А вие какво правите тук?

– Аз работя в Управлението за национални изследвания и също участвам в това съвещание. Изпратиха ме да ви потърся. Всички останали вече се събраха.

– Оттук видях целия парад. Дикстра от Масачузетския инженерно-технически, Колина от Харвард и Мелон от Калифорнийския технически. Мощен отряд!

– Да. И всички чакат вас! Да тръгваме. Ще поговорим после.

Март посочи с палец вратата, която водеше от чакалнята към бюрото за пропуски.

– Изглежда тези момчета се съмняват дали заслужавам доверие. Безсмислено е да се чака. За да се оформи достъпът ми ще бъдат необходими най-малко шест седмици. Мислех, че за всичко това ще се погрижат предварително. Поздравете всички и кажете на Кейз, че за съжаление, нямам достъп до секретна работа. Изглежда той не е знаел това.

– Не, почакайте! Това е извънредно глупаво – каза Бърк. – Вие трябва да бъдете на съвещанието. Седнете. За пет минути ще уредим всичко.

Март отново се разположи на стола. Той никога не беше участвал в работа над секретни проекти. Взemanето на отпечатьци от пръстите и ровенето в миналото на колегите му винаги предизвикваше у него отвращение. Той знаеше, че Бърк се е заловил с безнадеждна работа. Неведнъж му се беше случвало да

вижда как свестни хора се измъчват от безделие по половин, а понякога и по цяла година, докато се ровят в миналото им.

От стаята на агента на ФБР долиташе шум. Март долови откъслечи от произнасяните с гръмкия баритон на Бърк фрази: „Съвсем смешно... Първокласен физик... Електричните полета... Този човек ни е нужен“. След агента на ФБР трябваше да се преодолеят и представителите на армейската и военноморската разузнавателни служби.

Около съвещанието беше издигната почти фантастична тройна бариера. Когато се сблъска с нея. Март Негъл се усмихна вътрешно: още едно доказателство за стремежа на ревностните бюрократи да скрият тайните на природата, които стоят открито пред целия свят.

След една минута Бърк излезе от стаята с широки крачки. Беше почервенял и възмутен.

– Останете си на мястото. Март – каза той с ярост. – Ще отида да доведа Кейз и тогава ще изясним кой освен охраната има право да влиза тук!

– Вижте какво, Бърк. Това няма значение. Мисля, че не си струва да безпокоите Кейз по този повод...

– Сега ще се върна. Всичко това стигна прекалено далеч...

Март се чувствуваше доста глупаво. Той не можеше да се смята за виновен, задето офицерите от службата за сигурност не са го пуснали, и въпреки това не можеше да се отърве от едно неясно усещане за вина. Бърк се върна след няколко минути. С него дойдоха двама с военни униформи – бригаден генерал и капитан от военноморския флот – и доктор Кейз, директор на Управлението за

национални изследвания. Март не се познаваше с него лично, но го знаеше като един от най-талантливите учени. Кейз се приближи до него с открита, дружелюбна усмивка, подаде му ръка.

– Моля да ни извините за това забавяне, доктор Негъл. Съвсем не мислех, че ще ви спрат представителите на службата за сигурност. Инструкции да се оформи достъп за всички поканени бяха дадени дълго време преди съвещанието. Някак се е случило, че за вас тази формалност не е била изпълнена. Но аз съм убеден, че за няколко минути ще успеем да решим този въпрос. Моля, почакайте тук, докато поговоря с тези джентълмени...

Те затвориха вратата на бюрото за пропуски, но Март не можа да се сдържи да не се вслуша в долитащите до него гласове. Той долови фразата, произнесена от един от офицерите от службата за сигурност: „Вие сами настоявахте за тази тройна проверка...“, а после думите на Кейз „...това е човекът, който, може би, ще успее да реши задачата...“

Март пристигна на съвещанието без особено желание. Жена му възразяваше, а децата вдигнаха грандиозен рев, тъй като заминаването му можеше да означава, че тази година той ще остане изобщо без отпуска. Той съжали, че не послуша тези протести. От момента, в който човек се окаже вмъкнат в работа, толкова секретна, че да изисква тройна охрана – на армията, военноморския флот и ФБР, – той може да се прости със свободата. „Интересно – помисли Март, – по какъв начин Кейз, автор на редица фундаментални трудове в областта на електромагнитните излъчвания, се е оказал въввлечен в тази загадъчна работа. Неясно

е също така какво прави тук Кенет Бъркли, един от най-видните психолози, специалист по методите за обучение”.

Струваше му се, че тези учени на празно си губят времето за споровете, свързани с неговото допускане на съвещанието.

Мащабите на изучаваната проблема не го интересуваха много. Пред човек, който седи до някой планински поток под открито небе, са на лице всички най-трудни тайни на природата, ако той иска да се захване с тях. Никакви проблеми, над които се работи в обстановка на секретност, зад затворените врати на лабораториите, не могат да имат голямо значение.

Най-после вратата се отвори. Март стана. Излизащата от стаята процесия беше възглавявана от доктор Кейз. Лицата на всички бяха още по-напрегнати от преди. Кейз хвана Март за ръката: „Всичко е наред. Вече имате пълен достъп. Документите ви ще бъдат готови, докато си тръгнете. А сега, да идем на съвещанието. Чакат ни отдавна.

Когато Март влезе в съвещателната зала, дъхът му пресекна. Освен видните учени, работещи в близки до неговата специалности, в залата имаше цяла изложба на позлатени мундири от всички родове войски. Той забеляза няколко генерал-лейтенанта, вице-адмирала и най-малко един представител на Обединения комитет на началник-щабовете.

Бърк го настани на първия ред. Март се почувствува още по-виновен, че е накарал всички тези хора да го чакат, макар в същност това да не зависеше от него.

На предната стена висеше киноекран. В дълбочината на залата беше инсталиран шестнадесетмилиметров прожекционен апарат.

На масата в отдалечения ъгъл на залата лежеше някакъв завит в брезент предмет с неправилна форма.

Кейз излезе отпред и се изкашля.

– Няма да представяме всекиго, джентълмени. Мнозина от вас се познават лично и по научните си трудове и аз се надявам, че след като поработим няколко часа над този проект, ние всички ще се опознаем. За изключително секретния характер на материалите, които ни предстои да обсъдим, можете да съдите по тройния филтър от представители на службата за сигурност, през който минахте. Длъжни сте да разглеждате всичко, което ще се обсъжда тук, като тайна, изискваща да бъде пазена дори с цената на вашия живот, ако това е необходимо. Военните седяха неподвижно, но учените започнаха да се въртят неспокойно на местата си. Всички те, повече или по-малко, чувствуваха някаква неловкост пред лицето на един такъв чисто военен възглед за нещата.

Но Кейз не беше военен. Март почувствува как мускулите му се напрегнаха, когато проумя значението на тази встъпителна реч.

– Преди десет дни – продължи бавно Кейз, – при нас дойде един млад човек, изобретател, който твърдеше, че е създал нещо изключително сензационно.

Името му е Леон Данинг. Той имаше извънредно високо мнение за своите способности и изглежда мислеше, че след като се срещнат с него, всички трябва да подкрепят това становище. Той заяви самоуверено, че ще говори само с директора на Управлението и омръзна на всички до такава степен, че пред мен възникна въпросът – да го приема ли или да извикам полиция.

Реших да направя първото. Неговото заявление ме поразя. Той твърдеше, че е решил проблемата за създаването на антигравитационна машина.

У Негъл се появи усещане на някаква вътрешна празнина и желание да се разсмее. И заради това той се лиши от възможността да прекара лятната си отпуска с децата! Може би още не е късно да се върне в къщи.

Той погледна колегите си. Дикстра се беше навел напред и потриваше чело, за да скрие усмивката си. Ли и Нокрос си размениха снизходителни усмивки. Мартин забеляза, че Бъркли беше почти единственият учен, който не трепна и не се усмихна. Но Бъркли беше психолог.

– Виждам, че на някои джентълмени им стана смешно – продължи Кейз. – На мен също ми беше смешно. Но как бих могъл да се избавя от този досаден луд който беше успял да се промъкне в кабинета ми? Или трябваше да го слушам, докато абсурдността на претенциите му не стане очевидна и на самия него, или да го изхвърля навън. Реших да слушам.

Опитах се да го насоча към разговор за теорията, върху която се гради действието на неговия апарат, но той отказа да говори на тази тема. Смяташе, че за това може да се приказва само след демонстрацията на изобретението му.

В събота след обед бях свободен и затова се съгласих да видя неговия апарат в действие. Данинг поиска да се повикат военни представители и да се приготвят кинокамера и магнетофон. Съгласих се и с това и поканих на демонстрацията на изобретението някои от хората, които сега се намират в залата.

Уговорихме да се срещнем на малкия частен аеродром на Дувърския клуб. Беше точно преди една седмица. Той показа своя апарат – малка раница, която аз му помогнах да сложи на гърба си. Раницата тежеше шестнадесет-осемнадесет килограма. На нея нямаше никакви видими двигатели – нито витла, нито дюзи – и не беше съединена с никакви външни източници на енергия. Когато видях това, аз почувствувах, че съм попаднал в изключително глупаво положение, като съм поканил военните гости на този безсмислен спектакъл.

Ние го бяхме заобиколили в кръг. Когато раницата бе прикрепена, изобретателят ни се усмихна някак снизходително и завъртя ключа на колана си.

В същия миг той започна да се издига във въздуха, увеличавайки постепенно скоростта. Ние се разпръснахме встрани, за да го следим. На височина около 150 метра той спря и няколко мига вися неподвижно във въздуха. После се спусна на земята в центъра на кръга.

Кейз направи пауза. – Виждам най-различни изрази на лицата ви. Сигурно някои от присъстващите смятат, че всички ние, свидетели на този полет, сме или жертви на халюцинация, или изпечени лъжци. За щастие Данинг настояваше демонстрацията на апарата му да бъде заснета на кинолента. Този филм можете да видите още сега. Моля...

Той даде знак на асистентите си. Завесите се спуснаха, прожекторният апарат забръмча. Март се наведе напред и стисна дръжките на креслото.

На екрана се появи група хора; които заобикаляха изобретателя. Данинг беше приблизително на 28-30 години. Март веднага го позна по описанието на Кейз – нахален млад човек, който знае, че има способности и смята, че всички трябва да разберат това колкото може по-бързо. На Март му се беше случвало да се сблъсква с такива субекти. Човек може да ги срещне в последните курсове на всеки технически колеж в САЩ. Той видя как хората около Данинг се отдръпват. На екрана се появи ясното изображение на изобретателя със странната раница на гърба. В продължение на една-две секунди Данинг въртя ключа на колана си, а после внезапно се устреми нагоре.

Март гледаше, без да откъсва очите си. Образът на екрана започна да подскача – сигурно кинооператорът е отстъпвал назад, за да продължи снимките отдалеч Март се взря в екрана, за да улови някакви признаци на излъчване от раницата. Трябваше сам да си напомни, че е глупаво да ги търси. Никакъв реактивен двигател, разбира се, не можеше да работи по такъв начин.

Но – антигравитация!... Март почувствува как по гърба му полазиха тръпки. Издигането спря. След това Данинг бавно се спусна в средата на кръга. Екранът угасна. Запалиха лампите. Март трепна, сякаш беше се отърсил от вцепенение.

– В този момент ние прекратихме снимките – каза Кейз. – Данинг стана по-приказлив и дори засегна до известна степен въпроса за теоретичните основи на своя апарат. Ние записахме съобщението му на донесения по негово настояване магнетофон.

За съжаление, поради силните шумови смущения и изкривяванията, записът е толкова лош, че почти не може да се разбере. Вие ще го чуете след малко.

След обсъждането Данинг се съгласи да демонстрира още едно качество на своето изобретение – възможността за управляван хоризонтален полет. Този филм ще ви покажем сега.

Кейз угаси светлината. На екрана отново се появи същата група хора. Този път те се бяха отдръпнали. Данинг се издигна във въздуха по доста стръмна траектория, а след това премина в хоризонтален полет. Изглеждаше, че се намира приблизително на височината на хангара, който се виждаше в дълбочината на кадъра. Той прелетя бавно около тридесет метра, после увеличи скоростта. Март почувствува необяснимо желание да се разсмее. Това приличаше на полет на вещица, яхнала метла.

Внезапно екранът се озари от светлина. От раницата на гърба на Данинг изскочи огнено кълбо. За един ужасен момент изобретателят сякаш застина в страшна агония, а после рухна като камък надолу. Кинокамерата го изгуби за миг, но добре хвана момента на удара на тялото о пистата. По време на падането Данинг беше се преобърнал и когато се вряза в земята, раницата се оказа под него. Тялото му подскочи няколко пъти, праметна се и замря. Кейз се приближи към ключа и даде знак да вдигнат завесите. Някой стана, за да изпълни молбата му. Останалите седяха неподвижно. Като че ли времето беше спряло да тече.

– Това е положението, джентълмени – каза тихо Кейз. – Сега вие разбирате защо сме ви поканили днес тук. Данинг е открил

антигравитацията. В това сме абсолютно убедени. И Данинг е мъртъв.

Той вдигна ъгъла на брезента, с който беше покрита масата до стената.

– Ето какво остана от апарата. Можете да го разгледате. За нас това са все още само обгорели и окървавени останки. Под наше наблюдение те ще бъдат грижливо фотографирани и разглобени.

Кейз пусна брезента и се върна на предишното си място.

– Ние незабавно отидохме в къщата на Данинг с група изследователи от Управлението за национални изследвания и представители на службата за сигурност.

Съвсем очевидната параноидна шизофрения на Данинг си пролича по пълното отсъствие на каквито и да е било записки. Явно, той е живял в постоянен страх да не откраднат изобретението му. Разполагал е с чудесна лаборатория. Откъде е вземал пари, засега още не знаем.

Данинг е събрал и удивителна библиотека, удивителна в смисъл, че включва в себе си не само научна литература, но и книги по почти всички окултни науки. Това също остава загадъчно.

Ние направихме справки за неговите занимания. Изглежда, че му е било трудно да се спре на едно учебно заведение и е учил най-малко в четири колежа. Учебната му програма е била толкова разнообразна, колкото и библиотеката му. Изучавал е електротехника, история на митовете, астрономия, латински, теория на групите, обща семантика и сравнителна анатомия.

Успяхме да открием около двадесет преподаватели и студенти, които го познават. Всички единодушно говореха за него като за

параноик. Изобщо не е имал приятели. Дори и да е изложил на някого теорията си, ние не знаем това.

И така, единственият документ, съдържащ изказванията на човека, който изобрети антигравитационния двигател, е лошият магнетофонен запис.

Той кимна на асистента в задната част на стаята. Онзи включи магнетофона, към който беше съединен поставеният на масата говорител.

Стаята веднага се изпълни с кабафония от звуци: рев на двигателите на излитащи самолети, обичайните шумове на аеродрума. През този шум с труд проникваше гласът на загиналия – тънък, доста пронизителен, снизходителен и пресилено търпелив. Март се вслушваше напрегнато в свиренето и рева, за да разбере смисъла на долитащите до него откъси от фрази. Срещна погледа на Бърк и видя, че той се е отчаял да улови каквото и да е в този шум. Кейз даде знак на асистента.

– Виждам, че губите търпение. Наистина, на съвещанието няма смисъл да се слуша записът. Всеки от вас ще получи копие и ще може да го прослуша в своята лаборатория. Записът заслужава да се изучи. Доколкото ни е известно, това е единственият ключ към откритието на Данинг.

Март нетърпеливо вдигна ръка.

– Доктор Кейз, вие и другите свидетели на демонстрацията сте взели участие в разговора. Не можете ли да ни разкажете нещо повече от това, което е записано на лентата?

Кейз се усмихна горчиво.

– Ако можехме, доктор Негъл! За нещастие, тогава ни се струваше, че смисловите смущения в обясненията на Данинг са толкова големи, колкото техническия шум в магнетофонния запис. Обаче всичко, което успяхме да запомним, сме внесли в един протокол. Копия от него също ще ви бъдат раздадени.

В протокола е записано всичко, което експертите успяха да разберат от изучаването на магнетофонния запис. Личните спомени за разговора са дадени във вид на бележки. Те се включваха в протокола, само когато всички присъстващи на демонстрацията бяха на едно мнение, но за точността им не може да се гарантира. Има ли още въпроси?

Въпроси, разбира се, имаше, но впечатлението от изказването на Кейз сякаш беше лишило присъстващите от дар-слово.

Кейз направи крачка напред.

– Мисля, че всички вие оценявате сериозността на проблемата и смятате, че тайната трябва да бъде разкрита на всяка цена.

Сега ни е ясно, че сред съвременните знания има и такива, които ще ни позволят да преодолеем притеглянето – да се откъснем от земята и да полетим към звездите.

Ние разбираме, че ако един млад американец е успял да направи това, някой млад руснак също може да открие тайната.. Затова сме длъжни да възпроизведем изобретението на Данинг колкото може по-скоро.

На ваше разположение са всички налични средства и възможности на Управлението за национални изследвания. Разбира се, ще получите достъп до лабораторията и библиотеката на Данинг и до останките от неговия апарат. Всеки от вас е избран измежду

много други учени затова, защото смятаме, че вие повече от останалите подходите за тази работа. Вие ще се справите с нея.

Ще се срещнем отново тази вечер, джентълмени. Предполагам, че сега разбирате защо беше необходимо да се осигури пълна секретност на този проект.

* * *

По-късно Мартин Негъл си мислеше, че когато е излизал от залата за съвещания, сигурно се е намирал в състояние на вцепенение. Имаше някакво непонятно и неприятно усещане – все едно че бяха го ударили няколко пъти с възглавница по главата.

Той излезе заедно с Кенет Бъркли. Забавиха се точно толкова, колкото беше необходимо, за да си разменят учтиви поздравии с колегите-физици, които Негъл не беше виждал доста отдавна. Но той бързаше. Трябваше да се отърве от това усещане в главата.

Когато излезе от сградата на Управлението за национални изследвания, той се спря с ръце в джобовете и се втренчи в далечината, над сивите градски здания. Все още му се привиждаше човекът, който се издигаше вертикално нагоре във въздуха, рееше се в небето, падаше като камък надолу.

Изведнъж си спомни, че дори не остана да разгледа покритите с брезент останки на апарата. Рязко се обърна към Бъркли:

– Психологическият аспект на това изобретение... Затова ли участвувате в проекта, Бърк?

Спътникът му кимна с глава.

– Кейз ме покани, когато искаше да разследва миналото на Данинг. Мисля, че ще остана.

– Вие знаете, че това е невъзможно – каза Март. – Абсолютно и решително невъзможно! В нашата наука няма теория, която би ни позволила да обясним такова нещо, да не говорим за възпроизвеждането му.

– Невъзможно? Какво имате предвид?

– Искам да кажа, че ще ми се наложи... на всички нас ще ни се наложи да се върнем назад и никой не знае колко далече – с двадесет години учение, с петстотин години от развитието на науката. Къде сме се отклонили от пътя? Защо такъв полупобъркан като Данинг е имал късмета да открие правилния път?

– Той е бил странен човек – каза замислено Бърк. – Астрология, мистика, левитация. В разсъжденията му, които са записани на аеродрума, доста се говори за левитацията. Това нали не е много далеч от концепцията за антигравитацията?

Март изръмжа сърдито.

– Никак няма да се учудя, ако чуя, че той е извършил първия си успешен полет, яхнал метла.

– Все пак има много приказки, в които се говори за метли, летящи килимчета и други такива. Без да искаш, се замисляш откъде идва всичко това.

* * *

След вечерното съвещание, което беше посветено главно на изучаването на остатъците от апарата, Мартин се върна в хотела. Той още не можеше да дойде на себе си. Както каза Кейз, беше невъзможно човек да се оправи в останките. Но при гледката на това, което беше останало от възплъщението на несбъднатата мечта, се появяваше някакво необяснимо чувство. Март

чувствуваше страстно желание да попипа тази купчина отломки, да я превърне с усилието на мисълта си отново в апарата, който някога е била. Сякаш вярата във възможността на това беше достатъчна за осъществяването на желанието му.

„А няма ли в това частица от истината? – помисли той. – Данинг е вярвал, че това може да се направи, и го направи. А солидните учени не вярваха, че такова нещо е възможно...

И все пак има някои неща, които трябва да се признаят за неосъществими. Цялата наука е изградена еднакво върху концепциите за невъзможното и за възможното. Вечният двигател.

Философският камък – във всеки случай това, за което са мечтаели алхимиците. Антигравитацията.

Целият опит от*борбата на човечеството за власт над природата говори, че това е неосъществимо. Човек трябва да си поставя някакви граници. Трябва да признаеш, че твоята работа е ограничена от Великите невъзможности, иначе можеш да пропилиеш целия си живот в опити да откриеш как се става невидим или как безпрепятствено се преминава през тухлена стена.

Или как се прави летящо килимче.“

Той стана и се приближи до прозореца. Беше го овладяло засилващо се чувство на обърканост. И сега той разбра какво се крие зад него. Къде е тази граница? Тя трябва да се очертае. Той беше убеден в това. Тази граница веднъж вече е била очертана и при това доста определено. През деветдесетте години на XIX век учените затвориха книгите. Великите умове повярваха, че научните познания вече са обхванали цялата вселена. Всичко неизвестно се отнасяше към Великите невъзможности.

После бяха открити радиат, рентгеновите лъчи, космичните лъчи, беше създадена теорията на относителността.

Границата изчезна. Къде минава тя сега? Само преди няколко часа той би казал, че може да я определи достатъчно точно. Но вече не беше съвсем сигурен в това.

Негъл легна в леглото. След един час стана и позвъни на Кенет Бъркли. Часовникът показваше полунощ, но той даже не си помисли, че е късно.

– Бърк – изтърси той. – Тук е Март. Току-що ми дойде на ум една мисъл. Лабораторията и библиотеката на Данинг ще бъдат разглеждани от цялата група. Има ли възможност да ме закарате там рано сутринта? Само вие и аз. Искам да изпреваря всички останали.

– Мисля, че ще мога да уредя това – каза Бърк. – Кейз иска всеки от нас да работи така, както смята за нужно. Утре сутринта ще ви разкажа по-подробно. Ще се обадя колкото може по-рано.

През нощта валя дъжд, и когато Бърк мина да вземе Мартин, обгърнатият в мъгла град изглеждаше мрачен. Това още повече засилваше усещането за нереалност на неотдавнашните събития.

– Кейз не хареса много нашия план – каза Бърк, когато потеглиха от хотела. – Другите могат здравата да се разсърдят. Но, откровено казано, аз мисля, че Кейз ви смята за човек, който ще постигне успех преди всички останали.

Март вдигна рамене.

– Аз бих казал – след всички. Още не съм уверен, че Данинг не ни е баламосвал по някакъв грандиозен начин. Мисля, че ще се убедите в обратното. Разбира се, постепенно. И това ще ви се

удаде по-лесно, отколкото на другите. Вие сте най-младият в групата. Кейз мисли, че може би някои от по-старите ще посветят цялото си време на това, да докажат, че Данинг не е могъл да създаде такъв апарат. А какви са вашите намерения? Също ли ще работите в тази насока или ще се опитате да проникнете в секрета на Данинг?

– Всичко, което е могъл да направи такъв сополанко като Данинг, Негъл може да го направи два пъти по-добре. Но само ако се убеди, че Данинг наистина го е направил. Бърк отметна глава назад и се разсмя.

– Вие ще се харесате на Кейз. Той се боеше, че в цялата страна няма да намери нито един виден учен, който ще поиска да се захване, както трябва, с тази работа.

Къщата на Данинг се намираще в овехтялата, на времето модна част на града, където собствениците вече не можеха нито да поддържат в прилично състояние своите потъмнели къщи, нито да ги продадат. Знаеше се, че къщата принадлежи на чичото на Данинг, но засега не бяха успели да го открият.

До входа на къщата стоеше часови. Когато Бърк и Март показаха пропуските си, той кимна мълчаливо.

– Лабораториите и работилниците на Данинг се намират на първия етаж – каза Бърк. – Горее библиотеката му. Той е спал в една от стаите на третия етаж, другите са празни. Храната си е готвел сам в кухнята. След него са останали солидни запаси от продукти. Откъде искате да започнем прегледа!

– За начало нека видим лабораториите. Искам да получа обща представа за тях.

От дясната страна на входа се намираше малка, но изключително добре обзаведена химическа лаборатория. Личеше, че в нея е работено много, но са я поддържали в безукорна чистота. На масата стоеше сложна апаратура за фракционна дестилация.

– Единствените записки са намерени тук – каза Бърк. – Малък бележник с някакви чернови сметки, без формулите и реакциите.

Мартин изсумтя и премина в съседната стая. Той тук видя по-близо познатото му натрупване на прибори и апаратура, необходими за експерименти в областта на електрониката. Обаче даже в това натрупване личеше ясно ръката на акуратен и опитен специалист. Приборните табла бяха сглобени с изключителна грижливост. Съединителните краища на измервателните уреди бяха направени от изолирани проводници и снабдени с накрайници, вместо обичайните парчета от разноцветни проводници, набързо зачистени и омотани около изходните клеми.

При внимателно оглеждане би могло да се установи, че цялото това множество от монтирани на панели и инсталирани на стативи и конзоли прибори се намира в пълна изправност. Изобщо впечатлението беше, че лабораторията може да принадлежи на акуратен експериментатор, който не се вълнува за банковата си сметка. Лабораторията си струваше да се разгледа по-подробно, но Март мина в следващата стая – механичната работилница. Тя беше обзаведена не по-лошо. Тук доминираха шестдюймовият струг, голямата бормашина и фрезата.

Март свирна тихо, спря се в средата на стаята и се огледа наоколо.

– Когато бях студент в колежа – каза той, – аз си мислех, че раят трябва да изглежда точно така.

– И всичко това е притежавал човек като Данинг! Какво ще кажете за това? – забеляза с усмивка Бърк.

Март рязко се обърна. Гласът му беше тих и сериозен.

– Барк, какъвто и да е бил Данинг, сигурно не е бил глупак. Шизофреник – може би, но не глупак. Той е умеел да прави неща. Ето, вижте! – Март взе от масата един приличен на паяк прибор и го поднесе към светлината. На металната повърхност заиграха млечнобели отблясъци. Това беше посребрен високочестотен вълновод.

– Идеално! – продължи Март. – В цялата страна ще се намерят не повече от три – четири университетски работилници, които биха могли да направят такъв предмет. Аз трябваше да воювам няколко седмици, за да накарам нашите механици да изготвят един приблизително толкова сложен уред, и те го направиха невероятно лошо.

Той внимателно претегли прибора на дланта си. Приборът беше добър. Даже докосването до него създаваше увереност, че е направен както трябва. Бърк прекоси работилницата и отвори пред Март вратата. Край едната стена бяха разположени таблата на компактна цифрова изчислителна машина, до другата стоеше аналогова сметачна машина.

– Още не сте видели главното – каза Бърк – Най-големият сюрприз ви чака горе.

„Гравитацията е сила – мислеше Март, докато се изкачваше по стълбата. – Силата може да се победи само със сила, във всеки

случай в света на физиката. В политиката в отношенията между хората силата може да отстъпи пред въздействието на никое по-тънко начало. Но ако Данинг е победил притеглянето, той е направил това с помощта на някаква друга сила. На физиката са известни всички съществуващи сили. Никакви празнини няма, ако не се смята временната празнина, свързана с неувимото неутрино. Апаратът на Данинг е бил хитро изобретение. Но в основата си това е било изключително умно използване на добре известните закони и сили и нищо повече. Това не е чудо и не е магьосничество”.

Когато стигна до този извод, Март се почувствува по-уверен. Той влезе след Бърк в библиотеката. Тя се помещаваше не в една, а в няколко съседни специално преустроени стаи, запълнени с рафтове. В нея сигурно имаше няколко хиляди тома.

– Ето какво може би ще ви интересува най-много – Бърк влезе в първата стая отляво.

– Астрология! – каза той и посочи с ръка цяла секция полици.

Март плъзна погледа си по заглавията: „Астрология за начинаещи“, „Астрология и съдба“, „Пътят на Вавилон“, „Движението на звездите“.

Той взе последната книга с надежда, че тя ще се окаже съчинение по астрономия. Но надеждата му не се оправда. Бързо я постави обратно.

– Прочетени са внимателно – отбеляза Бърк. – Ние разгледахме цял куп книги и намерихме голям брой бележки, направени от ръката на Данинг. Може би тук, в тези бележки, ще ни се удаде да открием ключа към неговото мислене.

Март махна с ръка, отказвайки се решително от запознанството с тези мрачни тонове, и пхна ръце дълбоко в джобовете си.

– Глупости – измърмори той. — Това няма никакво отношение към проблемата. Но за вас то несъмнено е интересно. За да проявява интерес едновременно към това, което видях в лабораторията, и към тези глупости, човек трябва да има две отделни глави.

– Но Данинг е имал само една глава – спокойно възрази Бърк. – Може би това са части от едно цяло, което ние не виждаме и което е виждал Данинг.

Март стисна устни и погледна психолога.

– Говоря ви сериозно – каза Бърк. – Аз се интересувам преди всичко от човешкия ум и чак тогава от онова, с което се занимава той. Както личи, Данинг е имал ум, който е можел да се занимава с проблемите на антигравитацията, да проявява интерес към представените в лабораторията области от науката и да смисля съдържанието на тази библиотека. Това не може да се нарече истинска шизофрения. Всеки от нас има в главата си един мозък, и при внимателно изучаване може да се установи, че всеки си има доста последователна цел, колкото и непоследователни да ни се струват действията му.

Може би много неща от това, което Данинг е намерил в библиотеката и лабораториите, са се оказали ненужни. Но аз бих казал, че геният на Данинг се е състоял в способността му да извлича необходимите сведения от изобилието на материали, без категорично да отхвърля цели области от човешката мисъл.

Март се усмихна снизходително и се отдръпна встрани. Застана пред рафтовете, на които бяха наредени съчинения по индийска философия. Пространство от почти два метра беше заето от посветени на левитацията книги. Март посочи с пръст гърбовете им.

– Всичко, което те могат да направят с помощта на разни фокуси, Негъл може да стори двойно по-бързо с помощта на хиксове, игреци и дресирани електрони.

– Тъкмо това иска Кейз. Кога ще можете да представите резултатите?

След обяд се върнаха в Управлението за национални изследвания. Март получи кабинет, връчиха му копие от магнетофонната лента. Той остави настрана подготвеното изложение на магнетофонния запис и реши, както го съветваше Кейз, отначало сам да го прослуша.

Включи магнетофона и се намръщи от силния рев и свистене. Настани се удобно пред говорителя, с ръка на копчето за регулиране на силата, и започна да се вслушва напрегнато, опитвайки се да различи през шума слабия глас на Данинг.

В самото начало той улови на няколко пъти думата „левитация“ и дори цяла фраза – „левитацията, която за първи път е била демонстрирана успешно пред западния свят от английски медиум...“ Шумът на самолета заглуши останалото.

Март пренави лентата и отново прослуша тази част. При всяко споменаване на левитацията в мозъка му изникваше образът на мръсен, костелив индийски факир с мазна чалма, кълбо връв в едната ръка и кошница със змия в другата.

Но Данинг беше открил антигравитацията.

Какво смислово значение е намирал той в тази дума? Март раздражено изруга на ум и пусна лентата по-нататък. В първите няколко метра нямаше нищо интересно. Той наостри уши, когато долови думите „влиянието на земния магнетизъм“, след това шумът заглуши всичко, и отново можа да се разбере откъс от фраза: „активността на слънчевите петна, която и досега е необяснена от астрономите и игнорирана от всички специалисти...“

Тези думи извикаха някакъв смътен спомен. Март записа нещо в бележника си, за да се върне по-късно към мярналата се мисъл.

Гласът отново се разтвори в съскането и рева, през които загиналият сякаш му се подиграваше. Той разбра само, че разговорът се въртеше около „разположението на планетите“ – астрологията. Изстена силно, затвори очи и се вслуша; записът отново стана ясен: „...магнитните бури на земята, които могат да се предскажат въз основа на изчисленото с помощта на квадратури движение на планетите...“ „Събраните в продължение на хилядолетия сведения, които не се изясняват от приетите днес в други области обяснения“, „Галилей и Нютон – продължаваше Данинг – оказаха върху човешкото мислене по-голямо, влияние, отколкото сами смятаха. Те разобличиха чудесата и лишиха физиката от въображение... Индия е постигнала по-голям успех в разкриването на тайните на вселената от десетките американски научноизследователски лаборатории“.

Това бяха последните думи, които можеха да се разберат. По-нататък записът се превръщаше в кабафония от рев на авиационни мотори, свирене и съскане. Март изключи магнетофона.

Ето всичкото, което беше останало от мислите и труда на първия човек, победил земното привличане!

Усещайки почти физическа умора, той мина към протокола и бързо го прелисти. Спомените на присъстващите на демонстрацията добавяха учудващо малко неща към информацията, която той успя да извлече от записа. Сигурно думите на Данинг са били толкова неочаквани за всички тези военни и учени, че те са се лишили от възможността да ги запомнят.

Той се облегна в креслото и направи равносметка на всичко чуто. Изглежда, смисълът на казаното от Данинг се свеждаше към твърдението, че рутинерите-учени са изключили от общоприетите теории маса полезни сведения. Покойният е вярвал, че значителна част от тази информация би могла да се намери и разбере в различните дялове на астрологията, индуския мистицизъм, в измененията на слънчевата активност, в левитацията и в цяла дузина други съмнителни области.

Къде да се търси нишката на разумната мисъл, която е успяла да си пробие път през цялото това натрупване? Март затвори очи, мъчейки се да намери изходна точка за търсенето.

На вратата се почука.

– Може ли, доктор Негъл?

Беше Кейз. Март стана, посочи креслото.

– Току-що свърших със записа и протокола: много са малко първоначалните данни.

– Да, много малко – съгласи се Кейз.

– Като млад сигурно сте изпитвали чувството, което обхваща човека при първото му участие в спортни състезания. Знаете какво

имам предвид. Това чувство овладява изцяло, пронизва го от главата до петите. Това е състояние на целия организъм. С всяка клетка на тялото си чувствувате, че нямате никакви шансове за победа, но ще направите всичко, което зависи от вас. Разбирате ли ме?

Март кимна.

– А сега какво чувство ви е овладяло, доктор Негъл?

Март се облегна на гърба на креслото и притвори очи. Той разбира Кейз. От вчерашната вечер през него беше преминала цяла гама всевъзможни настроения. Кое от тях се е задържало?

– Аз мога да направя това – каза тихо той на Кейз. – Разбира се, бих искал да имам повече сведения, и методът на Данинг не ми харесва много. Но мога да проуча данните, с които е разполагал той и отново да осмисля онова, което зная сам. И аз ще успея да направя това.

– Добре! – Кейз стана. – Именно това исках да науча. Отговорихте така, както очаквах. Може би се досещате, че не всички ваши колеги са настроени по същия начин, макар че според мен, всички ще проявят готовност да работят заедно. Някои от тях ще претърпят поражение, още преди да пристъпят към работа, защото упорито ще мислят за неосъществимостта на антигравитацията.

(Продължава в кн. 11-12)

Нивото на шума

Научно-фантастичен разказ

Реймонд Джонс

(продължение от кн. 10)

Д-р Кенет Бъркли никога не преставаше да се учудва на това, как е устроен човекът. На младини той беше се замислял над въпроса защо някои от приятелите му вярват в призраци, а други – не. Искаше му се да разбере защо някои могат да повярват, че Луната е направена от зелено сирене, а други са също така дълбоко убедени, че това не може да бъде.

Той започна да се интересува сериозно от процеса на формиране на знанията, и в края на краищата този интерес го доведе до сегашното му положение на професор по психология в Управлението за национални изследвания.

Той се радваше на възможността да участва в работата над проекта под ръководството на д-р Кейз. Кейз повече от другите физици, които познаваше, разбираше вероятността на факта, че ученият е преди всичко човек и че в науката липсва абсолютна обективност. Не може да се отдели наблюдателят от наблюдаваното: всяка научна теория, всеки закон, колкото и добросъвестно изложени и обективно доказани да са, винаги носят отпечатъка на личността на наблюдателя.

Бъркли с интерес наблюдаваше как реагират физиците на възникналата в резултат на откритията и смъртта на Данинг ситуация.

Мартин Негъл се държеше приблизително така, както очакваше Бъркли. През годините на следването в колежа те се познаваха добре. Пътищата им се разделиха по-късно, когато си избраха различни професии.

Целия ден Бъркли придружаваше учените при разглеждането на къщата на Данинг. Някои, като Март, предпочетоха да посетят къщата сами. Други отиваха на групи по трима-четирима. Но до края на деня оттам минаха всички, освен професор Уилсън Дикстра.

Първия ден Дикстра се усамоти в кабинета си и изучава магнетофонната лента и протокола. Едва на следващия ден той се намери да посети къщата на Данинг.

Бърк пристигна с кола да го вземе от хотела и чака петнадесет минути. Накрая от въртящата се врата на хотела излезе един малък и кръгъл човек. Дикстра беше на около шестдесет години. Големите очила с тежки рамки го правеха подобен на кукумявка. Издадената напред долна устна му придаваше вид на мнителен човек, който не може да повярва, че светът е наистина такъв, какъвто го вижда. Но Бърк знаеше, че той е много голям учен в своята област. Беше направил много за развитието на Айнщайновото учение за гравитацията и именно затова го бяха поканили да участва в работата над проекта.

Небето се мръщеше и Дикстра притискаше към гърдите си голям черен чадър. Бърк го чакаше, отворил вратата.

– Добро утро, доктор Дикстра. Изглежда, тази сутрин ще бъдем сами. Всички останали вече посетиха къщата на Данинг.

Дикстра се вмъкна в колата.

– Тъкмо това ми трябва. Вчера цял ден прекарах над изучаването на онзи смешен магнетофонен запис.

Бърк изкара колата на улицата. От самото начало не го напуснаше чувството, че проектът много добре можеше да мине без участието на Дикстра.

– Успяхте ли да научите нещо от него?

– Още не съм стигнал до определен извод, доктор Бъркли. Но когато си съставя мнението, едва ли ще дойда до извода, че младият Данинг е гений, за какъвто го смятат някои от сътрудниците ви. Разбира се, вие като психолог можете да се ориентирате в подобен тип мислене, на който е присъща такава мешаница от несвързани, неуместни и даже митически сведения.

– Все още много неща за човешкия ум са ни неизвестни – каза Бърк. – И най-мъчно е да се разбере къде свършва геният и къде започва глупостта. – Развитието на физиката има постъпателен характер! Ние не се съмняваме кой път води към прогреса.

Бърк остави тази забележка без отговор. На човек, за когото светът е толкова прост, тайната на Данинг можеше в края на краищата да се стори съвсем прозрачна. Бърк не можеше да рискува, влизайки в спор. Стигнаха до старата къща, в която бе живял Данинг. Дикстра я разгледа от колата.

– Това, което трябваше да се очаква! – ухили се той.

Трудно беше да се каже какви мисли се появиха у Дикстра, когато влезе в лабораторията.

В първата стая той огледа бързо полиците с реактиви. Сне десетина шишенца и изучи внимателно етикетите им. Отвори няколко и внимателно ги помириша, после ги постави с презрителен

вид обратно на полицата. Доста дълго разглежда дестилационната апаратура в центъра на стаята. Когато забележа върху масата бележника с изчисленията, измъкна от джоба си стар плик и си взе някакви бележки.

В стаята с електронната апаратура той се обърна, за да погледне през отворената врата в химическата лаборатория.

– Защо изобщо са необходими на човек две такива лаборатории едновременно?

Той огледа помещението много по-грижливо от всичките си предшественици, включително и от Мартин Негъл. Бърк предполагаше, че Март и мнозина други пак ще се върнат тук, но Дикстра от първия път разглеждаше всичко едва ли не под микроскоп. Претършува механичната работилница.

– Добре обзаведена – измърмори той. – Има всичко необходимо за човек, който обича да работи.

Но стаята с изчислителните машини му направи несравнимо по-голямо впечатление. Внимателно разгледа машините и схемите, отвори чекмеджетата на всички маси и прерови всички търкалящи се в тях хартийки.

Обърна се към Бърк с почервеняло лице.

– Абсурд, дивотия! Тук на всяка цена би трябвало да има графики, записки или поне някакви следи от сметките, които е правил този човек. Машините не стоят тук за украшение, явно са се ползували от тях. Някой е отмъкнал от тази стая материалите с изчисленията!

– Точно в такъв вид я намерихме – каза Бърк. – За нас това е също така необяснимо, както и за вас.

– Не вярвам! – отсече Дикстра.

С особен интерес Бърк очакваше да види как ученият ще възприеме библиотеката. Той предостави на Дикстра възможността сам да преглежда тази странна, екзотична колекция от солидни томове.

Отначало Дикстра се държеше като внезапно попаднал в клетка звяр. Той отскочи от рафтовете с мистична литература, хвърли поглед на раздела астрология, оттам бързо мина към книгите по митология и се насочи към посветения на индийската философия раздел.

– Какво е това? – изрева той прегракнало. – Шега?

Пълната му фигура сякаш се наду от възмущение.

– Другата стая сигурно ще ви заинтересува още повече – каза Бърк.

Дикстра почти бегом се хвърли към съседната стая, сякаш се спасяваше от дяволите, с които беше се сблъскал очи в очи. Но когато видя заглавията на намиращите се в нея книги, той въздъхна облекчено и забележимо се успокои. Беше между приятели. Сне с благоговение от полицата оръфания екземпляр от книгата на Вейл „Пространство. Време. Материя“ и сборника статии по теория на относителността.

– Не е възможно – промърмори той, – Данинг да е притежавал и двете библиотеки и да е разбирал книгите, намиращи се в едната и в другата.

– Той ги е разбрал и победи земното привличане – отговори Бърк.

– И е направил това тук, в тази къща. Това е последният от ключовете към тайната му.

Дикстра внимателно постави книгите на полицата.

– На мен не ми харесва.

Той погледна към съседната стая с такъв израз, сякаш там имаше нещо ужасно.

– Тук нещо не е в ред – прошепна той. – Антигравитация? Чувал ли е някой нещо такова? И как са могли да я открият на такова място?

След обяд учените отново се събраха на съвещание. Решиха, че ще се заемат с проблемата.

Военните ведомства обещаха пълна подкрепа. Изследователският център щеше да се намира в Управлението за национални изследвания. Беше решено в случай на необходимост да се създадат и филиали.

Никой не знаеше как да подходи към решаването на проблемата. Повечето учени препрочитаха трудовете по теория на относителността и гледаха таваните на кабинетите си. На съвещанието те решиха да работят и поотделно, и заедно – в зависимост от обстоятелствата, а сега засега да провеждат всеки ден семинари с цел да направят опит да се насочват един другото към полезни мисли.

Март беше избран за председател на семинара. Той беше по-млад от колегите си както по възраст, така и по стаж и се чувствуваше доста неудобно в тази роля. Но значителните му изследвания в областта на електромагнитните полета го правеха най-подходящ за ръководител на свързаната с проекта работа.

Март избра няколко книги от библиотеката на Данинг и ги взе в кабинета си. Той седна до отрупаната с фолианти по астрология,

спиритизъм, митология, левитация и астрономия писалищна маса. Нямаше конкретна цел, искаше просто да се зарови в атмосферата, в която е работил Данинг. Данинг беше постигнал целта. Трябваше да се намери пътят, по който е вървял той, независимо от това, през какво е минавал този път.

Някои от книгите бяха непоносимо скучни, по-голямата част се оказаха чиста глупост. Обаче някои факти заинтригуваха Март.

Антигравитацията...

Закон на природата ли е тя, или чудо? Намерил ли е Данинг обединяващата тези две категории връзка? Или е бил магьосник, чието изкуство не може да се научи?

Март затвори книгите. Измъкна от чекмеджето бележник и започна трескаво да записва основните уравнения на Айнщайн.

* * *

В края на първата седмица практически нямаше за какво да се докладва. Така поне смяташе Март. Но Кейз изглеждаше напълно доволен, а Бърк отбеляза, че могат да се поздравят с постигнат прогрес. Можеше да се помисли, че с решението си да пристъпят към работа върху проекта те вече са направили голяма крачка напред.

„А може би това наистина е голяма крачка?” – помисли Март. Не беше лесно да се председателствува семинарът. В такива събрания на учени винаги се появява някой самозван инструктор, който се опитва отново да втълпи на колегите си всички основи на науката. Този път положението се усложняваше от обстоятелството, че такъв инструктор беше професор Дикстра, който се отнасяше към цялата история с демонстративна враждебност.

– Аз постигнах целта, към която се стремях, джентълмени – каза той. – Мога да докажа, че апаратът, на който уж е летял Данинг, е невъзможен без нарушаване на открития от Айнщайн принцип на еквивалентността. Ако признаем правилността на този принцип, а тя е несъмнена, то от първото уравнение е лесно да се види, че...

* * *

Март разсеяно гледаше нахвърляните от Дикстра уравнения. Уравненията не пораждаха съмнение. И въпреки това Дикстра не беше прав. Едва ли можеше да се формулира грешката му. Може би тя се състоеше в настроението, за което говореше Кейз, в чувството, което пронизва човека от главата до петите. Той добре знаеше какво е настроението на Дикстра. Дикстра смяташе, че те вършат глупост, като се занимават с този проект, и участвуваше в работата само защото смяташе за свой свещен дълг да им докаже това. Настроението му действуваше върху участниците на семинара като хилядотонна хладилна инсталация, работеща с пълна мощност.

Март чувствуваше, че Дикстра спъва работата на цялата група. Но останалите все пак вървяха в друга посока. Всички те признаваха достоверността на постиженията на Данинг. В края на краищата, и това е някакъв успех – реши той.

Стори му се, че около формулите на дъската танцуват мъгляви астрологически знаци. Дикстра млъкна и Март стана.

– Тъй като вие твърде убедително изложихте своите тезиси, докторе – каза той, – и тъй като ние всички сме убедени в истинността на постиженията на Данинг, единственият извод, който можем да направим, се състои в това, че основната ви

предпоставка е погрешна. Бих казал, че вие изтъкнахте блестящи доводи, които ни карат да се съмняваме в правилността на принципа на еквивалентността.

Дикстра за момент замръзна, сякаш не вярваше на ушите си. Обърна се нерешително, като че ли не знаеше какво да прави – да остави ли без внимание изказването на Март или да му отговори. Накрая почервеня и възмутено се втрени в Март.

– Драги доктор Негъл, ако в тази стая има човек, който не разбира, че принципът на еквивалентността е неопровержим, аз бих му предложил незабавно да се откаже от работата върху проекта!

Март сдържа усмивката си, искаше му се да довърши спора.

– Не, сериозно, докторе, какво би се случило, ако принципът на еквивалентността се окаже неверен? Защо в източната литература има толкова много материали за левитацията? Мисля, че Данинг си е задал този въпрос и е намерил някакъв разумен отговор. Ако постулатът на еквивалентността е несъвместим с този отговор, то струва си да преразгледаме този постулат. Ясно е, че ако искаме да повторим постиженията на Данинг, ние трябва внимателно да се вгледаме във всички съществуващи постулати, които имат някакво отношение към гравитацията. ,

Дикстра се отказа от обсъждането на тези несвързани, според него, доводи. Той величествено посочи с ръка уравненията на дъската и се върна на мястото си.

Неочаквано поиска думата Дженингс, тънък, сух физик от Калифорнийския технологически институт.

– Напълно съм съгласен с доктор Негъл – каза той. – През тази седмица с мен се случи нещо. Виждам, че същото е станало с много

от нас. Към четиридесетата си година средният физик, занимаващ се с изследователска работа, изглежда придобива способността да отклонява интуитивно всичко, което не съвпада с известните му закони на естествознанието. После ставаме ръководители на факултети, а по-младите продължават изследванията, използват информацията, на която нашето поколение не е обръщало внимание, и правят откритията, които ние сме отминали.

Ние сякаш издигаме в умовете си бентове, или ако искате – шлюзове, през които тече цялата маса от сведения за физическата вселена. И когато станем достатъчно стари и мъдри, ние затваряме вратите на шлюзовете толкова плътно, че вече нищо ново не може да попадне в мозъка ни. Включваме се в онова, което сме научили на младини, и не забелязваме как ставаме тесногръди.

Събитията от миналата седмица разтърсиха моите, така да се каже, умствени шлюзове до самите им основи. Аз отново съм в състояние да възприемам и да трупам данни, с които не съм се сблъсквал по-рано. Струва ми се, че доктор Негъл е прав. Ние трябва да преоценим всичко, което сме знаели досега за силата на притеглянето.

Семинарът се превърна в бурна дискусия. Като че ли в душата на всеки един се беше събрал някакъв гняв, някаква особена неясна ярост срещу цялата физическа вселена за това, че в отговор на прекия въпрос им е изиграла такъв номер.

След приключването на семинара Март се отби в кабинета на Бъркли.

– Здравей, Бърк! – каза той.

– Здравей! Как върви работата? Вече два дена се каня да мина към вас. Засега не се вижда някой да се е прехвърлил в работилниците. Изглежда още се намирате на стадия на теоретичните проучвания.

– Още не сме стигнали до там – промърмори Март. – Но има един въпрос, по-важен от антигравитацията. Как се отнасяте към идеята да идем за няколко дни на риба?

* * *

За пръв път Март и Бърк бяха ходили заедно на риба след свършването на първи курс. Те загубиха сума време от учебната година и цялата си лятна ваканция, за да се ориентират в сложните проблеми на вселената и накрая стигнаха до съвсем противоположни изводи.

Към края на лятото Март вече беше затвърдил мисълта си, че ако човек може да направи нещо добро и полезно в преобразяването на света в съответствие с мечтите си, той е здравомислещ и щастлив.

А Бърк считаше, че животът на човека е ограничен от тънката обвивка на собствената му кожа.

Сега възгледите им бяха значително по-близки.

Март мислеше за това, когато пътуваха през нощта. Припомни го на Бърк.

– Ако светът беше такъв, какъвто го виждат първокурсниците, всичките ни грижи и неприятности щяха да изчезнат – каза Бърк. – Тогава е може би единственият период в целия живот на човека, когато той е убеден в правилността само на една единствена гледна точка.

– Не зная. Има и такива като Дикстра. Той не е променял убежденията си, откакто е станал студент. Ще пукне, но ще докаже, че Данинг не е открил антигравитацията. Той знае, че такова нещо не може да се открие.

– А какво мислят останалите?

– През тази седмица с тях станаха някои метаморфози. Те се промениха. Вече стигнахме стадия, в който може да се направи нещо.

Гората беше влажна от роса. В падините, по които се спускаха към реката, още се криеше предутринен хлад. Тук все още лежеше сянката на планините и царуваше тишина. Нарушаваше я само пеенето на птиците, които не бяха напуснали този полутъмен свят заради розовите върхове на хълмовете.

Март веднага разбра, че точно това му е липсвало. Той дръпна ботушите си нагоре и изпробва гъвкавостта на новия си прът от фибърглас.

– Сигурно съм старомоден – каза той. – Старите прътове ми харесват повече.

– Аз още използвам старата си въдица – каза Бърк. – Между другото, тя е същата, която носих онова лято, когато бяхме заедно.

Влязоха в реката малко по-горе от тихия вир. Мястото беше малко за двама и Март тръгна нагоре по течението.

– Наскоро някакъв човек публикува статия – каза той, – в която твърдеше, че в рекичка като тази за хващането на една риба отиват средно два часа и деветнадесет минути. Все пак, ние сме имали и по-добри резултати.

Рибата кълвеше. До обяд Март улови шест, а Бърк – седем едри пъстърви.

– Ще напиша на оня специалист по риболова писмо – каза Март.
– А твоето семейство цяла седмица ще се храни с пъстърва.

След обяда те седнаха на брега, облеgnати на едно дърво, и се загледаха в течащия край тях поток, без да мислят за нищо.

– Започнали ли сте изобщо работата над проекта? – прекъсна мълчанието Бърк. Март му разказа за последния семинар.

– Може би Дикстра е абсолютно прав. Математичните му изводи изглеждат убедителни. Но аз напълно сериозно предложих да се преразгледа принципът на еквивалентността или поне неговата съвременна формулировка.

– Ти си запознат с това повече от мен – каза Бърк. – Каква е същността на този принцип?

– Той е формулиран от Айнщайн в един от първите му трудове, през 1907 година, струва ми се. Принципът твърди, че инерциалните сили са еквивалентни на силите на тежестта. С други думи, в ускорително движеща се система човек изпитва действие на сили, което по нищо не се различава от действието на силата на тежестта. Той би могъл да се движи и работи и би притежавал същото тегло, каквото би имал, ако изпитваше гравитационното привличане от някоя голяма маса.

От друга страна човек, намиращ се в свободно падащ асансьор, не може да забележи действието на земното притегляне вътре в асансьора. Ако се качи на кантар, ще види, че не тежи нищо. Течностите няма да се изливат от чашите. Според принципа на еквивалентността никакъв физически експеримент не може да

открие земното привличане в каквато и да е система, движеща се свободно в гравитационното поле. Ние бяхме съгласни с този принцип в продължение на много време.

Този принцип е потвърден от солидни и добре аргументирани математически доводи. Обаче ние все още не сме използвали всички възможни опитни методи за откриване на гравитационно поле при такива условия, и ще бъде глупаво да се изключи тази възможност.

Дикстра беше съвсем прав, когато посредством своите строго научни разсъждения доказа, че механизъм като апарата на Данинг изисква отричане от принципа на еквивалентността. Но твърде е възможно принципът на еквивалентността да не отразява достатъчно точно действителността. Ако това е така, ние имаме добър изходен пункт. Каква ще бъде следващата крачка, засега не знам.

Водата се въртеше и разбиваше около един камък, който стърчеше над повърхността на потока. Бърк хвърли в реката шепата пръчици, които разсеяно чупеше. Те бързо заплуваха и се насочиха към центъра на водовъртежа между камъка и брега.

– Може да се помисли – каза той, – че тези пръчици се сближават вследствие на взаимното си притегляне.

– Тук работата не е в привличането между тях – замислено каза Март предизвикано от силите, които ги теглят и тласкат. Може би гравитацията е тласък и тяга. Но кое тласка? Кое тегли? Да го вземат дяволите този Данинг, той е знаел! Мъчи се да си представя нещо, което тече през пространството. Но това не може да бъде тримерно течение, като реката.

Той стана и бавно извади цигарата от устата си.

– Това не може да бъде... Но може да има течение... – Той внезапно тръгна към къщата. – Бърк, надявам се, че ще ме извиниш. Трябва да пресметна някои неща.

Върхът на цигарата на Бърк светна с червено огънче.

– Не се грижи за мене – каза психологът.

Бърк не разбра кога Март е легнал да спи. На сутринта го завари в същото състояние на трескава работа. Изглеждаше, че Март изобщо не си е лягал.

* * *

След като се завърна в града. Март веднага се затвори в кабинета си, без да се обажда на никого. Там продължи започнатата през миналата нощ работа. Обаче първоначалният му ентузиазъм малко спадна. За да докара работата до стадий, в който може да я покаже на колегите, му трябваша най-малко два-три дни. Едно от първоначалните изчисления се оказа погрешно. Наложих му се отново да направи няколко страници сметки, за да оправи работата.

Към три часа през нощта някой почука на вратата. Март ядосано вдигна глава и видя влизащия в кабинета Дикстра.

– Трябва да обсъдя с вас нещо изключително важно, свързано с проекта – започна Дикстра. Той поверително се наведе напред с присвити зад тежките кукумявски рамки очи. – Знаете ли – каза той, – че целият този проект е мошеничество?

– Мошеничество? Какво искате да кажете?

– Разгледах грижливо така наречената къща на Данинг. На последния семинар ви доказах, че принципът на еквивалентността не допуска възможността да се създаде апарат като този, който уж

е създал Данинг. Сега мога да ви уверя, че изобщо не е имало никакъв Данинг! Ние сме жертва на подла измама!

Той удари с длан по масата и победоносно се отпусна в креслото.

– Не разбирам – измърмори Март.

– Сега ще разберете. Разгледайте лабораторията в онази къща. В нея липсва всякаква последователност. Прочете полиците с химикали. Запитайте се какъв химически експеримент може да се направи с такава пъстра колекция от материали. В секцията по електроника има мешаница като в работилница за поправка на телевизори. Електронните сметачни машини никога не се били използвани в стаята, в която се намират сега. А библиотеката? Съвсем ясно е какво представлява това гнездо на интелектуални плъхове! Доктор Негъл, по някакви неясни причини ние сме станали жертва на подла мистификация!

Март дори не стана, когато Дикстра изхвърча от кабинета. Това посещение го разтревожи. Обвиненията бяха абсурдни, но все пак поставяха под съмнение основата на работата му. Ако той се усъмни във факта, че апаратът на Данинг е действувал, пак може да го обхване предишното му убеждение, че антигравитацията е глупост. Младият учен отново се нахвърли с трескава енергия върху своите листчета със сметки. В края на работния ден, когато повечето от колегите му вече напускаха Управлението, той позвъни на Дженингс. Той беше способен математик и можеше по-добре от всеки друг да доведе изчисленията докрай. Март не беше стигнал толкова далече, колкото му се искаше, но му беше нужно да знае наистина ли е намерил изход от задънената улица.

– Можете ли да се отбиете за минутка при мен? – каза той. – Искам да ви покажа нещо.

Дженингс се появи след няколко минути.

Март бутна към него сложените върху масата листове с изчисления.

– Принципът на еквивалентността вече не съществува. Аз съм уверен в това. Пресметнах възможното поле на движение в изкривеното пространство. Получава се нещо осмомерно, но в него има смисъл.

Веждите на Дженингс се вдигнаха нагоре.

– Добре. Естествено, вие разбирате, че не ми е лесно да се примиря с отричането на принципа на еквивалентността. Той съществува вече четиридесет и пет години.

– Ще намерим нещо друго вместо него.

– Имате ли втори екземпляр от тези сметки?

Март вдигна рамене.

– Мога да ги направя отново.

– Аз ще ги пазя. – Дженингс постави листовете във вътрешния си джоб. – Но да приемем, че сте доказали възможността за такова течение. Какво ще даде това? Имате ли някаква идея?

– Да – каза Март. – Вчера наблюдавах един водовъртеж. – Виждали ли сте някога какво става с треските, когато ги хвърлиш във водовъртежа? Те се приближават една към друга. Това е привличане.

Дженингс се намръщи.

– Почакайте, Март...

Март се засмя.

– Разберете ме правилно. Помислете за това течение. Не знам какви свойства може да има то. Естествено, то ще се движи през четиримерното пространство. Но когато доведем изчисленията докрай, ние ще изработим формулата на вихъра на този поток, когато той протича през материалната субстанция.

Да допуснем, че съществува такъв вихър. Появяват се водовъртежи. Това е груба аналогия. Трудно е да си представиш всичко това на ум. Необходим е математичен модел. Може би вихърът е насочен така, че намалява разстоянието между предизвикалите вихъра маси. Според вас може ли да има някакъв смисъл в това?

Дженингс седеше неподвижно. После се усмихна и сложи ръце върху масата.

– Може. Вихърът на осеммерен поток е доста сложно нещо. Но ако всичко се окаже вярно, какво излиза?

– Тогава ще построим апарат, който насочва материята по токовите линии на този поток, така че да не се появяват вихри.

Дженингс се облегна назад.

– Боже мой, вие сте обмислили всичко! Чакайте, но това просто неутрализира силата на привличането. А какво става с антигравитацията?

Март вдигна рамене.

– Ще намерим начин за въвеждане на вектор на противоположен вихър.

– Точно така!

Март се засмя и го изпрати до вратата.

– Да, аз знам как звучи всичко това, но – вярвайте – не се шегувам. Ако наистина получим формулата на гравитационния поток, останалото не е много трудно.

Лицето на Дженингс стана сериозно.

– Аз не се смея, Март – каза той. – Във всеки случай, не на вас. Ако намерим решението на цялата тази проблема, тя ще изглежда именно така. Работата е другаде. Постулатите, в които вярвахме досега, дотолкова изключваха всякакви такива мисли, че само преди няколко дни днешният ни разговор би бил немислим.

* * *

Същия ден Март разказа за изчисленията си на семинара. Единодушно беше решено да се направи опит за претворяването на идеите му в метал, електронни и електромагнитни полета.

Решителна роля в окончателното теоретично обосноваване на идеите на Март изигра Дженингс. След три дни, без да почука на вратата, той се втурна в кабинета на Март и хвърли на масата няколко листа.

– Вие бяхте прав, Март! Във вашето поле наистина се появява вихър при присъствието на материална субстанция! Вече сме на път да създадем апарата на Данинг!

Но Март преживя тежко разочарование. Цялата група работи трескаво тридесет и шест часа подред, за да доведе теоретичната работа над проекта докрай. Накрая се разбра, че може да се построи антигравитационна машина. Но по размери тя щеше да се равнява на стотонен циклотрон.

Март съобщи това на Кейз.

– Това не прилича много на раницата, с която е летял Данинг – каза той. – Какво ще кажете – да търсим ли пътища за намаляване на размерите ѝ или да представим проектите в сегашния им вид?

Кейз погледна пригответените от Март изчисления.

– Не е точно това, на което разчитахме, но смятам, че трябва да я строите. Сега главната задача е да се създаде действаща антигравитационна машина. Ще я усъвършенствувате после. Работилниците са на ваше разположение. Колко време ще ви трябва?

– Зависи от това, колко хора и машини ще ни дадете. При денонощна работа сигурно ще можем да направим един образец след около три седмици.

– Съгласен съм – каза Кейз. – Започвайте.

* * *

Едва след един месец в най-големия цех се състоя демонстрацията на антигравитационната машина. Достъп до изпитанието имаха само участниците в първото съвещание и няколкото техника, които бяха помагали при монтажа на огромния апарат. След трескавите съвещания през последната седмица самата демонстрация на машината изглеждаше някак твърде обикновена. Март се приближи до таблото за управление, което изглеждаше миниатюрно в огромния цех. Той включи прекъсвачите и завъртя бавно няколко ръчки.

Огромният масивен диск, който лежеше на пода в центъра на цеха, мръдна незабележимо и започна да се издига. Той увисна във въздуха на височина един метър без всякаква видима опора. Дискът имаше диаметър девет метра и дебелина деветдесет сантиметра.

За огромното му тегло можеше да се съди по дългата пукнатина в бетонния под на мястото, където лежеше дискът преди началото на изпитанието.

Доктор Кейз докосна повърхността на масивния диск, после го натисна с цялата си тежест.

Март се усмихна и поклати отрицателно глава.

– Ще го мръднете, само ако натискате достатъчно дълго и достатъчно силно. Инерцията му е колкото на малък линейен кораб. Както ви казах, тази машина почти не прилича на апарата на Данинг. Но ние продължаваме работата.

– Това е грандиозно постижение – каза Кейз. – Поздравявам всички участници!

Март отново отиде при командното табло и бавно спусна металния диск на пода. Изключи тока.

– Трябва да се съберем в съвещателната зала – каза Кейз. – Там ще ви бъдат съобщени някои допълнителни данни.

По пътя Март догони Бърк и тръгна с него.

– Какво има пак? – попита той. – Да не би да се канят да ни връчат тенекиени медали?

– Сега ще разберем – каза Бърк.

Отново се намери в същата зала и заеха почти същите места, на които седяха в оня паметен ден преди няколко седмици. Кейз застана на обичайното си място отпред.

– На вас, джентълмени, няма защо да ви обяснявам какво означава това постижение за нашата страна и за цялото човечество. Антигравитацията ще направи революция във военния

и гражданския транспорт на целия свят и в бъдеще ще ни изведе към звездите. А сега бих искал да ви представя един човек.

Той отиде до вратата на съседната стая и направи знак с ръка. Влезе някакъв човек. Кейз се отдръпна встрани.

От седналите в залата се изтръгна въздишка на изумление. Пред тях стоеше Леон Данинг.

Той огледа залата с малко лукава усмивка.

– Виждам, че ме познахте, джентълмени. Надявам се, че никой няма да ми се сърди или да ме смята за човек с лош характер, както бяха ме представили. Така беше нужно по сценарий. Неприятен млад нахал – мисля, че така ме наричаха.

Дженингс скочи.

– Какво значи това, доктор Кейз? Мисля, че имаме право да поискаме обяснение.

– Точно така, доктор Дженингс. И ще го получите. – Кейз застана на мястото на Данинг, който седна на едно кресло.

– Нашият приятел доктор Дикстра – след всичко преживяно той получи нервен шок и сега почива под наблюдението на лекари – беше прав в много отношения. Първоначалната информация, която ви представихме в началото на работата над този проект, беше измислена.

Вълна от викове на учудване и протест се понесе из залата. Кейз вдигна ръка.

– Един момент! Изслушайте ме докрай. Аз казах, че първоначалната информация беше измама. Изобретателят на антигравитационния апарат Леон Данинг никога не е съществувал.

Ние разигравахме представление. Филмът е фалшифициран. Антигравитация нямаше.

Затова пък днес имаме антигравитационна машина. Тогава в какво се състои измамата? Хайде да помислим.

Той млъкна за минута, погледна внимателно в очите всеки от седящите в залата и се дръпна встрани.

– Нашият главен психолог, доктор Кенет Бъркли ще ви разкаже останалото.

Бърк стана и с вида на човек, който се подчинява на необходимостта, без всякакво желание се приближи до Кейз.

– Ако някой от вас се е разсърдил – каза той, – трябва да се сърди на мен. Този проект се появи в резултат на едно мое предложение.

Обаче не мислете, че ви се извинявам. Аз възразявам срещу такива обидни термини като измама или мошеничество – струва ми се, така наричаше проекта доктор Дикстра. Можем ли да наречем този проект измама, след като той доведе до откритие, чиито потенциални възможности още дори не можем да разберем?

– Но защо, доктор Бъркли, защо? – избухна Дженингс. – Защо са тези фокуси, тези измислици? Ние не сме ученици, за да ни привличате към работа с помощта на някакви примамки!

– Отговорете ми тогава на един въпрос – каза Бърк. – Как бихте се отнесли към едно писмо на доктор Кейз, в което той ви кани да вземете участие в създаването на антигравитационна машина? Колко от вас биха останали в своите скривалища на здравия смисъл, в университетите, където на фантазьорите не се разрешава

да пилеят народната пара така, както в правителствените учреждения?

Ние сме щастливи, че в проекта взе участие само един човек като доктор Дикстра. Той не поиска да повярва в предоставените му данни и си постави за цел да докаже, че антигравитацията е невъзможна. Много от вас биха пристигнали със същата цел, ако нашият малък спектакъл не ви беше подтикнал към търсенето на разгадката.

Само тези от вас, които възприеха предложената от нас предварителна информация, успяха да се откажат от готовите си представи за антигравитацията и да направят това, което доскоро се смяташе за невъзможно.

В основата си това беше експеримент не в областта на физиката, а в областта на психологията. Можем да изберем някоя друга проблема, не непременно антигравитацията. И мога предварително да ви кажа, че резултатът щеше да бъде същият. Наблюдавал съм много учени, когато работят в лабораториите и библиотеките. Изучавах психологията на техния подход към работата. Вътрешното решение относно това, дали може да се намери отговор на проблемата, обикновено се взема, преди да започне търсенето на отговора. В много случаи, както това пролича от случая с доктор Дикстра, интересът към проблемата се свежда само до доказване на това вътрешно решение. Моля да ми простите, задето ви използвах като опитни мишки. Но аз смея да твърдя, че съм ви дал много по-ефикасна методика от тази, която сте използвали досега. Методика на увереност в това, че може да се намери отговор на

всеки въпрос. И в такъв смисъл изобщо нямаше никаква измама. Просто ви показахме един ефикасен метод на научна работа.

Само за няколко седмици вие успяхте да решите една проблема, която изглеждаше невъзможна. А колко други нерешени научни проблеми чакат този нов подход?

На съвещанието имаше много други изказвания. Някои от тях бяха ужасно заплетени. Голяма част от учените изобщо не разбраха обясненията на Бърк.

Доста време ще потрябва, за да се разберат напълно думите на Бърк – помисли си Март. В него още тлееха искрици гняв, и той мъчно щеше да ги угаси. Но му стана смешно: все пак Бърк много хитро беше запланувал този експеримент.

Веднага след като останаха сами, Бърк хвана Март под ръка.

– Едва не забравих да ви поканя на вечеря.

– Надявам се, че този път няма да бъда жертва на измама – каза Март.

След вечерята двамата излязоха във вътрешния двор, с помощта на който Бърк се опитваше да придаде на своето градско жилище вид на извънградско имение. Те седяха на градинската пейка и съзерцаваха издигащата се над телевизионната антена на съседната къща луна.

– Искам да знам останалото – заяви Март. – Онова, което другите се канят да изстискат от вас утре. Искам да го зная пръв.

Няколко минути Бърк мълча. Запаля лулата си, почака да се захване добре огънят и чак тогава заговори:

– Когато говореше за умствените шлюзове, Дженингс каза почти всичко. То се свежда до въпроса, който ми зададохте в планината: в

какво се състои процесът на мисленето, откъде идват оригиналните мисли?

Вземете за пример сложните уравнения на гравитационния поток в изкривеното пространство, които вие изведохте за няколко дни. Защо не сте направили това преди десет години? И защо го направихте вие, Мартин Негъл, а не някой друг?

Нали ви е известна теорията за предаването на информацията? Всяка информация може да се запише с помощта на съставен от импулси код. Например една сложна фотография може да се закодира във вид на тонови точки. Може да се използва код от точки и тирета, могат да се използват интервалите между импулсите, може да се използва амплитудата на импулсите – с една дума, хиляди различни начини и комбинации. Но всяка информация може да се изрази като определена последователност от импулси. Една от тези последователности ще гласи: „Във вселената всяко тяло привлича другите тела“, друга: „Тайната на безсмъртието се състои в...” а трета: „Гравитацията е резултат от въздействието... И тя може да бъде неутрализирана посредством...”

Всеки отговор на всеки въпрос може да бъде изразен във вид на определена последователност на импулси, в която връзката между отделните импулси е закодираното изложение на информацията.

Но, съгласно определението, чистият шум е хаотично натрупване на импулси. Той съдържа импулси във всички възможни съчетания и връзки. Следователно, всяко носещо информация съобщение спада към особен подклас на класа „шум“. Чистият шум включва в себе си всички възможни съобщения, цялата възможна информация. Оттук следва изводът: в чистия шум или, което е същото, в чистата

вероятност е скрито цялото знание. Но това не е просто упражнение в схоластична логика. Това е признаване на положението, че всичко може да се узнае, всичко може да се постигне.

Март стана и пусна гъст облак цигарен дим.

– Чакайте! – извика той. – Все пак тази теория трябва да има някакви граници!

– Защо? Да не би логиката на разсъжденията ми за шума и информацията да е невярна?

– Не зная, дявол да го вземе! Звучи добре. Разбира се, тя е вярна, но какво отношение има към умствената дейност на човека и към проекта?

– От формална гледна точка аз не мога да отговоря на този въпрос. Поне засега. Но от физиологична гледна точка на мен ми се струва, че в ума на човека трябва да има някакъв механизъм, който работи като генератор на чист шум, като източник на безпорядъчни импулси, в който се крие цялото знание.

Някъде наблизко трябва да има друг механизъм, който филтрира този безпорядъчен шум или насочва неговото генериране така, че през този филтър да проникват само носещите смислово значение съобщения. Значи, този филтър може да се регулира, за да отсява всичко, което ние определяме като шум.

Постепенно ние стареем и докато се учим в училища и получаваме образование, в нашите филтри започват да се появяват ограничителни нива, които пропускат само нищожна част от сведенията, получавани от външния свят и въображението.

От този етап нататък фактите на заобикалящия ни свят се отхвърлят, ако не подхождат на установените нива. Творческото

въображение се стеснява. Това се извършва от филтъра автоматично, веднага след като си поставим ограничителите.

– И вашият проект – каза Март, – всички материали за вавилонската мистика, астрологията и другите дивотии...

– Цялата схема беше пресметната така, че да предизвика колкото може по-голям шум в умовете – отговори Бърк. – Ние не знаехме как да се построи антигравитационна машина и затова ви нарисовахме образа на човек, който я е построил. Направихме този образ колкото може по-хаотичен, за да разклатим вашите шумови филтри. Аз въведох в умовете ви универсалния шум по проблемата за антигравитацията и крайния извод, че тя вече е открита.

Всеки от вас предварително беше настроил филтрите си към отклоняване на идеята за антигравитацията. С една дума, това е глупост! Безсмислено е да се търси. Трябва да се работи над нещо полезно. Затова именно предложих на Кейз да събере група най-видни учени и да им внуши факта, че това не е безнадеждна приумица, а напълно осъществима цел. Дадохме ви да чуете универсалния шум, разклатихме умствените ви филтри и в резултат на вашето творчество се появи отговорът. Методът задействува. Струва ми се, той ще действа винаги. Нужно е само едно: да бъде освободен човек от излишния товар на предразсъдъците, от вкаменилия се боклук в главата му, да се измени произволната настройка на неговите умствени филтри и тогава той ще успее да намери отговора на всяка проблема.

Март погледна луната, която осветяваше небето със сребриста светлина. Бърк улови посоката на погледа му.

– Ще полети към звездите, ако поиска.

Март поклати глава.

– Вие и Данинг. Вие ни накарахте да създадем антигравитацията. И това вече става съвсем проста работа! Разбира се, ние бихме могли да отидем на планетите, може би дори да излетим извън границите на слънчевата система. Но аз мисля, че ще остана тук и ще работя с вас. Една или две жалки планети – какво струва това в края на краищата! Но ако се научим да използваме максималното ниво на шума в човешкия ум, ще покорим цялата вселена!

